

Regeringens proposition

1986/87:13

om tjänstebostäder för präster och om förvaltningen
av kyrklig jord

Prop.
1986/87:13

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 2 oktober 1986.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Hans Gustafsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att pastoraten i fortsättningen själva skall få bestämma i vad mån kyrkoherdar och komministrar skall anvisas tjänstebostäder. Förslaget innebär ändringar i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader.

Enligt propositionen avskaffas de särskilda boställsnämnder som för närvarande utövar den närmare tillsynen av pastoratens förvaltning av den kyrkliga jorden. Detta förslag innebär ändringar i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord. Dessutom föreslås ytterligare en del förenklingar i den lagen.

Lagändringarna avses träda i kraft den 1 juli 1987.

Kyrkomötet har yttrat sig över förslaget till ändringar i lagen om kyrkliga kostnader och i lagen om förvaltning av kyrklig jord. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar:

- regeringens skrivelse till kyrkomötet (s. 9),
- kyrkomötets yttrande (s. 28),
- föredragande statsrådets ställningstagande till kyrkomötets synpunkter (s. 49).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste läsa alla tre delarna.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader

Prop. 1986/87:13

Härigenom föreskrivs att 6 och 23 §§ lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förelagen lydelse

6 §²

Ur kyrkofonden *bestrides*

Ur kyrkofonden *betalas*

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som regeringen och riksdagen bestämmer,

2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och *boställsnämnd samt* för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handlägges*,

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handläggs*,

4. kostnader för verksamhet som bedrivs av Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet i den omfattning som regeringen bestämmer,

5. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt regeringens och riksdagens bestämmande,

6. anslag till extra utgifter med ett av regeringen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter regeringens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

23 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om regeringen bestämmer det.

Ett pastorat får besluta att innehavaren av en tjänst som kyrkoherde eller komminister skall anvisas tjänstebostad. Om tjänsten är tillsatt, får pastoratet meddela eller upphäva ett sådant beslut endast om den som innehar tjänsten samtycker till det.

Pastoratet skall underrätta domkapitlet och stiftsnämnden om beslut enligt första stycket.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyran som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

Kostnaderna för en tjänstebostad skall betalas av pastoratet. Hyran för tjänstebostaden tillfaller pastoratet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Vid lagens ikraftträdande skall beslut som regeringen med stöd av äldre

¹Lagen omtryckt 1982:379.

²Senaste lydelse 1985:418.

bestämmelser har meddelat om skyldighet för ett pastorat att tillhandahålla en ordinarie församlingsprästs tjänstebostad upphöra att gälla. Om en ordinarie församlingsprästs tjänstebostad vid lagens ikraftträdande bor i en anvisad tjänstebostad, upphör dock pastoratets skyldighet att tillhandahålla bostaden först sedan prästen har avgått från sin tjänst och avflyttat eller vid den tidigare tidpunkt som parterna kommer överens om.

Prop. 1986/87:13

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

Prop. 1986/87:13

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

dels att 7, 10, 15, 23 och 30 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2, 5, 8, 9, 11, 18, 19, 22, 26, 29 och 31 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 22 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Löneboställe är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *ordinarie församlingspräst i anledning av att pastorat skall tillhandahålla sådan församlingspräst tjänstebostad enligt beslut som avses i 23 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader eller motsvarande äldre bestämmelser.* Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov.

Prästlönefondsfastighet är kyrklig jord som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillföres* kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *en kyrkoherde eller en komminister.* Om tjänstebostad *inte* längre är anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en församlingskyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som församlingskyrkas fastighet.*

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillföres* kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en domkyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som domkyrkas fastighet.*

Biskopsgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

¹Senaste lydelse 1983:402.

5 §²

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal regeringen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestäms av regeringen.

I varje stift finns en stiftsnämnd. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämndens åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Ledamot av stiftsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

9 §³

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingsskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Regeringen kan efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan kyrklig jord som avses i andra eller tredje stycket.

Regeringen får efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning.

11 §⁴

Om tjänstebostad är anvisad ordinarie församlingspräst på prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Om pastoratet ej redan har prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan mark som pastoratet ställer till förfogande. Detsamma gäller om pastoratet vill ersätta prästgård med annan prästgård.

Om ett pastorat har anvisat en kyrkoherde eller en komminister tjänstebostad på en prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgård. Pastoratet svarar för prästgårds skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

²Senaste lydelse 1975:1322.

³Senaste lydelse 1975:1322.

⁴Senaste lydelse 1975:1322.

18 §⁵

I *ärendet* som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I *ärendet* som rör ledningsrätt eller vägrätt *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller *ärendet* som rör naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet, om ej regeringen bestämmer annat.

I *ärenden* som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I *ärenden* som rör ledningsrätt eller vägrätt *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller *ärenden* som rör *byggnadsminne, naturvårdsområde, naturreservat, naturminne* eller bestämmelser till skydd för djurlivet om ej regeringen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas *i fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 §* av den som förvaltar egendomen. *Föranledes ändringen* av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller *leder ändringen* till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas av den som förvaltar egendomen. *Om ändringen föranleds* av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller *om ändringen leder* till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Uppsikt över förvaltningen**Tillsyn över förvaltningen**22 §⁶

Uppsikt över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden *utövar uppsikt* över sådan *annan* förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Stiftsnämnden *har tillsyn* över sådan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Vid sin tillsyn får stiftsnämnden meddela sådant föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall efterlevas.

I beslutet om föreläggande eller förbud kan stiftsnämnden utsätta vite.

⁵Senaste lydelse 1975:1322.

⁶Senaste lydelse 1975:1322.

Närmare bestämmelser om *uppsikt* över *förvaltning* av kyrklig jord meddelas av regeringen.

Närmare bestämmelser om *tillsynen* över *förvaltningen* av kyrklig jord meddelas av regeringen.

26 §⁷

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om *ej* annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om *inte* annat följer av *andra stycket* eller av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Om stiftsnämnden medger det får ett pastorat använda medel som inflyter eller som har influtit på grund av försäljning av en prästgård eller av ett löneboställe, som tidigare har varit prästgård, för anordnande av ny prästgård, ny annan bostad åt en präst eller nya expeditionlokaler.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse.

Bestämmelser om överklagande av beslut av en församling eller ett pastorat finns i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundligheter.

31 §⁸

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos regeringen. Talan mot beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust som avses där föres dock genom besvär hos kammarrätten.

Stiftsnämndens beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust får överklagas hos kammarrätten .

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast om sådant är tillåtet enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Stiftsnämndens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos kammarkollegiet. Om ärendet är av principiell betydelse eller annars av särskild vikt får kammarkollegiet med eget yttrande överlämna det till regeringen för avgörande.

⁷Senaste lydelse 1975:1322.

⁸Senaste lydelse 1975:1322.

Kammarkollegiets beslut i en överklagad fråga får inte överklagas. Kammarkollegiets beslut i övrigt med anledning av det överklagade ärendet eller i andra ärenden enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Om det vid lagens ikraftträdande har väckts ett ärende vid arrendenämnd eller domstol gäller dock den upphävda 15 § till dess ärendet har slutligt avgjorts.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 juni 1986

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist

Föredragande: statsrådet Holmberg

Skrivelse till kyrkomötet om vissa ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för präster och om förvaltningen av kyrklig jord

1 Inledning

En del av den kyrkliga egendomen är sedan gammalt underkastad särskilda rättsregler till skydd för intresset att tillgångarna bevaras och används för de ändamål, vartill de ursprungligen varit avsedda. Denna egendom brukar kallas specialreglerad kyrklig egendom. Hit hör bl.a. den kyrkliga jorden med tillhörande byggnader och lös egendom av olika slag. Till den fasta egendomen hör t.ex. församlingskyrkor och domkyrkor, kyrkogårdar, prästgårdar, löneboställen och kyrkofondsfastigheter.

Utöver den nu angivna kyrkliga egendomen finns andra förmögenhetstillgångar, som på skilda sätt är knutna till den kyrkliga verksamheten. Främst märks den församlingkommunala egendomen som i allmänhet förvaltas och disponeras enligt vanliga kommunalrättsliga regler.

De rättsliga förhållandena beträffande den specialreglerade kyrkliga jorden är komplicerade. Beträffande förvaltning, disposition och kontroll över egendomen gäller ett invecklat system av rättsregler. Grundläggande regler finns i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord och lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (omtryckt 1982:379). Mera detaljerade regler finns i förordningen (1971:860) om förvaltning av kyrklig jord (omtryckt 1976:151).

Stiftsnämnderna är förvaltningsorgan för en del av den specialreglerade kyrkliga egendomen. Under stiftsnämnderna fullgörs vissa förvaltnings- och tillsynsuppgifter av särskilda boställsnämnder med en mera lokal sakkunskap i fråga om jordbruk.

Under årens lopp har kritik i olika hänseenden förts fram mot lagstiftningen om förvaltningen av kyrklig jord från såväl representanter för kyrkans jordbruksarrendatorer som företrädare för stiftsnämnderna och pastoraten. Också kammarkollegiet, som har en allmän uppsikt över den kyrkliga egendomen, har lagt fram förslag till ändringar av de nuvarande reglerna.

Till kritiken mot lagstiftningen har också kommit de växande kraven på att avskaffa eller reformera det nuvarande tjänstebostadssystemet för prästerna.

Under hösten 1983 tillsattes en arbetsgrupp inom civildepartementet, i vilken ingick också företrädare för kammarkollegiet, stiftsnämnderna och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Arbetsgruppen gick igenom den nuvarande lagstiftningen i syfte att kartlägga problemen och finna möjligheter till förenklingar. Inom civildepartementet har på grundval av arbetsgruppens resultat upprättats promemorian (Ds C 1984:13) Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m.m. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i ärendet som *bilaga 2*.

I det följande tar jag upp förslag rörande prästernas tjänstebostäder, avskaffande av boställsnämnderna samt vissa ytterligare ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord. Förslagen om ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord syftar till förenklingar av den nuvarande förvaltningen utan att de grundläggande principerna för denna rubbas. Jag tar alltså i detta sammanhang inte upp några mera övergripande frågor som t.ex. frågan om en fullständig reformering av regelsystemet eller frågan om hur avkastningen av den kyrkliga jorden skall kunna förbättras. Sådana frågor kräver ytterligare överväganden. Vad gäller frågan om avkastningen av den kyrkliga jorden har regeringen nyligen gett kyrkofondens styrelse i uppdrag att utreda denna fråga. Detta kan längre fram väntas leda till förslag om ytterligare reformer vad gäller förvaltningen av den kyrkliga jorden. Även de förslag om en lokal och regional organisation i svenska kyrkan som har lagts fram av 1982 års kyrkokommitté i betänkandet (SOU 1986:17 och 18) Framtid i samverkan kommer, om de genomförs, att påverka bestämmelserna om förvaltningen av den kyrkliga jorden.

Flera av de förslag som jag nu lägger fram kräver enligt punkt 9 övergångsbestämmelserna till regeringsformen yttrande av kyrkomötet. Om yttrande inhämtas från det kyrkomöte som sammanträder i augusti 1986, är det möjligt för regeringen att förelägga riksdagen en proposition i ämnet under hösten 1986.

2 Allmän motivering

2.1 Prästernas tjänstebostäder

Mitt förslag: Regeringens beslut om skyldighet för pastoraten att tillhandahålla tjänstebostad åt ordinarie församlingspräster upphör att gälla. I stället får pastoraten i fortsättningen själva bestämma om de skall anvisa tjänstebostad åt kyrkoherdar och komministrar. Om tjänstebostad anvisas åt en präst skall domkapitlet liksom nu för särskilda fall kunna befria prästen från skyldigheten att bo i bostaden.

En präst som vid tidpunkten för förslagets genomförande bor i tjänstebostad skall ha möjlighet att bo kvar i tjänstebostaden så länge han eller hon kvarstår i sin tjänst, om inte något annat överenskomms mellan pastoratet och prästen.

Promemorieförslaget: Tjänstebostadssystemet för kyrkoherdar och komministrar avskaffas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorieförslaget. Några anser att tjänstebostadssystemet bör bevaras i landsbygdspastoraten, eventuellt efter beslut av domkapitlet över ansökan av enskilda pastorat. Några andra instanser avstyrker helt förslaget.

Bakgrunden till mitt förslag: Om regeringen bestämmer det skall enligt 23 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (omtryckt 1982:379) pastoraten tillhandahålla ordinarie församlingspräster – dvs. domprost, kyrkoherde och komminister eller med dessa likställda präster – tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet. Bestämmelser om anordnande av tjänstebostad för ordinarie församlingspräster finns i 10–12 §§ lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord och i 4–9 §§ förordningen (1971:860) om förvaltning av kyrklig jord (omtryckt 1976:151).

I 9 § förordningen (1965:729) med vissa bestämmelser om anställning som präst (prästanställningsförordningen, omtryckt 1976:1045) föreskrivs att en präst är skyldig att bo i en anvisad bostad, dvs. en tjänstebostad. Vidare finns i förordningen (1968:649) med vissa föreskrifter om tjänstebostäder för präster (omtryckt 1984:999) bestämmelser om skötsel m.m. av bostaden.

Beträffande hyran finns föreskrifter i förordningen (1961:333) om tjänstebostadshyra för präster (omtryckt 1984:1000). I denna föreskrivs bl.a. att hyra inte skall beräknas för mer än 100 kvm av en tjänstebostads lägenhetsyta och att hyran skall motsvara bruksvärdeshyran för en likvärdig bostad. Av ikraftträdandebestämmelserna till förordningen framgår att den nya hyres-sättningen skall vara genomförd den 1 juli 1987. De nu nämnda reglerna om tjänstebostadshyra är en följd av att det år 1983 träffades en överenskommelse mellan statens arbetsgivarverk, SACO-SR samt Centralorganisationen TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S) om nya regler för bestämmande av tjänstebostadshyra för präster.

Pastoraten har ofta stora kostnader för uppvärmning och underhåll av äldre prästgårdar, som inte svarar mot nutida behov. De kan därför vilja ordna bostadsfrågan för sina präster på annat sätt än att tillhandahålla tjänstebostad i prästgård eller helt slippa att hålla tjänstebostad. Regeringen har också i ökande utsträckning befriat pastoraten från skyldigheten att hålla tjänstebostäder.

Även för prästernas del har tjänstebostadssystemet under de senaste åren starkt ifrågasatts. I en prästfamilj är numera vanligen båda makarna yrkesarbetande. Detta har medfört att prästerna allt oftare vill kunna ordna sitt boende efter egna önskemål och slippa bo i en anvisad bostad. Många anser att nuvarande prästgårdar är alltför stora, tungskötta eller olämpligt belägna. Om de dessutom inrymmer en pastorexpedition, kan detta upplevas som störande för familjen. Hyreskostnaderna anses också i många fall betungande. Enligt prästanställningsförordningen finns det emellertid en viss möjlighet att dispensera från skyldigheten att bo i tjänstebostad. Om pastoratet medger det eller om det finns särskilda skäl, kan nämligen domkapitlet medge en präst befrielse från bostadstvånget.

Skälen för mitt förslag: Rätten till fri bostad var en gång i tiden en löneförmån för församlingsprästerna. I dag har de statligt reglerade löner och

betalar i princip marknadsmässiga hyror för sina tjänstebostäder. Systemet med tjänstebostäder har i huvudsak avvecklats inom statsförvaltningen. Frågan om avskaffande av tjänstebostäderna för präster har under senare år aktualiserats såväl från prästerligt håll som av pastoraten.

Det finns enligt min mening mycket som talar för förslaget att helt avskaffa det nuvarande tjänstebostadssystemet. Om det upphör skulle prästen inte längre vara skyldig att bo i en anvisad bostad. Pastoratet skulle i sin tur kunna fritt överväga om det allttjämt är önskvärt och lämpligt att erbjuda prästen en bostad på tjänstgöringsorten och i vilken form detta i så fall bör ske. Jag räknar med att pastoraten i många fall, inte minst i glesbygderna, även efter ett eventuellt upphävande av tjänstebostadssystemet skulle finna det lämpligt att erbjuda sina präster att få hyra bostad i de nuvarande prästgårdarna. I andra fall kan prästen erbjudas någon annan bostad och prästgården användas för andra ändamål. På orter med hyresmarknad skulle avskaffandet av tjänstebostäderna i regel inte utgöra något problem, vilket också har framhållits av de remissinstanser som annars har varit tveksamma till en reform.

Som svenska kyrkans centralstyrelse och en del andra remissinstanser har påpekat kan det emellertid finnas vissa situationer där det är särskilt angeläget att pastoratet allttjämt kan erbjuda en tjänstebostad åt prästen. Jag kan tänka mig att detta kan vara aktuellt av kulturhistoriska hänsyn eller av rekryteringsskäl. I vissa fall har pastoraten kanske kulturhistoriskt värdefulla prästgårdsbyggnader, som både med hänsyn till sin belägenhet och till det önskvärda i att de bevaras som en levande miljö bör upplåtas som tjänstebostad åt en prästfamilj också i framtiden. Om pastoraten i sådana fall vill behålla en prästgård, kan det innebära ett ekonomiskt betydande åtagande. Pastoratet kan för den skull vilja försäkra sig om att prästen verkligen kommer att bo i prästgården. Detta kan åstadkommas genom tjänstebostadssystemet. I vissa glesbygder kanske det inte heller finns någon annan lämplig lösning på prästernas bostadsfråga.

Enligt min mening bör man alltså sträva efter att avskaffa tjänstebostadssystemet. Endast när det i det enskilda fallet finns särskilda skäl till det bör en tjänstebostad anvisas åt en präst.

Som domkapitlet i Skara framhåller är det främst i sådana pastorat i vilka det saknas en tätort med god tillgång på bostäder som det kan finnas anledning att behålla tjänstebostadssystemet. Domkapitlet anser att en avveckling av tjänstebostadssystemet däremot bör kunna ske i tätorter om det inte är fråga om särskilt unika miljöer från kulturhistorisk synpunkt. Jag kan i sak ansluta mig till domkapitlets uppfattning. Det är emellertid inte lagtekniskt möjligt att knyta an de situationer i vilka tjänstebostadssystemet bör behållas till sådana begrepp som glesbygd, kulturhistoriskt värdefull miljö, bristande tillgång på bostäder etc. Det är därför nödvändigt att försöka lösa frågan på ett annat sätt.

Som jag tidigare har sagt är det i dag regeringen som bestämmer om ett pastorat skall vara skyldigt att tillhandahålla tjänstebostad. Det finns enligt min mening inte längre några bärande skäl för att regeringen skall föreskriva, hur man lokalt skall lösa prästernas bostadsfråga. I likhet med svenska kyrkans centralstyrelse anser jag att det är pastoraten själva som bäst kan

bedöma behovet av att erbjuda sina kyrkoherdar och komminister tjänstebostäder.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört anser jag att man bör lösa tjänstebostadsfrågan genom att bereda pastoraten möjlighet att efter egen prövning få anvisa bostaden som tjänstebostad åt en kyrkoherde eller komminister. Jag räknar med att denna lösning av frågan på sikt innebär att många tjänstebostäder kommer att avvecklas. Det finns nämligen inte anledning att tro att pastoraten kommer att behålla tjänstebostäderna med mindre det finns särskilda skäl till det. För att få en uppfattning om hur de nya reglerna har tillämpats är jag emellertid för min del beredd att efter någon tid göra en utvärdering av reformen.

Mitt förslag innebär alltså att pastoraten i fortsättningen själva får bestämma om de undantagsvis skall anvisa tjänstebostad åt sina präster. För det fall att ett pastorat beslutar att tillhandahålla tjänstebostad åt en kyrkoherde eller komminister bör de nuvarande reglerna om tjänstebostäder för präster gälla. Prästen blir alltså i ett sådant fall liksom nu skyldig att bo i tjänstebostaden. Vidare bör bestämmelserna om anordnande av tjänstebostad och om tjänstebostadshyra också gälla i sådana fall. Jag vill särskilt framhålla att prästen emellertid liksom nu bör ha möjlighet att hos domkapitlet ansöka om befrielse från bostadstvånget. Enligt nuvarande regler skall sådan befrielse medges om det på grund av prästens eller någon familjemedlems hälsa eller bostadsförhållanden eller andra särskilda omständigheter framstår som skäligt.

Ett pastorats möjligheter att besluta om att anvisa tjänstebostad eller att upphäva ett sådant beslut måste enligt min mening vara begränsade till sådana fall då tjänsten som kyrkoherde eller komminister ännu inte har tillsatts. Pastoratet bör inte, vare sig genom ett beslut om att anvisa tjänstebostad eller genom att upphäva ett sådant beslut, kunna ensidigt rubba förutsättningarna för prästens anställning. Jag anser därför att pastoratet, sedan tjänsten har tillsatts, bör få meddela ett beslut om att anvisa tjänstebostad eller att upphäva ett sådant beslut endast om prästen samtycker till det.

Den av mig nu föreslagna förändringen aktualiserar frågan om situationen för de präster som bor i tjänstebostäder när reformen genomförs. Om pastoratets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostaden upphör får detta till följd att även prästens skyldighet att bo i bostaden upphör, förutsatt att pastoratet inte beslutar att bostaden skall tillhandahållas som tjänstebostad. Om prästens skyldighet att bo i bostaden upphör kan prästen emellertid få rätt till förlängning av hyresavtalet. I och med att bostaden upphör att vara tjänstebostad gäller inte heller reglerna om tjänstebostadshyra. Prästen kan alltså antingen få betala hyra för hela bostaden eller, om hyran sätts för lågt, riskera oförutsedda beskattningseffekter. Många präster kan då bli tvungna att flytta av ekonomiska skäl. Om det då inte finns en bostadsmarknad på orten, kan de också bli tvungna att söka en tjänst på annat håll. Även för pastoratets del kan förlängningen av hyresavtalet vara till nackdel när det gäller att på längre sikt planera för bostadens framtida användning.

För att undvika sådana olägenheter i övergångsskedet har jag stannat för att föreslå en särskild övergångsbestämmelse som innebär att pastoratets

tidigare av regeringen ålagda skyldighet att tillhandahålla bostaden skall upphöra först sedan prästen har avgått från sin tjänst och avflyttat. Detta innebär att prästen har skyldighet att bo kvar i den anvisade tjänstebostaden till dess att han eller hon har avgått från sin tjänst. När prästen av en eller annan anledning avgår från tjänsten blir prästen enligt 12 kap. 46 § 7 jordabalken skyldig att flytta, om pastoratet säger upp hyresavtalet. Därefter upphör pastoratets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostaden. Denna övergår då till att bli ett löneboställe, som pastoratet får förfoga över på sätt som det finner lämpligt inom ramen för de bestämmelser som gäller för löneboställens förvaltning.

Enligt min mening bör det dock inte vara något som hindrar att pastoratet och prästen träffar en överenskommelse om att prästen skall avstå från tjänstebostaden innan han eller hon har avgått från sin tjänst. Den nyssnämnda övergångsbestämmelsen bör därför utformas så att en sådan tidigare avveckling blir möjlig. Pastoratets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostaden upphör då vid avståendet. Prästen kan visserligen i ett sådant fall tänkas bo kvar som hyresgäst i bostaden enligt vanligt hyresavtal, men är å andra sidan fri att ordna sitt boende på annat sätt.

Många prästgårdar representerar betydande kulturhistoriska värden. Det har uttalats farhågor för att sådana värden kan gå till spillo vid en avveckling av tjänstebostadssystemet. Som jag nyss har sagt bör de nuvarande tjänst innehavarna ha möjlighet att bo kvar i tjänstebostaden. Jag utgår från att åtskilliga av dem kommer att utnyttja den möjligheten. Det kommer därför sannolikt inte att ske någon brådstörtad avveckling av det nuvarande prästgårdsbeståndet. I de flesta fall kommer pastorn sålunda att ha den tid på sig som de kan behöva för att i samråd med stiftsnämnderna och de antikvariska myndigheterna planera för prästgårdarnas framtida användning. I riksantikvarieämbetets regi bedrivs f.n. en prästgårdsinventering, som bör kunna ge värdefullt underlag för ställningstagandena. Jag vill erinra om att en prästgård i särskilda fall kan förklaras för byggnadsminne. Därigenom får den ett varaktigt skydd även efter en eventuell försäljning.

Jag vill i sammanhanget påpeka att en prästgård, som upphör att anvisas som tjänstebostad, enligt lagen om förvaltning av kyrklig jord blir löneboställe och att stiftsnämnderna enligt den anslutande förordningen är ålagda att upprätta en plan bl.a. över åtgärder för beaktande av naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen på löneboställena. Samråd skall i sådant hänseende äga rum med länsstyrelsen. En sådan samråds skyldighet kan också vara påkallad vid försäljning av en förutvarande prästgård som utgör en särpräglad miljö eller som omfattar en byggnad av särskilt värde. Länsstyrelsen får därvid möjlighet att pröva om byggnadsminnesförklaring skall utfärdas. Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter om en sådan samråds skyldighet.

I många fall kan nuvarande tjänstebostäder väntas bli upplåtna som hyresbostäder åt präster eller annan kyrklig personal även i framtiden. Jag vill här peka på möjligheten enligt 12 kap. 67 § jordabalken att kollektivavtalsregler hyresvillkoren vid en anställning. Vidare kan prästgårdar som upphör att vara tjänstebostäder också tänkas tas i bruk för olika församlingsändamål.

Där en sådan användning som nu sagts inte kommer i fråga kan försäljning bli aktuell. Jag ansluter mig till promemoriaförslaget om att försäljningsmedel då skall kunna tas i anspråk för att bekosta en annan lämplig prästbostad eller nya lokaler som behövs för att ersätta expeditions- och arkivutrymmen i den försålda prästgården. Jag delar kammarkollegiets uppfattning att även tidigare fonderade försäljningsmedel från prästgårdar som blivit löneboställen bör kunna få tas i anspråk för nu angivna ändamål.

2.2 Boställsnämnderna

Mitt förslag: Boställsnämnderna avskaffas.

Boställsnämndernas förvaltningsuppgifter övertas av förvaltarna av den kyrkliga jorden. Församlingarna och pastoraten får följaktligen själva bestämma villkoren för arrendeupplåtelse på de fastigheter som de förvaltar och besluta om vissa dispositionsändringar. Vidare får den som förvaltar den kyrkliga jorden också företräda denna, när en arrendenämnd eller en domstol behandlar frågor om arrendevillkor.

Boställsnämndernas tillsynsuppgifter övertas av stiftsnämnderna.

Promemoriaförslaget: Avviker från mitt förslag på så sätt att stiftsnämnderna övertar boställsnämndernas uppgifter i fråga om beslut om arrendevillkor och dispositionsändringar rörande löneboställena. Överensstämmer i övrigt i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Nästan samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget att avskaffa boställsnämnderna. Det betonas dock att den sakkunskap som finns hos boställsnämnderna bör tas till vara och på annat sätt tillgodogöras förvaltningen. Också de få remissinstanser som avstyrker förslaget är öppna för att boställsnämndernas uppgifter kan utföras i annan form. I övrigt tillstyrks promemoriaförslaget. Några remissinstanser, bland dem svenska kyrkans centralstyrelse, anser emellertid att pastoraten skall anförtros boställsnämndernas förvaltningsuppgifter.

Bakgrunden till mitt förslag: Enligt lagen om förvaltning av kyrklig jord gäller i huvudsak följande. En församlingskyrkas fastighet – dvs. kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkans behov – förvaltas av församlingen. Löneboställena, vilkas avkastning är avsedd till församlingsprästernas avlöning, förvaltas av pastoraten utom när det gäller skogen, som förvaltas av stiftsnämnderna (9 §). Villkoren för upplåtelse av jordbruksarrrende skall bestämmas av boställsnämnden. Vid tvist om arrendevillkoren företräder stiftsnämnden den kyrkliga jorden inför arrendenämnd eller domstol (15 §). Beslut om ändrad disposition meddelas beträffande ett löneboställes jordbruk av boställsnämnden. Beträffande annan kyrklig jord beslutar den som förvaltar egendomen själv därom. Om skälet till dispositionsändringen är att ett självständigt jordbruk inte längre är bärkraftigt eller om den leder till att ett sådant jordbruk inte längre kan uppehållas, skall dock stiftsnämnden besluta om den (19 §). Tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord lämnas av stiftsnämnden, kammarkollegiet eller regeringen, beroende på egendomens värde (24 och 25 §§). Lunds domkyrkas fastigheter

förvaltas av ett domkyrkoråd, för vilket gäller särskilda bestämmelser (9 och 32 §§).

Prop. 1986/87:13

Tillsynen över pastoratens förvaltning av löneboställen och prästgårdar utövas enligt 22 § lagen om förvaltning av kyrklig jord i dag av boställsnämnderna. Närmare bestämmelser om tillsynen finns i förordningen om förvaltning av kyrklig jord. Enligt dessa bestämmelser skall boställsnämnderna se till att pastoraten fullgör vad som enligt lag och förordning ankommer på dem. För detta ändamål får boställsnämnderna meddela pastoraten förelägganden eller förbud och därvid också utsätta vite. Värdebeständig rationalisering, nybyggnad eller väsentlig ombyggnad på ett löneboställe får ske endast efter boställsnämndens medgivande. För nybyggnad eller väsentlig ombyggnad av en prästgård krävs stiftsnämndens medgivande.

Enligt 22 § lagen om förvaltning av kyrklig jord utövar stiftsnämnden tillsynen över förvaltningen av annan kyrklig jord, som inte förvaltas av stiftsnämnden. Detta gäller sålunda i fråga om församlingskyrkornas och Lunds domkyrkas fastigheter. Även stiftsnämnden har enligt förordningen om förvaltning av kyrklig jord möjlighet att meddela föreläggande eller förbud och att därvid utsätta vite.

Skälen för mitt förslag: Intill utgången av år 1982, då en reform genomfördes beträffande systemet för den ekonomiska utjämningen mellan församlingar och pastorat inom svenska kyrkan, hade staten ett intresse av att för kyrkofondens räkning bevaka att löneboställena gav en skäligen avkastning och att kapitalet hölls vid makt. Den närmaste uppsikten häröver ankom på boställsnämnderna. Dessa hade också vid den reform av boställsförvaltningen som genomfördes år 1972 tilldelats en aktiv roll i arbetet med en strukturrationalisering av de kyrkliga jord- och skogsbruksfastigheterna.

Med det nya utjämningssystem som trädde i kraft fr.o.m. år 1983 ligger det i pastoratens eget intresse att få en jämn och hög avkastning av sitt boställskapital. Statens intresse i fråga om löneboställena och det från dessa härrörande kapitalet i prästlönefonderna begränsar sig i dag till en allmän kontroll över att kyrklig egendom inte förfars eller används till andra ändamål än vad den har anslagits till. Den uppgiften motiverar inte förekomsten av särskilda boställsnämnder. Arbetet med strukturrationaliseringen bedrivs huvudsakligen av stiftsnämnderna i nära samarbete med lantbruksnämnderna och kräver inte heller medverkan av boställsnämnd.

Som ett led i en strävan att förenkla förvaltningen av den kyrkliga egendomen bör i möjlig mån antalet myndigheter som har att befatta sig med den begränsas. Den tillsyn över den kyrkliga jorden som boställsnämnderna utövar har i dag minskat i betydelse och flertalet övriga uppgifter som åvilar boställsnämnderna kan övertas av andra organ. Behovet av lokalkännedom och tillgång till jordbruksexpertis kan enligt min mening tillgodoses på enklare sätt än genom de nuvarande nämnderna, där ordföranden är den som ändå utför merparten av arbetet och ensam får besluta i åtskilliga ärenden.

Det stöd som promemoriaförslaget har fått i remissyttrandena tyder också på att boställsnämnderna utan olägenhet kan avvecklas. Jag föreslår därför att boställsnämnderna avskaffas och övergår nu till att ta upp frågan om vilka organ som bör överta boställsnämndernas förvaltnings- och tillsynsuppgifter.

Såsom förvaltare bär pastoraten alla kostnader för prästgårdarna och för lönebostälernas jordbruk i den mån inte arrendatorerna skall svara för dem. Det är också pastoraten som tillgodogör sig avkastningen av egendomen. De bör alltså ha ett intresse av att förvaltningen är lönsam. Jag finner det vara i linje med strävandena att stärka den kommunala självbestämmanderätten och att flytta besluten närmare dem som själva berörs av dem att nu låta pastoraten fatta de beslut som är av betydelse för deras egen ekonomi. Jag anser därför i likhet med några remissinstanser, bland dem svenska kyrkans centralstyrelse, att pastoraten själva bör få bestämma villkoren vid utarrendering av lönebostälernas jordbruk. Pastoraten bör också kunna besluta om sådana dispositionsändringar beträffande löneboställena som boställsnämnderna f.n. får besluta om. Om dispositionsändringen är föranledd av att ett jordbruk inte längre är bärkraftigt eller om ändringen leder till att ett sådant jordbruk inte kan uppehållas bör dock, liksom hittills, den ändrade dispositionen prövas av stiftsnämnden. Det ankommer givetvis på den som beslutar om en dispositionsändring att rätta sig efter den allmänna målsättning som lagstiftningen anger för förvaltningen av den kyrkliga jorden, nämligen att egendomens avkastningsförmåga skall tillgodogöras på ekonomiskt bästa sätt.

Boställsnämnderna bestämmer i dag också villkoren för upplåtelse av församlingskyrkornas och Lunds domkyrkas fastigheter på arrende för jordbruk. Församlingskyrkornas fastigheter är betydligt färre än löneboställena och oftast mindre än dessa. Före 1972 års reform av den kyrkliga jordens förvaltning svarade som regel församlingarna själva för deras utarrendering utom i Lunds stift, där den handhades av stiftsnämnden. Om nu boställsnämnderna avskaffas, är det enligt min mening naturligt att församlingarna, såsom tidigare i viss utsträckning var fallet, själva får bestämma arrendevillkoren. Lunds domkyrkas betydande fastighetsinnehav består huvudsakligen av jordbruksfastigheter, som förvaltas av det särskilda domkyrkorådet. Detta bör enligt min mening självt få bestämma arrendevillkoren vid utarrenderingen av domkyrkans jordbruksfastigheter.

Om församlingarna och pastoraten själva företräder kyrkan som jordägare gentemot jordbruksarrendatorerna i frågor som rör arrendeförhållandet bör de också företräda den kyrkliga jorden vid tvist om arrendevillkoren. Det blir alltså med mitt förslag jordens förvaltare och inte längre stiftsnämnden som företräder den kyrkliga jorden, när en arrendenämnd eller en domstol behandlar frågor om villkoren för jordbruksarrende. Stiftsnämnden bör givetvis vid behov kunna biträda förvaltaren vid sådana tvister. Det ankommer på regeringen att besluta om stiftsnämndens uppgifter i detta avseende. Jag avser därför att återkomma till regeringen i den frågan.

När det gäller boställsnämndernas tillsynsuppgifter vill jag säga följande. Den tillsyn över pastoratens förvaltning av prästgårdar och löneboställen som boställsnämnderna nu utövar motiveras av statens intresse att se till att kyrklig egendom förvaltas för sitt ändamål och i enlighet med gällande bestämmelser för egendomen. Jag anser i likhet med remissinstanserna att denna tillsyn i stället bör ankomma på stiftsnämnderna. En sådan tillsyn har några av dem redan i dag i fråga om församlingskyrkornas och Lunds domkyrkas fastigheter. Att ge stiftsnämnderna uppgiften att ha tillsyn även

över förvaltningen av prästgårdar och löneboställen innebär att omfattningen av deras tillsynsuppgifter ökar. Jag återkommer till frågan om stiftsnämndernas resurser för dessa uppgifter.

Som jag har nämnt förut har såväl boställsnämnden som stiftsnämnden i dag befogenhet att meddela föreläggande eller förbud och därvid utsätta vite för att förmå en förvaltare av kyrklig jord som står under resp. nämnds tillsyn att fullgöra sina åligganden. I promemorian har föreslagits att stiftsnämnden skall överta samtliga de funktioner som boställsnämnden har som tillsynsorgan. Förslaget har inte mött några invändningar från remissinstansernas sida. Även jag anser att stiftsnämnderna bör ha dessa befogenheter.

Med mitt förslag kommer väsentligt större krav än hittills att ställas på pastoraten. Jag räknar med att det på de flesta håll finns den kompetens som krävs för att göra de riktiga ekonomiska och tekniska bedömningarna. I landsbygdspastoraten är väl som regel sakkunskap på jordbruksområdet företrädd i pastoratets egna organ. Pastorat och andra samfälligheter i större tätorter har ofta tillgång till expertis i fråga om fastighetsförvaltning och bygghälsa. Jag utgår emellertid från att pastoraten också i framtiden i många lägen kan behöva råd för sitt arbete med jordbruksförvaltningen. Det kan ligga nära till hands att de då begär bistånd av stiftsnämnderna och hos dem tillgänglig expertis.

Omfattningen och arten av det kyrkliga fastighetsinnehavet växlar starkt mellan de olika stiftet. Det bör därför ankomma på stiftsnämnderna att själva bedöma vilket behov av biträde som kan föreligga i det egna stiftet. De bör också bäst kunna avgöra i vilken form ett sådant behov lämpligen skall tillgodoseas. På många håll kan man räkna med att detta åtminstone till en början sker genom att en eller flera av de nuvarande boställsnämndsordförandena av stiftsnämnden förordnas att mot arvode fullgöra uppdrag motsvarande dem som de själva eller boställsnämnden i sin helhet i dag utför. Jag vill erinra om att stiftsnämnderna enligt sin instruktion (1971:862) får i mån av behov och tillgång på medel anlita experter och sakkunniga. Jag räknar med att stiftsnämndernas befattning med arrendefrågor på sikt blir mindre omfattande än de nuvarande boställsnämndernas och att resursförbrukningen bör bli mindre. Kostnaderna vid övergången får därför högst uppgå till kostnaderna för de nuvarande boställsnämnderna. Det får ankomma på stiftsnämnderna att i sina anslagsframställningar för budgetåret 1987/88 beräkna medel härför.

2.3 Vissa andra förenklingar i lagen om förvaltning av kyrklig jord

Mitt förslag: Regeringens befogenhet att besluta om avvikelser från reglerna om uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord upphävs. Vidare skall regeringen inte längre pröva besvär över en stiftsnämnds beslut enligt lagen om förvaltning av kyrklig jord. Ett sådant beslut får i stället överklagas till kammarkollegiet som sista instans. Kammarkollegiet skall emellertid kunna överlämna särskilt viktiga ärenden till regeringen.

Promemorieförslaget: Beslut om avvikelse från reglerna om uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord skall fattas av kammarkollegiet. Överensstämmer i övrigt med mitt förslag.

Remissinstanserna: Förslagen tillstyrks i princip. Några remissinstanser uttalar dock vissa betänkligheter mot förslaget om en begränsning av besvärsrätten.

Skälen för mitt förslag: I departementspromemorian läggs fram ett antal förslag som rör delegering av beslut om den kyrkliga jordens förvaltning och begränsning av rätten att överklaga sådana beslut. Vidare tas i promemorian upp några ytterligare förslag. Det föreslås t.ex. att vissa i lagen förekommande begrepp skall ändras. En del av förslagen i promemorian kräver ändringar i såväl lagen som förordningen om förvaltning av kyrklig jord. Härutöver har kammarkollegiet i samband med sitt remissyttrande över förslagen i promemorian tagit upp ett antal andra enligt kollegiet angelägna ändringar i författningarna om förvaltningen av den kyrkliga jorden som syftar till en förenkling av regelsystemet.

Flertalet av kammarkollegiets förslag liksom det i promemorian lämnade förslaget om värderingsregeln vid försäljning av kyrklig jord är enligt min mening av det slaget att de hör nära samman med de frågor om den kyrkliga jordens avkastning som enligt vad jag inledningsvis har nämnt skall utredas av kyrkofondens styrelse. Jag anser därför att dessa frågor inte bör tas upp nu.

Några av förslagen i promemorian går ut på att förenkla handläggningen av ärenden rörande köp och försäljning av kyrklig jord genom att låta enbart stiftsnämnderna och kammarkollegiet besluta i dessa ärenden. Endast vissa besvärssärenden skall i fortsättningen kunna föras upp till regeringen. Likaså föreslås att den myndighet som får lämna medgivande till försäljning av kyrklig jord också får medge undantag från skyldigheten att fondera inflytande försäljningsmedel. De föreslagna förenklingarna vinner stöd hos remissinstanserna, som dock i vissa avseenden vill gå längre och förordar lättnader också i fråga om myndigheternas möjligheter att besluta om användandet av redan fonderade försäljningsmedel.

Jag är beredd att i huvudsak biträda promemorians förslag i dessa hänseenden. Om förslagen genomförs kommer regeringen att i stor utsträckning befrias från handläggningen av förvaltningsärenden rörande den kyrkliga jorden. Detta ligger i linje med de strävanden som finns att avlasta regeringen förvaltningsärenden och som under de senaste åren har gett goda resultat på den kyrkliga förvaltningens område. För genomförande av de flesta förslagen behövs det endast vissa ändringar i förordningen om förvaltning av kyrklig jord. Det ankommer på regeringen att besluta om detta. Jag avser därför att återkomma till regeringen härom.

Två av förslagen kräver emellertid riksdagens medverkan. Det gäller dels frågan om regeringens nuvarande befogenhet att besluta om avvikelser från reglerna om uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord, dels frågan om en begränsning av rätten att överklaga beslut om förvaltning av kyrklig jord. Jag tar nu upp dessa bägge frågor.

Enligt 23 § lagen om förvaltning av kyrklig jord kan regeringen förordna att sådan uppsikt skall handhas av stiftsnämnden i stället för av en

boställsnämnd eller att viss förvaltning inte skall stå under någon uppsikt. I promemorian föreslås att regeringens befogenhet att besluta i dessa hänseenden läggs över på kammarkollegiet. När boställsnämnderna avskaffas kommer enligt mitt förslag stiftsnämnderna att ha tillsyn över förvaltningen av all kyrklig jord, som de inte själva förvaltar. Regeringens beslut skulle då i fortsättningen endast krävas i något enstaka fall, då det kan bli fråga om att förvaltningen av viss kyrklig jord över huvud taget inte skall stå under någon uppsikt. Något behov av att medge undantag från den uppsikt det här är fråga om har inte visat sig föreligga. Enligt min mening behövs därför inte någon lagregel som möjliggör sådana undantag. Den nuvarande bestämmelsen i 23 § lagen om förvaltning av kyrklig jord bör alltså kunna upphävas.

När det sedan gäller den föreslagna begränsningen av besvärsrätten vill jag först erinra om att församlingarnas och pastoratens beslut i fråga om sin förvaltning överklagas genom kommunala besvärregler. Beslut i arrende- och hyresfrågor kan enligt bestämmelserna i jordabalken prövas av arrendenämnd, hyresnämnd och fastighetsdomstol. Stiftsnämndernas beslut enligt lagen om förvaltning av kyrklig jord överklagas hos regeringen. I besvär-ärenden av sistnämnda slag hör regeringen regelmässigt kammarkollegiet, som har tilldelats viktiga uppgifter i frågor som rör förvaltningen av den kyrkliga jorden. Enligt de av riksdagen år 1984 antagna riktlinjerna för en översyn av reglerna för besvär över förvaltningsbeslut bör regeringen i allmänhet inte vara besvärinstans annat än när det behövs en politisk styrning av praxis. Vidare bör ärenden som kan prövas i två eller flera instanser under regeringsnivån bara i undantagsfall kunna överklagas till regeringen.

I överensstämmelse med promemorieförslaget bör man nu befria regeringen från befattningen med ett icke obetydligt antal besvärärenden genom att låta kammarkollegiet inte bara utreda och yttra sig i sådana ärenden utan också få i sista instans pröva besvär över stiftsnämndernas beslut enligt lagen. Såsom har anförts i promemorian bör kollegiet emellertid ha möjlighet att med eget yttrande överlämna ett principiellt viktigt ärende till regeringens prövning.

Jag vill i det här sammanhanget också nämna att det i promemorian och under remissbehandlingen har tagits upp några andra förslag till smärre ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord. Det gäller bl.a. ökade möjligheter att sälja viss kyrklig egendom. Beträffande dessa ändringar hänvisar jag till specialmotiveringen till mitt förslag om ändring i lagen om förvaltning av kyrklig jord.

2.4 Tidpunkten för genomförande av mina förslag

Mitt förslag: De förslag som jag har lagt fram genomförs fr.o.m. den 1 juli 1987.

Promemorieförslaget: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissyttrandena: Ett par remissinstanser vill skjuta på tidpunkten för tjänstebostadssystemets avveckling åtminstone ett halvår för att den kultur-

historiska inventeringen av prästgårdsbeståndet skall hinna genomföras i hela landet.

Prop. 1986/87:13

Skälen för mitt förslag: I promemorian har tidpunkten den 1 juli 1987 valts därför att det är fr.o.m. denna dag som hyressättningen enligt 1983 års överenskommelse mellan arbetsgivarverket, SACO-SR och TCO-S om nya regler för bestämmandet av tjänstebostadshyran för prästerna skall vara genomförd. Man har då uppnått en hyressättning som kan tjäna till vägledning för pastoraten, om de efter det att skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostaden har upphört vill upplåta bostaden som hyresbostad åt en präst.

Som jag tidigare har antytt kan man räkna med att många tjänstebostadsinnehavare vid tidpunkten för genomförandet av mina förslag kan väntas vilja bo kvar i tjänstebostaden. Jag bedömer alltså att en brådstörtad avveckling av tjänstebostadssystemet inte kommer att äga rum. Det bör därför enligt min mening inte behöva vålla någon olägenhet för genomförandet av den kulturhistoriska inventeringen, om avvecklingen får ta sin början vid den tidpunkt som har föreslagits i promemorian.

Till boställsnämndernas uppgifter hör i dag bl.a. tillsynen över prästgårdarnas förvaltning. Verksamheten har sålunda en nära koppling till det nuvarande tjänstebostadssystemet för prästerna. Det är därför naturligt att boställsnämnderna avskaffas samtidigt som den av mig förordade avvecklingen sker av tjänstebostadssystemet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom civildepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader
2. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader

6 §

Ur kyrkofonden betalas

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som regeringen och riksdagen bestämmer,

2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och för departement eller myndighet där kyrkliga frågor handläggs,

4. kostnader för verksamhet som bedrivs av Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet i den omfattning som regeringen bestämmer,

5. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt regeringens och riksdagens bestämmande,

6. anslag till extra utgifter med ett av regeringen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter regeringens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

I paragrafen anges vilka kostnader som får betalas ur kyrkofonden. Ändringen i punkten 3 är föranledd av förslaget att avskaffa boställsnämnderna. Följaktligen nämns inte längre i paragrafen förvaltningskostnad för boställsnämnd som en kostnad som får betalas ur kyrkofonden. Ändringen i övrigt är redaktionell.

23 §

Ett pastorat får besluta att innehavaren av en tjänst som kyrkoherde eller komminister skall anvisas tjänstebostad. Om tjänsten är tillsatt, får pastoratet meddela eller upphäva ett sådant beslut endast om den som innehar tjänsten samtycker till det.

Pastoratet skall underrätta domkapitlet och stiftsnämnden om beslut enligt första stycket.

Kostnaderna för en tjänstebostad skall betalas av pastoratet. Hyran för tjänstebostaden tillfaller pastoratet.

Förslaget att pastoraten i fortsättningen skall få bestämma om de skall anvisa tjänstebostad åt en kyrkoherde eller en komminister har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (2.1). I paragrafens *första stycke* har gjorts de ändringar som föranleds av förslaget. Regeringen skall alltså inte längre kunna ålägga ett pastorat att tillhandahålla tjänstebostad åt en kyrkoherde eller en komminister. Om pastoratet däremot av sådana särskilda skäl som har berörts i den allmänna motiveringen finner det angeläget att kunna anvisa tjänstebostad åt en kyrkoherde eller en komminister skall pastoratet kunna besluta därom. Uttrycket "ordinarie församlingspräst" har här ersatts av uttrycket "kyrkoherde eller komminister". Domprost behöver inte nämnas särskilt eftersom en sådan är kyrkoherde i domkyrkoförsamlingens pastorat. Uttrycket "kyrkoherde eller komminister" får även anses täcka några få andra församlingspräster med en motsvarande ställning. Liksom hittills skall domkapitlet ha möjlighet att med stöd av 9 § prästanställningsförordningen befria en enskild tjänstinnehavare från bostadstvånget.

I ett nytt *andra stycke* föreskrivs att pastoratet skall underrätta domkapitlet och stiftsnämnden om beslut enligt första stycket. Därmed åsyftas såväl beslut om att tillhandahålla tjänstebostad som att inte längre anvisa sådan bostad. Ändringarna i *tredje stycket* utgör endast redaktionella justeringar.

Ikraftträdande – och övergångsbestämmelser

Ändringarna i lagen om kyrkliga kostnader föreslås träda i kraft den 1 juli 1987. Motiven för detta har redovisats i den allmänna motiveringen (2.4). Vidare föreslås en övergångsbestämmelse som klargör att regeringens tidigare fattade beslut om skyldighet för ett pastorat att tillhandahålla tjänstebostad upphör att gälla när lagen träder i kraft. För de präster som vid

denna tidpunkt bor i en anvisad tjänstebostad föreskrivs att pastoratets skyldighet att tillhandahålla tjänstebostaden inte skall upphöra förrän prästen har avgått från sin tjänst och flyttat. Pastoratets skyldighet kan dock upphöra dessförinnan om parterna kommer överens om det. Skälen för förslaget har behandlats i den allmänna motiveringen (2.1).

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

I detta lagförslag tas bl. a. upp de ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord som föranleds av förslaget att avskaffa boställsnämnderna. Detta innebär att några paragrafer i lagen, nämligen 7, 15 och 30 §§ kan upphävas. Vidare kan till följd av förslaget om ändring i lagen om kyrkliga kostnader 10 § upphävas. Även 23 § kan upphävas, vilket har framgått av den allmänna motiveringen (2.3).

2 §

Löneboställe är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt en kyrkoherde eller en komminister. Om tjänstebostad inte längre är anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov. Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en församlingskyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som församlingskyrkas fastighet.

Prästlönefondsfastighet är kyrklig jord som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning tillförs kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov. Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en domkyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som domkyrkas fastighet.

Biskopsgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

I promemorian föreslås att lagens definition av begreppen löneboställe och prästlönefondsfastighet skall ändras. Med anledning av vissa remissinstansers kritik i detta hänseende har jag inte ansett det lämpligt att nu föreslå någon ändring i detta hänseende. Frågan kräver närmare utredning. Däremot har promemorians förslag om en utvidgning av begreppen församlingskyrkas fastighet resp. domkyrkas fastighet inte mött några invändningar från remissinstansernas sida. Kammarkollegiet har ansett det angeläget att förslaget genomförs. Ändringarna har motiverats av behovet av att kunna sälja kyrkotomt eller del därav för att den skall kunna tas i anspråk som t. ex. gatumark. Före tillkomsten av lagen om förvaltning av kyrklig jord var en sådan överlåtelse möjlig. Genom förslaget blir lagens regler om försäljning av kyrklig jord och om fondering av medel som har influtit efter försäljning av kyrklig jord tillämpliga även på sådan fastighet på vilken en församlingskyrka eller en domkyrka av stiftelsekaraktär är uppförd. I paragrafens tredje och sjätte stycken har gjorts de tillägg som är föranledda av förslaget. Jag vill

erinra om att det finns kyrkor som i senare tid har uppförts på mark som en församling har förvärvat för ändamålet och som utgör kyrkokommunal egendom. Beträffande förvaltning och disposition av en sådan fastighet på vilken en kyrka av församlingskommunal karaktär är uppförd gäller 1982 års lag om församlingar och kyrkliga samfundigheter. Ändringarna i paragrafen i övrigt är dels redaktionella, dels föranledda av förslaget om ändring i lagen om kyrkliga kostnader.

5 §

I varje stift finns en stiftsnämnd. I Stockholms stift fullgörs dock stiftsnämndens åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Ändringarna i dessa paragrafer är föranledda av förslaget att avskaffa boställsnämnderna.

9 §

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Regeringen får efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning.

Enligt *fjärde stycket* skall regeringen efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden kunna besluta om förvaltning i annan ordning beträffande all slags kyrklig jord, alltså även beträffande löneboställen och prästgårdar. Förslaget har förts fram av kammarkollegiet. Jag anser liksom kollegiet att det inte är motiverat att regeringen skall ha möjlighet att besluta om förvaltning i annan ordning endast beträffande visst slag av kyrklig jord.

11 §

Om ett pastorat har anvisat en kyrkoherde eller en komminister tjänstebostad på en prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgård. Pastoratet svarar för prästgårds skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

Ändringen i *första stycket* första meningen är en följd av förslaget om ändring i lagen om kyrkliga kostnader. I första stycket föreskrivs f.n. dessutom att stiftsnämnden i vissa fall skall bestämma var prästgården skall läggas. Detta kan inte anses nödvändigt och föreskriften har därför tagits bort.

I ärenden som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft företräds kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I ärenden som rör ledningsrätt eller vägrätt företräds kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller ärenden som rör byggnadsminne, naturvårdsområde, naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet om ej regeringen bestämmer annat.

I *andra stycket* har efter förslag av kammarkollegiet föreskrivits att stiftsnämnden skall företräda kyrklig jord som avses i 14 § inte bara i ärenden som gäller naturvårdens intressen utan också i ärenden som gäller byggnadsminne. I den allmänna motiveringen har framhållits att en prästgård i vissa fall kan förklaras som byggnadsminne och därigenom åtnjuta ett särskilt skydd. I paragrafen har också tillagts ärenden som rör naturvårdsområde. Ändringarna i övrigt är redaktionella.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas av den som förvaltar egendomen. Om ändringen föranleds av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller om ändringen leder till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Ändringarna är föranledda av förslaget om boställsnämndernas avskaffande och är i övrigt av redaktionell natur.

22 §

Stiftsnämnden har tillsyn över sådan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Vid sin tillsyn får stiftsnämnden meddela sådant föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall efterlevas.

I beslutet om föreläggande eller förbud kan stiftsnämnden utsätta vite.

Närmare bestämmelser om tillsynen över förvaltningen av kyrklig jord meddelas av regeringen.

I den allmänna motiveringen (2.2) föreslås att stiftsnämnden skall överta boställsnämndernas tillsynsuppgifter. I paragrafens *första stycke* sägs därför att stiftsnämnden skall ha tillsyn över sådan förvaltning av kyrklig jord som inte handhas av nämnden. Enligt *andra stycket* kan stiftsnämnden vid sin tillsyn meddela förbud eller föreläggande att vidta vissa åtgärder. I ett *tredje stycke* föreskrivs att nämnden i beslutet om föreläggande eller förbud kan sätta ut vite. De nu nämnda befogenheterna för stiftsnämnden motsvaras av boställsnämndens och stiftsnämndens befogenheter enligt förordningen om förvaltning av kyrklig jord. Bestämmelsen har av konstitutionella skäl tagits in i lagen. Ändringen i *fjärde stycket* är redaktionell.

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om inte annat följer av andra stycket eller av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Om stiftsnämnden medger det får ett pastorat använda medel som inflyter eller som har influerit på grund av försäljning av en prästgård eller av ett löneboställe som tidigare har varit prästgård för anordnande av ny prästgård, ny annan bostad åt en präst eller nya expeditionslokaler.

I paragrafen har gjorts de ändringar som följer av det i den allmänna motiveringen (2.1) berörda förslaget att skyldighet att fondera ersättning för en försäld prästgård i vissa fall inte skall föreligga. Huvudprincipen är att ersättning för försäld kyrklig jord skall fonderas om inte annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar. I förordningen om förvaltning av kyrklig jord finns ett antal bestämmelser enligt vilka undantag får göras i fråga om skyldighet att fondera medel. Bl.a. får pastoratet använda ersättning som härrör från försäljning av en prästgård till att anordna ny prästgård om regeringen medger det. Enligt mitt förslag bör i stället stiftsnämnden kunna ge pastoratet tillstånd att använda försäljningsmedel för att anordna inte bara en ny prästgård utan även ny annan bostad åt en präst och nya expeditionslokaler. I ett nytt *andra stycke* föreskrivs därför att ett pastorat, om stiftsnämnden medger det, får använda medel som har influerit på grund av försäljning av en prästgård eller av ett löneboställe som tidigare har varit prästgård till att anordna ny prästgård, ny annan bostad åt en präst eller nya expeditionslokaler. Av konstitutionella skäl har detta undantag från skyldigheten att fondera medel tagits in i lagen.

29 §

Bestämmelser om överklagande av beslut av en församling eller ett pastorat finns i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundigheter.

Vid tillkomsten av 1982 års lag om församlingar och kyrkliga samfundigheter upphävdes 1961 års lag om församlingsstyrelse. I paragrafen hänvisas följaktligen till besvär bestämmelserna i den nu gällande lagen. Ändringarna i övrigt är redaktionella.

31 §

Stiftsnämndens beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust får överklagas hos kammarrätten.

Stiftsnämndens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos kammarkollegiet. Om ärendet är av principiell betydelse eller annars av särskild vikt får kammarkollegiet med eget yttrande överlämna det till regeringen för avgörande.

Kammarkollegiets beslut i en överklagad fråga får inte överklagas. Kammarkollegiets beslut i övrigt med anledning av det överklagade ärendet eller i andra ärenden enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

I paragrafen regleras frågan om hur stiftsnämndens och kammarkollegiets beslut enligt lagen får överklagas. Förslagen har behandlats i den allmänna motiveringen (2.3).

I *första stycket* anges vilka beslut som får överklagas hos kammarrätten. Liksom för närvarande gäller det stiftsnämndens beslut enligt 21 § om vinst eller förlust. I *andra stycket* föreskrivs att stiftsnämndens beslut i övrigt enligt lagen får överklagas hos kammarkollegiet. Kammarkollegiet får dock, i stället för att självt avgöra ärendet, överlämna det till regeringen för prövning om kollegiet finner att ärendet är av principiell betydelse eller annars av särskild vikt. I *tredje stycket* regleras frågan om hur kammarkollegiets beslut får överklagas. Huvudregeln är att kollegiets beslut inte får överklagas. Vissa undantag från denna regel föreskrivs dock. Om det inom ramen för ett besvärssärende kommer upp en fråga hos kollegiet som inte har prövats tidigare – t.ex. en fråga av processuell natur – bör den kunna föras vidare till regeringen. Vidare bör de beslut som kammarkollegiet fattar i första instans kunna överklagas hos regeringen.

Ikraftträdande – och övergångsbestämmelser

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1987. I den allmänna motiveringen har närmare behandlats frågan om tidpunkten för genomförande av förslagen (2.4). Av skäl som där anförs är det lämpligt att också ändringarna i lagen om förvaltning av kyrklig jord träder i kraft vid denna tidpunkt. I fråga om ärenden som har väckts före den 1 juli 1987 vid arrendenämnd eller domstol föreslås att stiftsnämnden fortfarande skall företräda den kyrkliga jorden till dess att ärendet blivit slutligen avgjort.

5 Hemställan

Jag hemställer att kyrkomötets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
2. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

1986-08-27

Regeringen

Kyrkolagsutskottets betänkande 1986:1 med anledning av regeringens skrivelse om vissa ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för präster och om förvaltningen av kyrklig jord jämte motioner

Med överlämnande av nämnda betänkande får jag anmäla att kyrkomötet den 27 augusti 1986 bifallit vad utskottet hemställt.

Göran Åstrand

Bengt Törnell

Kyrkolagsutskottets betänkande 1986:1

Prop. 1986/87:13
Kyrkomötet

med anledning av regeringens skrivelse om vissa
ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för
präster och om förvaltningen av kyrklig jord jämte
motioner

KL
1986:1

Regeringens skrivelse m. m.

I regeringens skrivelse till kyrkomötet 1986:3 har regeringen (civildepartementet) till kyrkomötet för yttrande överlämnat förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
2. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i regeringens skrivelse hänvisar utskottet till framställningen i det följande under rubriken Utskottet på s. 9.

I samband med skrivelsen behandlar utskottet följande motioner:

1. Motion 1986:16 av *Sven Lenhoff* om tjänstebostäder för präster.
 2. Motion 1986:24 av *Karl-Erik Johansson* och *Torsten Gustafsson* om vissa ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för präster.
 3. Motion 1986:50 av *Sten Johansson* om enhetliga arrendevillkor för upplåtelse av kyrkligt jordbruk.
 4. Motion 1986:59 av *Torgny Larsson* och *Willy Haag* om anskaffandet av tjänstebostadssystemet för kyrkoherdar och komministrar.
 5. Motion 1986:65 av *Bengt Kindbom* och *Thore Månsson* om boställs-nämndsorganisationen.
 6. Motion 1986:83 av *Ingemar Björck* om bostadsband för präster.
- Motionsyrkandena redovisas på s. 8.
De för yttrande överlämnade lagförslagen har följande lydelse.

I Förslag till
Lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader

Prop. 1986/87:13

Härigenom föreskrivs att 6 och 23 §§ lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §²

Ur kyrkofonden *bestrides*

Ur kyrkofonden *betalas*

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som regeringen och riksdagen bestämmer.

2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring.

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och *boställsnämnd* samt för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handlägges*.

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handläggs*.

4. kostnader för verksamhet som bedrivs av Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet i den omfattning som regeringen bestämmer.

5. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt regeringens och riksdagens bestämmande.

6. anslag till extra utgifter med ett av regeringen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter regeringens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

23 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om regeringen bestämmer det.

Ett pastorat får besluta att innehavaren av en tjänst som kyrkoherde eller komminister skall anvisas tjänstebostad. Om tjänsten är tillsatt, får pastoratet meddela eller upphäva ett sådant beslut endast om den som innehar tjänsten samtycker till det.

Pastoratet skall underrätta domkapitlet och stiftsnämnden om beslut enligt första stycket.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyra som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

Kostnaderna för en tjänstebostad skall betalas av pastoratet. Hyran för tjänstebostaden tillfaller pastoratet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Vid lagens ikraftträdande skall beslut som regeringen med stöd av äldre

¹Lagen omtryckt 1982:379.

²Senaste lydelse 1985:418.

bestämmelser har meddelat om skyldighet för ett pastorat att tillhandahålla en ordinarie församlingsprästs tjänstebostad upphöra att gälla. Om en ordinarie församlingsprästs tjänstebostad vid lagens ikraftträdande bor i en anvisad tjänstebostad, upphör dock pastoratets skyldighet att tillhandahålla bostaden först sedan prästen har avgått från sin tjänst och avflyttat eller vid den tidigare tidpunkt som parterna kommer överens om.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

Prop. 1986/87:13

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig
jord

dels att 7, 10, 15, 23 och 30 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2, 5, 8, 9, 11, 18, 19, 22, 26, 29 och 31 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 22 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Löneboställe är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *ordinarie församlingspräst i anledning av att pastorat skall tillhandahålla sådan församlingsprästs tjänstebostad enligt beslut som avses i 23 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader eller motsvarande äldre bestämmelser. Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.*

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *en kyrkoherde eller en komminister. Om tjänstebostad inte längre är anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.*

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en församlingskyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som församlingskyrkas fastighet.*

Prästlönefondsfastighet är kyrklig jord som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillföres* kyrkofonden.

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillföres* kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en domkyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som domkyrkas fastighet.*

Biskopsgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

¹Senaste lydelse 1983:402.

5 §²

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal regeringen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämndens åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestäms av regeringen.

I varje stift finns en stiftsnämnd. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämndens åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Ledamot av stiftsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

9 §³

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Regeringen kan efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan kyrklig jord som avses i andra eller tredje stycket.

Regeringen får efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning.

11 §⁴

Om tjänstebostad är anvisad ordinarie församlingspräst på prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Om pastoratet ej redan har prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan mark som pastoratet ställer till förfogande. Detsamma gäller om pastoratet vill ersätta prästgård med annan prästgård.

Om ett pastorat har anvisat en kyrkoherde eller en komminister tjänstebostad på en prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgård. Pastoratet svarar för prästgårds skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

²Senaste lydelse 1975:1322.

³Senaste lydelse 1975:1322.

⁴Senaste lydelse 1975:1322.

18 §⁵

I *ärende* som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I *ärende* som rör ledningsrätt eller vägrätt *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller *ärende* som rör naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet, om ej regeringen bestämmer annat.

I *ärenden* som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I *ärenden* som rör ledningsrätt eller vägrätt *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller *ärenden* som rör byggnadsminne, naturvårdsområde, naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet om ej regeringen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas i *fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 §* av den som förvaltar egendomen. *Föranledes ändringen* av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller *leder ändringen* till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas av den som förvaltar egendomen. *Om ändringen föranleds* av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller *om ändringen leder* till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Uppsyn över förvaltningen

Tillsyn över förvaltningen

22 §⁶

Uppsyn över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden *utövar uppsyn* över sådan *annan* förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Stiftsnämnden *har tillsyn* över sådan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Vid sin tillsyn får stiftsnämnden meddela sådant föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall efterlevas.

I beslutet om föreläggande eller förbud kan stiftsnämnden utsätta vite.

⁵Senaste lydelse 1975:1322.

⁶Senaste lydelse 1975:1322.

Närmare bestämmelser om *uppsikt* över *förvaltning* av kyrklig jord meddelas av regeringen.

26 §⁷

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om *ej* annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse.

31 §⁸

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos regeringen. Talan mot beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust som avses där föres dock genom besvar hos kammarrätten.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast om sådant är tillåtet enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Närmare bestämmelser om *tillsynen* över *förvaltningen* av kyrklig jord meddelas av regeringen.

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om *inte* annat följer av *andra stycket* eller av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Om stiftsnämnden medger det får ett pastorat använda medel som inflyter eller som har influer på grund av försäljning av en prästgård eller av ett loneboställe, som tidigare har varit prästgård, för anordnande av ny prästgård, ny annan bostad åt en präst eller nya expeditiionslokaler.

Bestämmelser om överklagande av beslut av en församling eller ett pastorat finns i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundligheter.

Stiftsnämndens beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust får överklagas hos kammarrätten .

Stiftsnämndens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos kammarkollegiet. Om ärendet är av principiell betydelse eller annars av särskild vikt får kammarkollegiet med eget yttrande överlämna det till regeringen för avgörande.

⁷Senaste lydelse 1975:1322.

⁸Senaste lydelse 1975:1322.

Kammarkollegiets beslut i en överklagad fråga får inte överklagas. Kammarkollegiets beslut i övrigt med anledning av det överklagade ärendet eller i andra ärenden enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Om det vid lagens ikraftträdande har väckts ett ärende vid arrendenämnd eller domstol gäller dock den upphävda 15 § till dess ärendet har slutligt avgjorts.

Motionerna

I motion 1986:16 av *Sven Lenhoff* hemställs att kyrkomötet med anledning av Reg Skr 1986:3 föreslår regeringen ändra lagförslagen så att varje möjlighet att bibehålla prästgård som tjänstebostad och allt tvång att bebo prästgård upphör.

I motion 1986:24 av *Karl-Erik Johansson* och *Torsten Gustafsson* hemställs

1. att kyrkomötet i sitt yttrande till regeringen anhåller att det föreslagna medgivandet för pastoraten att besluta om anvisande av tjänstebostad ersätts med ett åläggande för pastoraten att, om hyresmarknad saknas, pröva frågan, om tjänstebostad bör anvisas för viss tjänst,

2. att kyrkomötet anhåller om skyndsamt utredning om prästgårdarnas framtida användning och om täckandet av de förmodligen betydande merkostnader, som kan uppstå, om ett pastorat skall behålla en prästgård, som inte längre är tjänstebostad.

I motion 1986:50 av *Sten Johansson* hemställs i *första hand*

1. att kyrkomötet hos regeringen anhåller om att 22 § första stycket lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord ges följande lydelse:

”Stiftsnämnden har tillsyn över sådan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden. När kyrklig jord som avses i 14 § och som inte förvaltas av nämnden skall upplåtas på arrende för jordbruk, skall nämnden föreslå arrendevillkoren.”

och i *andra hand*

2. att kyrkomötet uttalar sig för att nämnda ordning för arrendesättning beslutas av regeringen i samband med den närmare regleringen av stiftsnämndens tillsyn.

I motion 1986:59 av *Torgny Larsson* och *Willy Haag* hemställs att kyrkomötet uttalar sig för att tjänstebostadssystemet för kyrkoherdar och komministrar avskaffas.

I motion 1986:65 av *Bengt Kindbom* och *Thore Månsson* föreslås att kyrkomötet som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om boställsnämndsorganisationen.

I motion 1986:83 av *Ingemar Björck* hemställs att kyrkomötet ger centralstyrelsen i uppdrag att utforma förslag till klara regler för prästs bostadsort.

Inledning

I detta betänkande behandlas de olika förslag till ändringar beträffande tjänstebostäder för präster och om förvaltningen av den kyrkliga jorden som läggs fram i regeringens skrivelse 1986:3. Ändringarna gäller beslutanderätten i fråga om tjänstebostadsskyldigheten, avskaffande av boställsnämnderna samt vissa andra ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord. I betänkandet behandlas också de med anledning av skrivelsen väckta motionerna.

Bakgrunden

Den kyrkliga egendomen är sedan gammalt underkastad särskilda regler till skydd för intresset att egendomen bevaras för de ändamål som de är avsedda för. Grundläggande regler om den kyrkliga egendomens förvaltning, disposition och kontroll finns i lagen (1970:939) om kyrklig jord och lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader. Andra regler finns i förordningen (1971:860) om förvaltning av kyrklig jord.

Stiftsnämnderna, vilka är statliga förvaltningsmyndigheter, handhar vissa förvaltnings- och tillsynsuppgifter beträffande en del av den särskilt reglerade kyrkliga egendomen. Under stiftsnämnderna fullgörs vissa uppgifter av särskilda boställsnämnder, som har en mera lokal sakkunskap i fråga om jordbruk.

Från olika håll har kritik i skilda hänseenden förts fram mot lagstiftningen om förvaltningen av den kyrkliga jorden. Kritik har också riktats mot det nuvarande tjänstebostadssystemet för prästerna. I kritiken har funnits ett växande krav på att systemet avskaffas eller reformeras.

Inom civildepartementet tillsattes hösten 1983 en arbetsgrupp med uppgift att gå igenom den nuvarande lagstiftningen i syfte att kartlägga problemen och finna möjligheter till förenklingar.

Arbetsgruppen har redovisat resultatet av sitt arbete i promemorian (DsC 1984:13) Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m. m. Arbetsgruppen föreslog att tjänstebostadsvånget för prästerna skulle upphöra. Promemorian har remissbehandlats. Regeringens skrivelse grundar sig i huvudsak på promemorian och remissyttrandena däröver.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen föreslås att regeringens beslut om skyldighet för pastoraten att tillhandahålla tjänstebostad åt ordinarie församlingspräster upphör att gälla. I stället får pastoraten i fortsättningen själva bestämma om de skall anvisa tjänstebostad åt kyrkoherdar och komministrar. Om en tjänstebostad anvisas skall domkapitlet liksom nu för särskilda fall kunna befria prästen från skyldigheten att bo i bostaden.

Enligt förslaget skall en präst, som vid tidpunkten för förslagets genomförande bor i en tjänstebostad, ha möjlighet att bo kvar i denna så länge prästen

kvarstår i sin tjänst, om inte pastoratet eller prästen kommer överens om något annat.

I skrivelsen föreslås vidare att boställsnämnderna avskaffas. Enligt förslaget skall boställsnämndernas förvaltningsuppgifter övertas av dem som förvaltar den kyrliga jorden. Det innebär att församlingarna och pastoraten själva får bestämma villkoren för arrendeupplåtelse på de fastigheter som de förvaltar och besluta om vissa dispositionsändringar. Vidare får den som förvaltar den kyrliga jorden också företräda denna, när en arrendenämnd eller en domstol behandlar frågor om arrendevillkor.

När det gäller boställsnämndernas nuvarande tillsynsuppgifter föreslås att dessa övertas av stiftsnämnderna.

Regeringens nuvarande befogenhet att besluta om avvikelser från reglerna om uppsikt över förvaltningen av kyrklilig jord föreslås bli upphävd.

I skrivelsen föreslås vidare att regeringen inte längre skall pröva besvär över en stiftsnämnds beslut enligt lagen om förvaltning av kyrklilig jord. Enligt förslaget får ett sådant beslut i stället överklagas till kammarkollegiet som sista instans. Kammarkollegiet skall emellertid kunna överlämna särskilt viktiga ärenden till regeringen.

De i skrivelsen upptagna förslagen föranleder ändringar i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader och i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklilig jord. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1987.

Prästernas tjänstebostäder

Enligt den ordning som nu gäller skall pastoraten tillhandahålla ordinarie församlingspräster tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om regeringen bestämmer det (23 § lagen om kyrkliga kostnader). I 9 § förordningen (1965:729) med vissa bestämmelser om anställning som präst (prästanställningsförordningen) föreskrivs att en präst är skyldig att bo i en anvisad bostad (tjänstebostad). Domkapitlet kan dock medge en präst befrielse från bostadstvånget, om pastoratet medger det eller om det finns särskilda skäl.

I regeringens skrivelse föreslås att pastoraten själva skall få besluta att innehavaren av en tjänst som kyrkoherde eller komminister skall anvisa tjänstebostad. Pastoratens möjligheter att besluta om att anvisa tjänstebostad eller att upphäva ett sådant beslut föreslås bli begränsade till sådana fall där tjänsten som kyrkoherde eller komminister inte är tillsatt. Om tjänsten är tillsatt, får enligt förslaget pastoratet meddela eller upphäva ett sådant beslut endast om den som innehar tjänsten samtycker till det. Vidare föreslås att beslut som regeringen har meddelat om skyldighet för ett pastorat att tillhandahålla tjänstebostad upphör att gälla. Om en ordinarie församlingspräst vid lagens ikraftträdande bor i en anvisad tjänstebostad, upphör dock pastoratets skyldighet att tillhandahålla bostaden först sedan prästen har avgått från sin tjänst och avflyttat eller vid den tidigare tidpunkt som parterna kommer överens om.

I motionerna 1986:16 och 59 föreslås att tjänstebostadssystemet för kyrkoherdar och komministrar avskaffas helt i enlighet med vad som föreslagits i promemorian (DsC 1984:13) Översyn av bestämmelserna om

förvaltning av kyrklig jord m. m.

I motion 1986:24 föreslås att tillåtelsen för ett pastorat att fatta beslut om anvisande av tjänstebostad bör knytas till orter där hyresmarknad saknas och att pastoraten i sådana fall åläggs att pröva frågan huruvida tjänstebostad för viss tjänst kan anses behövlig eller önskvärd. I motionen föreslås vidare att frågan om prästgårdarnas framtid och kostnaderna för deras underhåll skyndsamt utreds.

I motion 1986:83 föreslås att det i samband med ändringen av förhållandena för prästerna och deras tjänstbostäder införs en regel om att åtminstone kyrkoherden skall vara skyldig att vara bosatt inom sitt pastorat.

För egen del vill utskottet anföra följande. Som framhålls i regeringens skrivelse har frågan om tjänstebostadssystemet för präster debatterats. Olika synpunkter och önskemål har brutits mot varandra. För såväl pastoratens del som prästernas del har systemet i växande grad kommit att ifrågasättas. Pastoraten har ofta stora kostnader för framför allt äldre prästgårdar som inte svarar mot nutida behov. Utvecklingen i familj och samhälle har lett till att tjänstebostadsvånget för prästerna i ökad utsträckning har kommit att upplevas som en belastning. Härtill kommer att den skattemässiga konsekvensen av att bebo en tjänstebostad och hyreskostnaderna i många fall anses betungande.

Under senare tid har också i ökad utsträckning pastoraten på ansökan befriats från skyldigheten att hålla tjänstebostad. Möjligheten att erhålla dispens från tjänstebostadsvånget utnyttjas också alltmer.

I debatten har emellertid också framhållits fördelar med tjänstebostadssystemet. Sålunda framhålls att prästgårdarna alltjämt fyller en värdefull funktion i många landsdelar, särskilt på orter där hyresmarknad saknas. Genom systemet tillgodoses också det pastoralas intresset av att ha församlingsprästen boende inom pastoratet.

I likhet med vad föredragande statsrådet anför i regeringens skrivelse anser utskottet att mycket talar för att helt avskaffa det nuvarande tjänstebostadssystemet. Inriktningen av en reform måste därför vara att allt tvång att bebo en tjänstebostad upphör. Det säger sig emellertid självt att ett abrupt avskaffande av tjänstebostadssystemet inte kan ske.

För de präster som redan bebor en tjänstebostad skulle en omedelbar avveckling innebära att förutsättningarna för deras boende och anställning ensidigt rubbades. Som framhålls i skrivelsen skulle visserligen prästen få rätt till förlängning av hyresavtalet, om skyldigheten att bo i bostaden upphör. I och med att bostaden upphör att vara tjänstebostad gäller emellertid inte reglerna om tjänstebostadshyra. Prästen kan i sådant fall få betala hyra för hela bostaden eller, om hyran sätts för lågt, riskera oförutsebara beskattningseffekter. Många präster kan då av ekonomiska skäl tvingas flytta. På orter där det inte finns en hyresmarknad kan prästen tvingas flytta utanför pastoratet eller söka annan tjänst.

För pastoratens del skulle en omedelbar avveckling av tjänstebostadssystemet också innebära att förutsättningarna för deras innehav av prästgårdarna rubbades. Om den präst som bebor tjänstebostaden genast flyttar kan det vara svårt för pastoratet att omedelbart finna en alternativ användning, vilket i sin tur kan innebära merkostnader. Som framhålls i regeringens skrivelse

kan också en förlängning av hyresavtalet vara till nackdel när det gäller att på längre sikt planera för bostadens framtida användning.

Avvecklingen av tjänstebostadssystemet bör därför av hänsyn till såväl de präster som nu är anvisade tjänstebostad som pastoraten ske successivt. Eftersom förhållandena skiftar i olika delar av landet när det gäller både bostadsmarknad och möjligheter till alternativ användning av de nuvarande prästgårdarna kan en avveckling inte heller ske samtidigt i hela landet. De lokala förhållandena måste i stället få vara avgörande för den takt i vilken avvecklingen kan ske. I likhet med vad som anförs i regeringens skrivelse är det därvid pastoraten själva som bäst kan bedöma behovet att erbjuda sina kyrkoherdar och komministrar tjänstebostäder.

Utskottet ansluter sig därför till regeringens förslag i frågan om prästernas tjänstebostäder. Förslaget innebär enligt utskottets mening en tillfredsställande övergångslösning på tjänstebostadsfrågan.

Om en prästgård inte längre är anvisad som tjänstebostad blir prästgården löneboställe, som pastoratet får förfoga över på sätt det finner lämpligt inom ramen för de bestämmelser som finns om löneboställes förvaltning. Som framhålls i motion 1986:24 är en försäljning, en uthyrning eller annan alternativ användning i vissa fall endast en teoretisk lösning. Närheten till kyrka och kyrkogård liksom behovet att ha expeditions- och arkivutrymmen i prästgården kan göra en försäljning eller uthyrning praktiskt taget omöjlig. För särskilt mindre pastorat kan de ofta redan dryga kostnaderna för underhåll av prästgårdarna bli ännu drygare. I regeringens skrivelse har inte anvisats någon lösning på dessa problem. I likhet med vad som föreslås i motionen 24 anser utskottet att en skyndsam utredning om prästgårdarnas framtida användning och kostnaderna för deras underhåll är nödvändig. I en sådan utredning bör särskilt uppmärksammas frågorna om den framtida användningen av kulturhistoriskt värdefulla prästgårdar och ansvaret för dessa.

1982 års kyrkokommitté föreslår i sitt betänkande (SOU 1986:17) Framtid i samverkan att det ur kyrkofonden – efter beslut av stiftsstyrelsen – skall kunna utgå s. k. strukturbidrag till kyrkliga kommuner med särskilda behov. Om förslaget genomförs, bör en möjlig lösning på de angivna kostnadsproblemen vara att strukturbidrag ges för att täcka pastoratens merkostnader för prästgårdarna.

I motion 1986:83 tas upp frågan om bostadsband för präster. Vid 1984 års kyrkomöte behandlades samma fråga av utskottet med anledning av en väckt motion. Som utskottet uttalade i sitt betänkande LU 1984:12 är det för församlingsarbetet från alla synpunkter gynnsammast att kyrkoherden bor i det egna pastoratet. I likhet med utskottets ställningstagande år 1984 anser utskottet inte heller nu att frågan bör lagregleras. Andra lösningar måste sökas. Med hänsyn till frågans betydelse för församlingsvården, bör den utredas. Detta bör enligt utskottets mening kunna ske i anslutning till den av utskottet förordade utredningen om prästgårdarnas framtida användning m. m.

Utskottet tillstyrker sålunda de av regeringen framlagda lagförslagen när det gäller frågan om prästernas tjänstebostäder. Reformen bör på sikt leda till att tjänstebostadssystemet avskaffas helt. Under avvecklingsperioden bör

de förut angivna frågorna om prästgårdarnas framtida användning, ansvaret för underhållskostnader m. m. utredas och förslag till lösningar läggs fram.

Som föredragande statsrådet i skrivelsen har förklarat sig beredd till, bör reformen också efter någon tid utvärderas.

Avskaffande av boställsnämnderna

I varje stift finns det boställsnämnder till det antal regeringen bestämmer. Regler om boställsnämnderna och deras uppgifter finns i lagen om förvaltning av kyrklig jord och i förordningen med samma namn samt i instruktionen (1971:863) för boställsnämnderna.

Till boställsnämndernas uppgifter hör bl. a. att efter besiktning bestämma arrendevillkoren vid utarrendering av löneboställes jordbruk och annan kyrklig jordbruksegendom, som inte förvaltas av stiftsnämnden. Till deras uppgifter hör också att besluta om ändrad disposition beträffande löneboställes jordbruk. Beträffande annan kyrklig jord beslutar den som förvaltar egendomen själv om ändringen. Om skälet till dispositionsändringen är att ett självständigt jordbruk inte längre är bärkraftigt eller att den leder till att ett sådant jordbruk inte kan uppehållas, ankommer beslutanderätten på stiftsnämnden. Boställsnämnderna har vidare vissa tillsynsuppgifter. Sålunda utövar de enligt 22 § lagen om förvaltning av kyrklig jord tillsynen över pastoratens förvaltning av löneboställen och prästgårdar.

I regeringens skrivelse föreslås att boställsnämnderna avskaffas. I frågan om vilka organ som skall ta över boställsnämndernas nuvarande förvaltnings- och tillsynsuppgifter föreslås följande. Pastoraten får själva bestämma villkoren vid utarrendering av löneboställes jordbruk. Pastoraten får också själva besluta om sådana dispositionsändringar beträffande löneboställena som boställsnämnderna för närvarande får besluta om. Enligt förslaget skall dock en dispositionsändring som är föranledd av att ett jordbruk inte längre är bärkraftigt eller om ändringen leder till att ett sådant jordbruk inte kan uppehållas liksom hittills beslutas av stiftsnämnden.

Enligt regeringens förslag skall vidare församlingarna själva få besluta om villkoren för upplåtelse av församlingskyrkornas fastigheter för arrende för jordbruk. Beträffande Lunds domkyrkas fastigheter föreslås motsvarande beslutanderätt ankomma på det särskilda domkyrkorådet för Lunds domkyrka.

Regeringen föreslår i sin skrivelse också att det är den kyrkliga jordens förvaltare och inte längre stiftsnämnden som skall företräda den kyrkliga jorden, när en arrendenämnd eller en domstol behandlar frågan om villkoren för jordbruksarrende.

Slutligen föreslås i fråga om boställsnämndernas nuvarande tillsynsuppgifter att dessa övertas av stiftsnämnderna. Enligt förslaget skall stiftsnämnderna även överta samtliga de funktioner som boställsnämnderna har som tillsynsorgan.

Utskottet konstaterar till en början att förslaget att avskaffa boställsnämnderna och att låta endast en myndighet på stiftsplanet ha hand om vissa förvaltnings- och tillsynsuppgifter helt ligger i linje med 1982 års kyrkokommittés förslag i dess slutbetänkande Framtid i samverkan. Att redan nu

avskaffa boställsnämnderna innebär inte bara en förenkling av den nuvarande förvaltningen, utan även en förenkling av genomförandet av kyrkokommitténs förslag i denna del.

De i regeringens skrivelse anförda skälen för en avveckling av boställsnämnderna är enligt utskottets mening bärande. En avveckling av boställsnämnderna bör därför kunna ske utan olägenhet.

Omfattningen av det kyrkliga fastighetsinnehavet växlar starkt mellan de olika stiftet, liksom också behovet av lokalkännedom och jordbruksexpertis. I motion 1986:65 framhålls behovet av att ta till vara den sakkunskap som i dag finns hos boställsnämnderna samt behovet av samordning när det gäller förvaltningen av det kyrkliga jordinnehavet. I motionen anges två olika lösningar som kan diskuteras. Den ena lösningen innebär att boställsnämnderna behålls som frivilliga organ i de stift som har behov därav. Den andra innebär att boställsnämndernas ordföranden obligatoriskt förordnas att fullgöra boställsnämndernas nuvarande uppgifter.

Utskottet vill med anledning av motionens förslag erinra om att boställsnämnderna i likhet med stiftsnämnderna är statliga förvaltningsmyndigheter under regeringen. Ett system med frivilliga statliga förvaltningsmyndigheter strider mot den statliga förvaltningsorganisationens uppbyggnad och funktion. Någon sådan lösning är därför enligt utskottets mening utesluten. När det gäller det andra angivna alternativet anser utskottet, i likhet med vad som anförs i regeringens skrivelse, att det bör ankomma på stiftsnämnderna själva att bedöma vilket behov av biträde som kan föreligga i det egna stiftet. Stiftsnämnderna bör bäst kunna avgöra i vilken form ett sådant behov lämpligen skall tillgodoses. Med den av regeringen föreslagna lösningen åstadkoms en flexibel organisation som kan anpassas efter de lokala behoven och förutsättningarna. Denna ordning förutsätter emellertid att tillräckliga resurser ställs till stiftsnämndernas förfogande för att anlita experter och sakkunniga. Dessa kan t. ex. sökas bland de nuvarande boställsnämndsordförandena. Utskottet tillstyrker således regeringens förslag att avskaffa boställsnämnderna.

Utskottet tillstyrker också förslaget att föra över boställsnämndernas tillsynsuppgifter på stiftsnämnderna.

I motion 1986:50 föreslås att stiftsnämnderna får till uppgift att föreslå arrendevillkoren när kyrklig jord, som inte förvaltas av nämnden, skall upplåtas på arrende för jordbruk. I motionen framhålls att ett framträdande skäl till att boställsnämnderna genom 1972 års reform fick hand om arrendesättningen var att tillgodose intresset att nå enhetliga arrendenor-mer, att man får räkna med att denna enhetlighet går förlorad om besluten förs över till dem som förvaltar jorden samt att stiftsnämndernas tillsyn inte blir effektiv om tillsynsorganet inte får inflytande över innehållet i arrendeav-talen.

Utskottet kan för sin del inte dela de farhågor som kommer till uttryck i motionen. Pastoraten torde på de flesta håll ha den kompetens som behövs att göra de riktiga ekonomiska och tekniska bedömningarna. Genom en aktiv tillsyn och genom att bistå pastoraten kan stiftsnämnderna verka för att enhetlighet i fråga om arrendevillkor m. m. kan uppnås i hela stiftet. Utskottet anser därför att några särskilda regler om att nämnden skall föreslå arrendevillkoren inte behövs.

Vissa andra förslag till ändringar i lagen om förvaltning av kyrklig jord

Regeringens nuvarande befogenhet att besluta om avvikelser från reglerna om uppsikt över förvaltningen av kyrklig jord föreslås bli upphävd.

I skrivelsen föreslås vidare att regeringen inte längre skall pröva besvär över en stiftsnämnds beslut enligt lagen om förvaltning av kyrklig jord. Enligt förslaget får ett sådant beslut i stället överklagas till kammarkollegiet som sista instans. Kammarkollegiet skall emellertid kunna överlämna särskilt viktiga ärenden till regeringen.

I skrivelsen tas även upp vissa andra ändringar i lagen. Det gäller ökade möjligheter att sälja fast egendom på vilken en församlingskyrka eller domkyrka av stiftelsekaraktär är belägen (2 § lagförslaget). Vidare föreslås att regeringen skall ha möjlighet att besluta om förvaltning i annan ordning beträffande all slags kyrklig jord (9 § lagförslaget), alltså även beträffande löneboställen och prästgårdar.

Som en följd av förslaget om prästernas tjänstebostäder föreslås vidare att ett pastorat skall få använda försäljningsmedel från en såld prästgård för att anordna inte bara en ny prästgård, utan även ny annan bostad åt en präst och nya expeditiionslokaler, om stiftsnämnden medger det.

Förslagen innebär endast smärre ändringar i lagen och innefattar delvis förenklingar. Utskottet har för sin del ingen erinran mot förslagen.

Tidpunkten för genomförandet av förslagen

Enligt regeringens förslag skall de föreslagna ändringarna träda i kraft den 1 juli 1987. Utskottet tillstyrker förslaget.

Förslaget innebär bl. a. att det fr. o. m. ikraftträdandetidpunkten inte kommer att finnas några boställsnämnder. Vid denna tidpunkt torde det dock finnas åtskilliga ledamöter i boställsnämnderna för vilka förordnanden ännu inte löpt ut. Enligt utskottets mening behövs en övergångsbestämmelse i lagen om förvaltning av kyrklig jord i vilken föreskrivs att uppdraget för ledamöter och ersättare för dessa upphör den 1 juli 1987.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. *beträffande tjänstebostäder för präster*

att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 och med avslag av motionerna 1986:16, 1986:24 yrkande 1 och motion 1986:59 tillstyrker regeringens förslag till ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader och 11 § lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord,

2. beträffande *prästgårdarnas framtida användning*
att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 och med bifall till motion 1986:24 yrkande 2 anhåller att regeringen låter utreda frågan om prästgårdarnas framtida användning m. m. i enlighet med vad utskottet ovan har anfört,

3. beträffande *bostadsband för präster*
att kyrkomötet med anledning av motion 1986:83 anhåller att regeringen låter utreda frågan om prästers bostadsort i enlighet med vad utskottet ovan har anfört,

4. beträffande *boställsnämnderna*
att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 och med avslag av motionerna 1986:50 och 1986:65 hos regeringen anmäler att kyrkomötet tillstyrker regeringens förslag till ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord såvitt avser 5, 7, 8, 15, 19, 22, 30 och 31 §§,

5. beträffande *uppdraget för ledamöter i boställsnämnderna*
att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 anhåller att regeringen föreslår riksdagen en sådan övergångsbestämmelse till det framlagda förslaget om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord att uppdraget för ledamöter och ersättare i boställsnämnderna upphör den 1 juli 1987,

6. beträffande *övriga lagförslag*
att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 hos regeringen anmäler att kyrkomötet tillstyrker regeringens övriga förslag till ändringar i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

Stockholm den 25 augusti 1986

På kyrkolagsutskottets vägnar

Karl-Erik Johansson

Lotty Nordling

Närvarande: Karl-Erik Johansson ordf., Gunnar Lindberg, Lars-Herman Larsson, Karl-Axel Johansson, Solveig Fridh, Thomas Söderberg, Torsten Gustafsson, Hans Davidsson*, Berith Öhrnberg, Ingemar Björck, Robert Schött, Per Wihlberg, Urban Gibson, Thure Jadestig och Yngve Engström.

* Inte närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

Reservation har avgetts av Urban Gibson, som ansett

dels att utskottets yttrande under avsnittet Prästernas tjänstebostäder bort ha följande lydelse:

I den statliga utredning som ligger till grund för regeringens förslag till kyrkomötet på denna punkt (Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m. m. – DsC 1984:13) föreslogs att tjänstebostadssystemet för prästerna skulle avvecklas med utgången av juni 1987. Åtgärder föreslogs för

att tillgodose skyddet av prästgårdar som är särskilt värdefulla ur kulturhistorisk eller miljösynpunkt. Präster som vid den angivna tidpunkten innehar ordinarie tjänst, som är förenad med tjänstebostad, får ha kvar sin rätt till bostaden så länge de kvarstår i tjänsten. Skyldigheten att bo i tjänstebostaden föreslogs däremot upphöra.

Med den av utredningen föreslagna övergångsregleringen skulle man troligen kunna räkna med att åtskilliga präster skulle komma att vilja begagna sig av rätten att bo kvar i tjänstebostaden även efter upphävandet av tjänstebostadstvånget. Någon brådstörtad avveckling av prästgårdsbeståndet skulle inte behövas utan pastoraten skulle i många fall få god tid på sig att överväga vad man skulle vilja erbjuda för alternativ till tjänstebostaden som bostad för sina präster eller hur man skulle disponera prästgård som blir övertalig.

Samtidigt så skulle den enskilde prästen få frihet att antingen bo kvar med tjänstebostadsrätt eller flytta till annan bostad så länge han kvarstår i samma tjänst.

Nu har emellertid regeringen i sitt förslag till kyrkomötet frångått utredningens förslag på en väsentlig punkt. Regeringen föreslår nämligen att pastorat skall kunna besluta att ha kvar tjänstebostadssystemet även om tjänstebostadsinnehavaren skulle vilja befrias ifrån tvånget att bo i bostaden. Detta kan ställa den enskilde prästen i en mycket svår situation.

Regeringens förslag till kyrkomötet har varit föremål för centrala förhandlingar. Från SACO/SR och från TCO-S har skarp kritik mot förslaget framförts på denna punkt (se protokoll 1986-06-12, *bilaga*). Det framhålls bl. a. från arbetstagarnas sida att problemet med prästens närkontakt med sin församling inte löses genom att uppehålla ett bostadstvång. Vidare understrykes att kulturhistoriska hänsyn inte får innebära tvång eller ekonomisk skada för den enskilde arbetstagaren. Rekrytering bör ske med stimulansåtgärder och inte med tvång. Organisationerna yrkar därför att tjänstebostadssystemet avskaffas.

Med anledning av ovanstående föreslår utskottet att kyrkomötet avstyrker regeringens förslag om ändring av lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader och av 11 § lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord och beslutar bifalla motionerna 1986:16 och 1986:59 samt att kyrkomötet anhåller att regeringen föreslår riksdagen sådan lagändring att tjänstebostadssystemet för präster helt avskaffas.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

att kyrkomötet med anledning av regeringens skrivelse 1986:3 och med bifall till motionerna 1986:16 och 1986:59 hos regeringen anmäler att kyrkomötet avstyrker regeringens förslag till ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader och 11 § lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord samt att regeringen föreslår riksdagen sådan lagändring att tjänstebostadssystemet för präster helt avskaffas.

Statens arbetsgivarverk
FHR-gruppen
Box 2243
103 16 STOCKHOLM
Tel. 22 59 60 ankn. 189

1986-07-29

Kyrkomötet
S:t Eriksgatan 63
112 34 STOCKHOLM

Vid förhandling enligt 11 § MBL om regeringens skrivelse till kyrkomötet 1986:3 om vissa ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för präster och om förvaltning av kyrklig jord m. m. har SACO/SR och TCO-S yrkat att kopia av protokollet från denna förhandling skall översändas av statens arbetsgivarverk (SAV) till kyrkomötet.

./.. SAV översänder härmed bifogade protokollskopia.

Protokollet har ännu inte justerats av alla parter. Kopia av slutgiltigt justerat protokoll kommer att översändas snarast möjligt.

I tjänsten

Ingegärd Olsson

PARTER

Arbetsgiversidan: Statens arbetsgivarverk (SAV)

Arbetstagersidan: Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR)

TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S)

Ärende

Förhandling enligt 11 § MBL om regeringens skrivelse till kyrkomötet 1986:3 om vissa ändringar av bestämmelserna om tjänstebostäder för präster och om förvaltning av kyrklig jord m. m.

1 §

Förhandlingen har påkallats av SAV.

2 §

Till justeringsmän utses Evert Ström, Bo Grubb och Urban Ryadal.

3 §

Ensidiga protokollsanteckningar av SAV:

Företrädaren för SAV får enligt verkets arbetsordning inte teckna kollektivavtal i detta ärende.

Till förhandlingen har kallats även Statsanställdas förbund.

4 §

SAV redogör för den fråga förhandlingen avser och det preliminära ställningstagandet i frågan.

SAV överlämnar vissa ändringar i förhandlingsunderlaget.

5 §

SACO/SR och TCO-S framför följande:

Centralorganisationen SACO/SR och TCO-S delar helt den uppfattning som framförs i civildepartementets promemoria "Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m. m" (DsC 1984:13). Tjänstebostadssystemet bör avvecklas.

Problemet med prästens närkontakt med sin församling löses inte genom att uppehålla ett bostadstvång.

Kulturhistoriska hänsyn får inte innebära tvång eller ekonomisk skada för den enskilde arbetstagaren.

Rekrytering bör ske med stimulansåtgärder och inte med tvång.

SACO/SR och TCO-S yrkar därför att det nuvarande tjänstebostadssystemet för präster avskaffas.

6 §

SAV bifaller inte yrkandet under 5 §.

7 §

SACO/SR och TCO-S framställer följande yrkanden.

1. I skrivelsen utsägs klarare att avsikten med reformen är ett första steg mot tjänstebostadstvångets avskaffande.

2. Kopia av protokollet från denna förhandling översänds av SAV till kyrkomötet.

8 §

SAV bifaller yrkande nr 2 under 7 §.

Beträffande yrkande nr 1 under 7 § meddelar SAV följande ändringar i förhandlingsunderlaget.

Sista meningen i första stycket på s. 8 förs över till andra stycket på samma sida.

Första meningen i andra stycket på s. 9 ändras till:

”Mitt förslag bestämma om de undantagsvis skall anvisa tjänstebostad åt sina präster.”

SAV avser föreslå att beslut meddelas i enlighet med det ställningstagande som SAV har gett uttryck för i denna förhandling.

9 §

SACO/SR och TCO-S vidhåller yrkandet under 5 §.

10 §

Parterna enas om att förklara förhandlingen avslutad denna dag.

11 §

Protokoll upprättas i tre exemplar varav varje part erhåller ett.

Vid protokollet

Evert Ström

Justerat 1986- -
SAV

Justerat 1986- -
SACO/SR

Evert Ström

Bo Grubb

Justerat 1986- -
TCO-S

Urban Ryadal

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 oktober 1986

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Wickbom, Johansson, Lindqvist

Föredragande: statsrådet Gustafsson

Proposition om tjänstebostäder för präster och om förvaltningen av kyrklig jord

1 Anmälan av kyrkomötets yttrande

Föredraganden anmäler kyrkomötets yttrande¹ över de remitterade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
2. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

Föredraganden redogör för kyrkomötets yttrande och anför.

Kyrkomötet har tillstyrkt förslagen, som enligt min mening nu bör föreläggas riksdagen.

Beträffande uppdraget för ledamöter i boställsnämnderna har kyrkomötet emellertid föreslagit att det i en övergångsbestämmelse till förslaget om ändring i lagen om förvaltning av kyrklig jord skall föreskrivas att förordnandena för ledamöter och ersättare i boställsnämnderna upphör att gälla den 1 juli 1987.

Enligt vad jag har erfarit löper de nuvarande förordnandena för ledamöter och ersättare ut vid årsskiftet 1986–1987. Länsstyrelserna kan tidsbegränsa nya uppdrag till utgången av juni 1987. Det kan visserligen inte uteslutas att det kan förekomma något fall där en länsstyrelse har förordnat någon för längre tid. Men sådana fall motiverar enligt min mening inte införandet av någon lagregel. Förordnandena upphör automatiskt i och med att boställsnämnderna avskaffas. Jag anser därför att det inte behövs någon särskild övergångsbestämmelse.

Kyrkomötet har vidare anhållit att regeringen låter utreda frågorna om prästgårdarnas framtida användning och prästernas bostadsort.

Behandlingen av denna anhållan kräver inte riksdagens medverkan. Jag vill dock redan nu framhålla att jag inte avser att återkomma till regeringen med förslag om utredning av dessa frågor. Jag utgår ifrån att de kulturminnesvårdande myndigheterna bevakar frågan om prästgårdarnas framtida användning. Beträffande frågan om prästernas bostadsort anser jag i likhet med kyrkomötet att det är olämpligt med en lagreglering. Jag anser därför att inte heller denna fråga behöver utredas.

¹ Beslut om skrivelse till kyrkomötet (RegSkr 1986:3) fattat vid regeringssammanträde den 11 juni 1986.

2 Hemställan

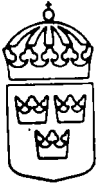
Prop. 1986/87:13

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de till kyrkomötet remitterade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
2. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

CIVIL-
DEPARTEMENTET

ÖVERSYN AV BESTÄMMELSERNA OM FÖRVALTNING AV KYRKLIG JORD M. M.

Promemoria upprättad i
civildepartementet i december 1984.

Ds C 1984: 13

SAMMANFATTNING	5
1 BAKGRUND	7
2 ALLMÄNNA ÖVERVÄGANDEN	9
3 TJÄNSTEBOSTÄDER FÖR ORDINARIE FÖRSAMLINGSPRÄSTER	12
3.1 Tjänstebostadsskyldigheten	12
3.2 Förvaltningsbestämmelser	13
3.3 Tjänstebostadshyran	14
3.4 Slopande av tjänstebostadssystemet för präster	17
3.5 Angelägna kulturskyddsåtgärder	20
3.6 Reformens genomförande	21
4 BOSTÄLLSNÄMNDERNA	23
4.1 Organisation	23
4.2 Uppgifter	23
4.3 Kostnader	24
4.4 Utvecklingen av boställsnämndernas funktion	25
4.5 Kritik av boställsnämndsorganisationen	26
4.6 Behövs boställsnämnderna?	26
4.7 Förslag	28
4.8 Resursfrågor	30
5 DELEGERING AV REGERINGSÄRENDEN OCH BEGRÄNSNING AV BESVÄRSRÄTTEN	31
5.1 Riktlinjer	31
5.2 Delegering	32
5.2.1 Beslut rörande uppsikten	32
5.2.2 Försäljning och köp m.m.	33

5.2.3	Undantag från skyldighet att fondera inflytande försäljningsmedel m.m.	36
5.3	Begränsning av besvärsrätten	37
5.3.1	Boställsnämnds beslut	37
5.3.2	Stiftsnämnds beslut	38
5.3.3	Kammarkollegiets beslut	38
6	FÖRTYDLIGANDEN AV FÖRFATTNINGSTEXTEN M.M.	39
6.1	Kyrkotomt	39
6.2	Definition av "löneboställe" och "prästlönefondsfastighet"	40
6.3	Fastighetsvärdering	41
6.4	Avskrift av köpehandling	42

I denna promemoria föreslås förändringar främst i gällande bestämmelser om förvaltningen av kyrklig jord. Förslagen syftar till att förenkla administrationen, skapa kortare och därmed snabbare beslutsvägar, flytta besluten närmare dem som berörs av dem undanröja en del oklarheter i nuvarande bestämmelser.

Det föreslås att tjänstebostadssystemet för prästerna avskaffas med utgången av juni 1987. Åtgärder föreslås för att tillgodose skyddet av prästgårdar som är särskilt värdefulla från kulturhistorisk eller miljösynpunkt. Präster som vid den angivna tidpunkten innehar ordinarie tjänst, som är förenad med tjänstebostad, har kvar sin rätt till den så länge de kvarstår i tjänsten. Skyldigheten att bo i tjänstebostaden upphör däremot. Pastoraten avgör själva i fortsättningen om de vill erbjuda bostad åt sina präster.

Vidare föreslås att boställsnämnderna skall upphöra. Sedan ett nytt system med ekonomisk utjämnning för pastorat och församlingar via kyrkofonden har trätt i kraft och har ersatt den tidigare ekonomiska avräkningen mellan enskilda pastorat och kyrkofonden, minskar det statliga intresset av en uppsikt över pastoratens boställsförvaltning genom boställsnämnderna. Andra uppgifter som har åvilat nämnderna kan numera tas över av andra organ. För en del av deras uppgifter, som då får fullgöras av stiftsnämnderna, kan dessa emellertid behöva anlita särskild expertis. Behovet härav kan växla i olika stift. Reformen föreslås samordnas med slopandet av tjänstebostadssystemet. Till dess bör stiftsnämnderna beräkna sitt behov av ökad resurstilldelning.

Delegation från regeringen till lägre myndigheter föreslås beträffande en rad beslut i olika ärenden. Bl.a. föreslås regeringens befattning med beslut rörande köp och försäljning av kyrklig jord upphöra utom i fråga om vissa besvärärenden.

I enlighet med riktlinjer som har antagits av riksdagen föreslås vidare vissa begränsningar av besvärsrätten. Stiftsnämndernas beslut föreslås få överklagas genom besvär till kammarkollegiet i stället för regeringen som sista instans.

Slutligen föreslås kompletteringar och förtydliganden av gällande författningar i vissa avseenden, där nuvarande bestämmelser har visat sig vara oklara eller ofullständiga och därmed svåra att tillämpa.

Kyrkans egendom är av mycket skiftande ursprung och karaktär. Större delen av den omfattas av speciella rättsregler. Det är ett samhällsintresse att egendomen bevaras och används för det ändamål för vilket den ursprungligen har anvisats. Till den specialreglerade kyrkliga egendomen hör domkyrkor och församlingskyrkor med deras lösa inventarier samt kyrkogårdar och begravningsplatser. Denna egendom har genom invigning avskilts för sitt särskilda ändamål att tjäna kyrkans gudstjänstliv resp. begravningsväsendet. Men till kyrkans specialreglerade egendom hör också biskopsgårdar och prästgårdar, vilka anvisas som tjänstebostäder, och vidare löneboställen, prästlönefondsfastigheter, kyrkofondsfastigheter samt domkyrkors och församlingskyrkors fastigheter, som alla har till uppgift att med sin avkastning i olika avseenden tjäna den kyrkliga verksamheten. Även för de fonder som har uppkommit genom försäljning av sådan egendom finns särskilda förvaltningsbestämmelser.

Utöver den nu nämnda kyrkliga egendomen finns det kyrkokommunal egendom, som ägs av en församling eller kyrklig samfällighet. Sådan egendom kan i vissa fall vara specialreglerad. Det gäller kyrkor och begravningsplatser som i senare tid har anskaffats av församlingarna. Den mesta kyrkokommunala egendomen, t.ex. församlingshem och personalbostäder, är emellertid fri och förvaltas enligt kommunalrättsliga regler.

Inom den kyrkliga verksamheten finns också stiftelse- eller föreningsegendom. Den kan bestå av fastigheter eller fonder som har tillkommit genom donationer eller insamlingar och tjänar olika kyrkliga ändamål.

I denna promemoria behandlas enbart vissa frågor rörande förvaltningen av kyrkans specialreglerade fasta egendom och därur härrörande fondmedel.

Bestämmelserna härom finns sedan den 1 januari 1972 i lagen (1970:939, LFKJ) om förvaltning av kyrklig jord och i förordningen (1971:860, FFKJ) om förvaltning av kyrklig jord. Den nya lagstiftningen, som avlöste 1932 års ecklesiastika boställsordning m.fl. författningar innehöll flera nyheter. En mängd civilrättsliga bestämmelser utgick, så att den kyrkliga lagstiftningen kom att reglera endast formerna för förvaltningen av kyrklig jord. Förvaltningen av löneboställenas skog centraliserades till stiftsnämnderna medan däremot jordbruket liksom tidigare skulle förvaltas av pastoraten. Deras befogenheter är dock starkt begränsade, dels genom stiftsnämndernas och boställsnämndernas beslutanderätt och tillsynsansvar, dels genom de detaljerade regler som gäller för förvaltningen av egendomen.

Med växande erfarenhet av de nuvarande förvaltningsbestämmelserna har kritik mot dem framförts i olika sammanhang. Delvis har den resulterat i framställningar till regeringen om mer eller mindre omfattande författningsändringar. Behandlingen av dessa ärenden har fått anstå i avvaktan på att en mera genomgripande översyn av lagstiftningen på detta område skulle komma till stånd.

Den övergripande kritiken mot lagstiftningen om förvaltningen av kyrklig jord kan sammanfattas i några punkter. Förvaltningsansvaret är fördelat på för många händer och enligt ett alltför komplicerat mönster. Beslutsvägarna är för långa. Därigenom försvåras en effektiv jord- och skogsbruksdrift och den önskvärda strukturrationaliseringen av den kyrkliga jorden.

Vid en uppvaktning i maj 1983 hos civilministern Bo Holmberg och jordbruksministern Svante Lundkvist belyste företrädare för stiftsnämndskonferensens arbetsutskott och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund olika problem med nuvarande förvaltningsformer.

Under hösten 1983 har en arbetsgrupp inom civildepartementet med företrädare även för kammarkollegiet, stiftsnämndskonferensens arbetsutskott och pastoratsförbundet granskat lagstiftningen i syfte att kartlägga problemen och finna möjligheter till förenklingar. Efter fortsatta överväganden inom civildepartementet har utarbetats denna promemoria med förslag till förändringar inom den nuvarande lagstiftningens ram.

Syftet med arbetet har alltså varit en översyn av regelsystemet och inte ett upphävande av skyddet för den specialreglerade kyrkliga egendomen. Med utgångspunkt i den kritik som riktats mot nuvarande förvaltningsbestämmelser har översynen framför allt tagit sikte på att förenkla administrationen, skapa kortare och därmed snabbare beslutsvägar, flytta besluten närmare dem som berörs av dem och undanröja en del oklarheter i nuvarande bestämmelser.

I ett avseende har emellertid de förslag som framläggs i promemorian fått en något längre räckvidd. Det gäller tjänstebostadssystemet för prästerna. Inom civildepartementet har funnits långt avancerade planer på en delegation av besluten om befrielse för pastorat från skyldigheten att hålla tjänstebostad, resp. för präst från tvånget att bebo tjänstebostaden. Händelseutvecklingen på tjänstebostadsområdet under de senaste åren har emellertid lett till att förslag nu i stället läggs fram om ett avskaffande av tjänstebostadssystemet.

I ett annat avseende har från olika utgångspunkter önskemål om en mera genomgripande förvaltningsreform framförts, som inte har bedömts möjliga att ta upp i detta sammanhang. Det gäller frågan om en effektivare förvaltning av lönebostälernas jordbruk. Enligt 9 § LFKJ förvaltas löneboställena, med undantag av tillhörande skog, av pastoraten. Skogen förvaltas av stiftsnämnden. Flertalet förvaltningsåtgärder som rör ett löneboställes jordbruk skall emellertid beslutas av boställsnämnden, stiftsnämnden eller kammarkollegiet. Den kyrkliga egendomsförvaltningen är således splittrad på flera förvaltare, som var och en för sig har svårt att påverka hela förvaltningen. Samtidigt försvårar organisationen stora och samlade grepp över det kyrkliga jordbruket i stiftet. Man har därför efterlyst en enklare ansvarsfördelning. Förespråkare finns för såväl en centraliserad som en helt decentraliserad förvaltning av lönebostälernas jordbruk. Ändringar i detta avseende måste bli tämligen omfattande. Förutsättningar för en tillräcklig politisk enighet om sådana ändringar torde f.n. saknas. Förslag i den frågan bör i vart fall anstå tills 1982 års kyrkokommitté (Kn 1982:05) har framlagt sitt slutbetänkande och detta har remissbehandlats. De förändringar av den

lokala kyrkliga strukturen och av organisationen på stiftsplanet som kommittén kan komma att föreslå kan nämligen erbjuda nya förutsättningar för organisationen av kyrkans egendomsförvaltning.

Det bör slutligen understrykas att de förslag som läggs fram i denna promemoria vill visa på förenklingar som bedöms kunna göras inom den nuvarande kyrkliga förvaltningslagstiftningens ram. Om förslagen skall genomföras förutsätter det dock så många och omfattande ändringar i de nuvarande bestämmelserna att detta bör uppdras åt en särskild sakkunnig. Något förslag till författningsändringar som föranleds av vad som föreslås i det följande har därför inte fogats till denna promemoria. Först när den har remitterats och en bedömning av remissutfallet ger en uppfattning om förutsättningarna för att genomföra reformer är det meningsfullt att lämna direktiv för utarbetandet av reviderade författningstexter.

3. TJÄNSTEBOSTÄDER FÖR ORDINARIE FÖRSAMLINGS- PRÄSTER

Prop. 1986/87:13

3.1 Tjänstebostadsskyldigheten

Enligt 23 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (omtryckt 1982:379) skall pastoraten tillhandahålla de ordinarie församlingsprästerna - d.v.s. kyrkoherdar och komministrar - tjänstebostäder på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om regeringen bestämmer det. Bostaden skall godkännas av stiftsnämnden enligt föreskrift i kungl. cirkuläret den 17 december 1965 ang. vissa bestämmelser i anledning av prästlönereglementets upphävande m.m. Pastoraten svarar för kostnaderna för tjänstebostäderna men får gottgöra sig den tjänstebostadshyra som prästerna betalar. Regeringen kan befria ett pastorat från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad.

I 9 § förordningen (1965:729) med vissa bestämmelser om anställning som präst föreskrivs att en präst är skyldig att bo i anvisad bostad (tjänstebostad). Regeringen kan dock befria en präst från bostadstvånget.

Förslag om att till domkapitlen delegera besluten att befria ett pastorat från skyldigheten att hålla tjänstebostad eller en tjänst innehavare från skyldigheten att bebo tjänstebostaden lades fram i en promemoria i civildepartementet den 19 maj 1983 och fick stöd i de flesta inhämtade remissyttrandena över densamma. Med anledning av motioner vid 1984 års kyrkomöte hemställde kyrkomötet också att förslagen i promemorian skulle genomföras (mot. 1984:27, 28, 43 och 86, LU 12, kskr 28). Till följd av den oro och osäkerhet beträffande tjänstebostäderna som uppkommit på grund av debat-

ten om prästgårdshyrorna och åtgärder från vissa skattemyndigheters sida - se avsnitt 3.3 - har den föreslagna delegationen ännu inte genomförts.

3.2 Förvaltningsbestämmelser

De närmare bestämmelserna om anordnande av tjänstebostad åt präst har meddelats i LFKJ och FFKJ. I 2 § LFKJ definieras prästgård som kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt ordinarie församlingspräst för vilken en sådan bostad skall finnas enligt regeringens beslut. Om tjänstebostad inte längre är anvisad på egendomen blir den löneboställe.

Har det inte angetts i regeringens beslut att tjänstebostaden skall tillhandahållas på prästgård, får pastoratet självt avgöra om den skall anvisas på prästgård (10 § LFKJ). Det är pastoratet som har att anordna prästgården samt underhålla och vid behov nybygga husen på den. Om en ny prästgård skall anordnas eller om pastoratet vill ersätta en prästgård med en annan, skall stiftsnämnden godkänna platsen för den (11 § LFKJ).

I den förteckning över den kyrkliga jorden i stiftet som stiftsnämnden enligt 2 § FFKJ har att föra skall för varje prästgård anges, om den utgör en särpräglad miljö eller omfattar en kulturhistoriskt värdefull byggnad. För en sådan prästgård skall stiftsnämnden också i förteckningen ange de särskilda föreskrifter som den har meddelat för dess vård och användning. Vid förvaltningen av en prästgård skall nämligen naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen beaktas i skälig omfattning (3 och 6 §§ FFKJ). Nybyggnad eller väsentlig ombyggnad av hus på en prästgård får ske endast efter medgivande av stiftsnämnden. Detsamma gäller i fråga om andra åtgärder som kan inverka på den yttre eller inre byggnadskaraktären hos hus på en

prästgård (7 § FFKJ). Stiftsnämnden skall inhämta länsstyrelsens yttrande i ärenden om skyddsföreskrifter eller om byggnadsåtgärder, i den mån det inte är obehövt (9 § FFKJ). Bestämmelser om prästgårds storlek och beskaffenhet m.m. meddelas i 4 och 5 §§ FFKJ.

Boställsnämnderna har uppsikt över pastoratens förvaltning av prästgårdar (22 § LFKJ). De skall tillse att pastoraten fullgör sina åligganden enligt bestämmelserna samt att de har prästgårdsbyggnaderna normalt försäkrade (49 och 50 §§ FFKJ). Boställsnämnderna kan meddela pastoraten förelägganden eller förbud som behövs för bestämmelsernas efterlevnad (51 § FFKJ). Minst en gång vart tionde år skall en prästgård besiktigas av boställsnämnden och i övrigt när det behövs (52 § FFKJ). Pastoratet skall kallas och tjänstebostadsinnehavaren skall underrättas i god tid före besiktningen. Boställsnämnden får anlita biträde av sakkunnig vid besiktningen (53 § FFKJ).

Tjänstebostadsinnehavarens rättigheter och skyldigheter regleras i kungörelsen (1968:649) om vissa tjänstebostäder m.m. inom offentlig verksamhet, vilken nu kommer att ändras med hänsyn bl.a. till ändringar i hyreslagstiftningen fr.o.m. den 1 januari 1985.

3.3 Tjänstebostadshyran

De allmänna bestämmelserna om hyra för tjänstebostäder åt tjänstemän med statligt reglerade avlöningsförmåner har också gällt för prästerna. Dessa bestämmelser har meddelats i kungörelsen (1961:333) angående tjänstebostadshyra m.m. (senast ändrad 1984:537) och den numera upphävda kungörelsen (1961:334) angående bränslekostnads-gottgörelse till innehavare av vissa tjänstebostäder.

Stiftsnämnden fastställer hyra för tjänstebostad åt präst (8 § FFKJ; K.br. 1971-12-10). Samråd skall dessförinnan äga rum med statens personalbostadsdelegation (SPD) och tjänsteinnehavaren skall beredas tillfälle att yttra sig över den hyra som avses skola utgå. I samband med upphävandet av tjänstebostadssystemet för statens tjänstemän vid utgången av år 1984 avskaffas emellertid SPD. Byggnadsstyrelsen övertar funktionen som rådgivande organ i fråga om tjänstebostadshyror. För rådgivningen, som blir frivillig, kommer stiftsnämnderna att debiteras en viss kostnad.

Före den 1 juli 1984 gällde att den hyra som fastställdes för prästernas tjänstebostäder skulle motsvara hyran för en likvärdig bostad i den allmänna hyresmarknaden. Begränsningar gällde emellertid i två avseenden. Hyra skulle endast erläggas för en bostadsyta av högst 140 kvm för en kyrkoherde och högst 115 kvm för en komminister. Vidare maximerades hyran till en viss procent av bostadsinnehavarens inkomst enligt en s.k. hyresprocentregel. Kostnadsutvecklingen på hyresmarknaden ledde till att flertalet präster endast betalade hyra med ett enligt sistnämnda regel begränsat belopp för sina bostäder. Detta fick i sin tur till följd att skattemyndigheterna på en del håll började eftertaxera prästerna för förmånen av låg bostadshyra. I några fall medförde detta efterbeskattning med betydande belopp för präster som hade relativt begränsade inkomster och var skyldiga att bebo onödigt stora bostäder.

För flertalet statstjänstemän med tjänstebostad upphörde tjänstebostadstvånget med utgången av juni 1984. För prästerna, som utgjorde den största kvarvarande kategorien av tjänstebostadsinnehavare - det finns f.n. ca 1 650 prästgårdar som är anvisade som tjänstebostäder - har man dock inte varit beredd att ännu slopa bostadstvånget. Däre-

mot träffades den 25 november 1983 en överenskommelse mellan arbetsgivarverket, SACO och TCO-S om nya regler för bestämmandet av tjänstebostadshyran för prästerna. Hyresprocentregeln slopades med utgången av juni 1984. I stället maximerades den yta för vilken varmhyra skall betalas till 100 kvm för samtliga präster. Kallhyran beräknas i övrigt med tillämpning av SPD:s beräkningsmetoder, som bl.a. innebär att hänsyn tas till olägenheter på grund av att expedition kan finnas i samma hus som bostaden, ocentralt läge m.m. Ny varmhyra skall fastställas årligen. Under en treårig övergångsperiod får månadshyran dock endast höjas med högst 300 kr. vid hyreshöjningar den 1 juli resp. år. Fr.o.m. den 1 juli 1987 skall en fullständig anpassning till marknadshyran för en motsvarande bostad ske för de 100 kvm för vilka prästen skall betala hyra. Regeringen har godkänt överenskommelsen och gjort de författningsändringar som föranleddes därav.

Den träffade överenskommelsen uppfyllde enligt underhandsbesked från riksskatteverket de krav som verket ställt upp för att efterbeskattning inte skall behöva ske. Riksskatteverket informerade samtliga skattechefer om att sådan inte längre skulle förekomma, vilket likväl inte hindrat lokala skattemyndigheter på vissa håll från att fortsätta med eftertaxering av en del präster för åtnjuten bostadsförmån. Att de präster som drabbats av sådana åtgärder upplever sig vara orättvist behandlade jämfört med flertalet kolleger i andra taxeringsdistrikt är inte ägnat att förvåna. Samtidigt leder de betydande hyreshöjningar, som många präster har att förvänta till följd av de nya reglerna också till ansökningar om befrielse från skyldigheten att bebo tjänstebostad.

Prästernas familjesituation har förändrats under senare tid. I ökande utsträckning har de yrkesarbetande makar. Med hänsyn härtill och till barnens skolgång m.m. ter det sig då ofta bekvämare för familjen att skaffa en bostad i en tätort och slippa bo isolerade i en glesbygdsförsamling och med skyldighet att sköta en onödigt stor bostad och tomt. Härtill kommer de svårigheter och kostnader som är förenade med bostadsanskaffning, när prästen är skyldig att flytta från tjänstebostaden vid anställningens upphörande.

Pastoraten å sin sida har att svara för underhåll och reparationer samt uppvärmning av överflödiga utrymmen på prästgårdar, som endast ger begränsade hyresintäkter. Är prästgårdsområdet därtill av större omfattning, skall pastoratet svara för skötseln av vad som anses överstiga en normal villatomt, enligt SPD:s normer ca 1 000 kvm.

Från såväl Svenska kyrkans personalförbund som från Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund har därför ifrågasatts om inte tiden nu är mogen för att avskaffa tjänstebostadssystemet för prästerna.

3.4 Slopande av tjänstebostadssystemet för präster

Under senare år har pastoraten i ökad utsträckning på ansökan befriats från skyldigheten att hålla tjänstebostad. En successiv minskning av antalet tjänstebostäder för präster har sålunda skett. Den hastiga förändring av förutsättningarna för hela systemet med tjänstebostäder som skildrats i föregående avsnitt har emellertid nu forcerat denna utveckling och drivit fram krav på avskaffande av tjänstebostadstvånget för prästerna. Avvecklingen av en boendeform med månghundraåriga traditioner i

vårt land sker inte problemfritt. Ändå är det svårt att komma ifrån att utvecklingen i familj och samhälle leder till ett uppbrott från gamla former. Man löser inte problemet med prästens närkontakt med sin församling genom att uppehålla ett bostadstväng.

Det är mot denna bakgrund som här föreslås att det nuvarande tjänstebostadssystemet för prästerna avskaffas.

Som en naturlig följd av den kommunala självbestämmanderätten bör pastoraten sedan själva få avgöra om de anser att de behöver anvisa bostad åt sina präster. De är närmast till att bedöma bostadsmarknaden på orten och rekryteringsmöjligheterna om bostad inte kan erbjudas.

Om tjänstebostadssystemet avskaffas för prästerna liksom det har skett för övriga tjänstemän, medför det administrativa förenklingar.

Enligt 2 § LFKJ blir en prästgård, på vilken tjänstebostad inte längre är anvisad, löneboställe. Ett sådant, som är taxerat som annan fastighet, står enligt 22 § samma lag under stiftsnämndens uppsikt. Regler för hur denna skall utövas finns i FFKJ. Enligt 62 § denna förordning gäller för stiftsnämnden i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om boställsnämnds uppsikt över förvaltningen av löneboställen som är jordbruksfastigheter.

Även om tjänstebostadssystemet upphör kan naturligtvis nuvarande prästgårdar också i fortsättningen anvisas som bostäder åt präster som är villiga att hyra dem. Men ingen präst är längre tvingad att bo i en prästgård som är för stor, obekväm eller olämpligt belägen från prästens eller hans eller hennes familjs synpunkt. Pastoratet blir å andra sidan inte längre skyldigt att

tillhandahålla bostad av en bestämd storlek och beskaffenhet eller att över huvud taget anordna bostad åt sina präster. Däremot kan det ligga i pastoratets intresse åtminstone i glesbygdsområden att kunna erbjuda prästerna hyresbostäder av lämplig storlek för att kunna locka sökande till prästtjänsterna. Men sådana bostäder kan kanske hellre tillhandahållas i en bostadsfastighet av standardtyp, som både för tjänsteinnehavaren och pastoratet ställer sig billigare och mera lätt-skött.

Om pastoratens löneboställen föreskrivs i 14 § LFKJ att förvaltningen skall inriktas på att egen-
domens avkastningsförmåga tillgodogöres på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas i skälig omfattning.

I och med att prästgårdshyrorna kommer upp i normal marknadsnivå för den bostadsyta som skall stå till tjänsteinnehavarens förfogande bör bestämmelsen i fråga inte hindra att bostaden alltjämt hyrs ut till en präst. Pastoratet bör däremot undersöka i vad mån överskjutande utrymmen i byggnaden kan avskiljas och ev. utnyttjas på annat sätt, som pastorsexpedition och församlingslokaler eller som bostad för någon annan. En prästgård, som inte erbjuds som bostad åt en församlingspräst, kan uthyras till annan person eller upplåtas för andra ändamål. I sista hand kan också försäljning bli aktuell.

En försäljning kan sannolikt i många fall vara försvarlig från ekonomisk synpunkt. Om pastoratet ändå anser att det bör kunna erbjuda bostad åt prästen bör - även efter ett slopande av tjänstebostadssystemet - möjlighet finnas att få använda köpeskillingen från den tidigare prästgården till att bekosta anskaffandet av en annan lämplig

prästabostad. Likaså bör medlen kunna få tas i anspråk för att bekosta nyinrättande eller utvidgning av en pastorsexpedition som behövs för att ersätta expeditiöns- och arkivutrymmen i den försålda prästgården.

3.5 Angelägna kulturskyddsåtgärder

Ett avskaffande av tjänstebostadssystemet för prästerna medför otvivelaktigt en risk för att många äldre byggnader av betydande värde från kulturhistorisk synpunkt inte längre bli kvar i allmän ägo och under offentlig uppsikt. Många prästgårdar med tillhörande byggnader utgör också ett väsentligt inslag i den samlade miljön kring en sockenkyrka. Hittills har byggnaderna och miljön skyddats genom de förvaltningsbestämmelser som refererades i avsnitt 3.2. Så länge en tidigare prästgård blir kvar i pastoratets ägo som löneboställe kan man alltjämt omge den med särskilda skyddsbestämmelser. Men om pastoratet avhänder sig prästgården, blir en ny ägare inte bunden av sådana bestämmelser. Endast om byggnaden är så märklig att den kan förklaras för byggnadsminne, kan den i sådana fall åtnjuta ett särskilt skydd med stöd av allmän lag.

Det är därför av största vikt att ett beslut om avskaffande av tjänstebostadssystemet för präster föregås av en grundlig inventering av prästgårdsbeståndet i vårt land.

Ett första led måste vara att stiftsnämnderna med biträde av de antikvariska myndigheterna fullföljer det åliggande de har enligt 3 § PFKJ. De bör alltså slutföra den inventering av prästgårdarna som behövs för att i förteckningen över dem kunna ange om de har ett särskilt värde från kulturhistorisk eller miljösynpunkt. Vidare skall stiftsnämnderna meddela de särskilda föreskrifter

som avses i 6 § FFKJ för prästgårdens vård och användning i ett sådant fall.

Genom särskild föreskrift i den plan, som enligt 14 § FFKJ skall finnas upprättad för löneboställena kan sådana bestämmelser göras tillämpliga också om prästgården upphör att vara tjänstebostad och övergår till att bli löneboställe. Åtgärder övervägs inom civildepartementet för att med riksantikvarieämbetets medverkan arbetet med inventeringen av prästgårdsbeståndet skall intensifieras. Därigenom får man också underlag för eventuella beslut om byggnadsminnesförklaring av särskilt värdefulla prästgårdar.

3.6 Reformens genomförande

Stiftsnämnderna och länsstyrelserna behöver ett visst rådrum för att fullfölja prästgårdsinventeringarna och meddela de beslut som föranleds därav. Även Svenska kyrkans personalförbund och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund har övervägt att å sin sida genomföra en inventering av prästgårdarna. Genom den skulle man bl.a. utröna vilka tjänstebostäder som man bedömer angeläget att från pastoratens synpunkt alltjämt kunna erbjuda som bostad åt en församlingspräst med hänsyn bl.a. till bostadsmarknaden på orten. En successiv anpassning av tjänstebostadshyrorna till marknadspriser sker vidare och skall enligt det förut nämnda avtalet vara genomförd den 1 juli 1987. Den hyressättning som då har uppnåtts kan tjäna till vägledning för pastoraten, om de efter ett slopande av tjänstebostadssystemet likväl vill erbjuda en tjänstst innehavare bostad i prästgården.

Med hänsyn till vad nu sagts bör avskaffandet av tjänstebostadssystemet för prästerna inledas tidigast fr.o.m. den 1 juli 1987. Vid den tidpunk-

ten bör pastoraten befrias från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad åt en nytillträdande präst. Däremot bör en kyrkoherde eller komminister, som vid utgången av juni 1987 är ordinarie innehavare av en tjänst, vilken då är förenad med rätt till tjänstebostad, ha kvar den rätten så länge han eller hon kvarstår i tjänsten och önskar begagna sig av rätten. Skyldigheten för en präst att bebo en anvisad tjänstebostad skall däremot upphöra fr.o.m. nämnda datum.

Med en sådan övergångsreglering kan man sannolikt räkna med att åtskilliga präster kan vilja begagna sig av tjänstebostadsrätten även efter upphävandet av tjänstebostadstvånget. Någon brådstörtad avveckling av prästgårdsbeståndet skulle då inte behöva ske och pastoraten skulle i många fall få god tid på sig att överväga hur de i framtiden vill ordna bostadsfrågan för sina präster eller disponera de prästbostäder som blir övertaliga till följd av reformen.

4.1 Organisation

De grundläggande föreskrifterna om boställsnämnderna finns nu i 5, 7 och 8 §§ LFKJ. Antalet boställsnämnder i stiftet och omfattningen av deras verksamhetsområden bestäms av regeringen. Länsstyrelsen skall för tre år i sänder utse ordförande och två andra ledamöter i nämnden. Av de senare skall en vara arrendator och den andre, som inte får vara arrendator, skall utses efter förslag av stiftsförbundet av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Stiftsnämnden skall höras i fråga om valet av ordförande och vid utseende av arrendatorsrepresentanten skall sammanlutning som företräder arrendatorer i stiftet höras.

4.2 Uppgifter

Boställsnämndens uppgifter framgår av bestämmelser i LFKJ och FFKJ samt i instruktionen (1971:863) för boställsnämnderna. Det ankommer bl.a. på boställsnämnden att efter besiktning bestämma arrendevillkoren vid utarrendering av löneboställes jordbruk och annan kyrklig jordbruksegendom, som inte förvaltas av stiftsnämnden (15 § LFKJ). Beträffande jordbruk som stiftsnämnden förvaltar skall boställsnämnden föreslå arrendevillkoren (17 § FFKJ).

Frågan om omdisposition av löneboställes jordbruk skall prövas av boställsnämnden utom i de fall som innebär att självständigt jordbruk inte längre skall uppehållas på fastigheten. Då skall frågan prövas av stiftsnämnden (19 § LFKJ). Även upplåtelse av vissa nyttjanderätter skall prövas av stiftsnämnden (17-18 §§ LFKJ).

Boställsnämnden skall tillse att pastoraten fullgör sina åligganden ifråga om anordnande av prästgård och underhåll och skötsel av den. Nämnden skall vidare ha uppsikt över prästgårdarna och lönebostälernas jordbruk och skall för detta ändamål besiktiga egendomen (22 § LFKJ, 49-61 §§ FFKJ). På stiftsnämndens uppdrag kan en boställsnämnd besiktiga även annan kyrklig egendom samt utföra värdering av kyrklig jord som skall försäljas (72 § FFKJ).

Boställsnämnderna har också enligt 3 § i den för dem gällande instruktionen (1971:863) fått särskilda uppgifter i samband med rationaliseringen av den kyrkliga jorden. De skall verka för en sådan rationalisering, följa fastighetsmarknaden och underrätta stiftsnämnden när jordbruksfastighet som kan bli aktuell att förvärva är till salu.

4.3 Kostnader

Antalet boställsnämnder är f.n. 57. Kostnaderna för dem betalas ur kyrkofonden och uppgick för budgetåret 1983/84 till 1 296 954 kr., varav 812 110 kr. i arvoden, 178 433 kr. i reseersättningar, 35 083 kr. för skrivhjälp och expenser samt 271 328 kr. som lönekostnadspålägg (LKP). Härtill kommer kostnader för nämndernas deltagande i kurser och sammankomster inom eller utom stiftet samt för anordnande av sådana arrangemang. Dessa kostnader betalas från stiftsnämndernas förvaltningsanslag. Ledamöter arvoderas f.n. med 220 kr. och ordförande med 290 kr. per förrättningsdag. Ordföranden har dessutom ett fast månadsarvode, som har bestämts med hänsyn till antalet prästerliga tjänstebostäder och bebyggda löneboställen inom boställsdistriktet. Därför varierar de fasta månadsarvodena mycket inom olika delar av landet, från 2 355 kr. i Lunds stifts I. boställsdistrikt till 90 kr. i det minsta distriktet.

Kyrkans boställen tjänade från början ett dubbelt syfte, dels som bostäder åt prästerskapet, dels som jordbruk med uppgift att bereda prästen/bostadsinnehavaren hans uppehälle. Så länge prästerna själva brukade bostället eller uppbar avkastningen av det, utövade de också kontrollen över att boställena hävdades väl. Men denna kontrollfunktion upphörde med 1910 års boställsordning. Prästerna var inte längre förvaltare eller brukare av boställsjordbruken. Statens intresse av en uppsikt riktades nu mot boställsarrendatorerna. År 1925 inrättades boställsnämnderna med främsta uppgift att ha uppsikt över löneboställenas förvaltning. Det dåvarande kontrollintresset kan närmast jämföras med det som föranleder tillsyn över stiftelser. Avkastningen av det enskilda pastoratets prästlönetillgångar - boställen, fonder m.m. - utgjorde nämligen t.o.m. år 1982 en komponent vid den avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden som syftade till en viss utjämning av kostnaderna för präst- och kyrkomusikerlönerna. Staten hade således anledning att bevaka att löneboställenas avkastning höll en skälig nivå och att kapitalet inte minskades.

På senare år har boställsnämnderna också fått i uppgift att verka för ett annat statligt intresse, nämligen strukturrationaliseringen av landets jord- och skogsbruk. Som en följd av tillsynsansvaret och av boställsnämndernas sammansättning och särställning i förhållande till pastoraten har de även blivit instanser inför vilka arrende- och hyrestvister avhandlas och ofta löses. Många nämnder, och särskilt deras ordförande, fyller i kraft av sin erfarenhet och lokalkännedom dessutom en viktig funktion som rådgivare i mark- och byggnadsfrågor till såväl pastorat som stiftsnämnder.

Kritik mot boställsnämndsorganisationen har under senare år framförts i följande avseenden.

Boställsnämndernas roll i den kyrkliga jordförvaltningen bidrar till den uppdelning av förvaltningsansvaret som motverkar en effektiv och lönsam jordbruksdrift.

Boställsdistrikten är för små - det finns för lite att göra för boställsnämnden.

Rekryteringen av lämpliga personer till posterna som boställsnämndsordförande försvåras av de låga arvodena. Dessa i sin tur är en följd av alltför små distrikt med otillräckligt sysselsättningsunderlag.

Den lagstadgade sammansättningen av boställsnämnderna är stelbent och motsvarar inte alltid de lokala förhållandena. T.ex. i Luleå stift finns numera bara ett bebyggt löneboställe kvar medan arrendatorsintresset lagenligt har en företrädare i vardera av stiftets två boställsnämnder.

Stiftsjägmästaren medverkar ofta, när boställsnämndens ledamöter besiktigar löneboställens jordbruk inför arrendesättningen. Han kan därigenom påverka besluten om arrendevillkor. I rollen som föredragande i stiftsnämnden kan han sedan komma att delta i prövningen av besvär över samma beslut. Detta försätter honom i en jävssituation, som har påtalats av vissa arrendatorsorganisationer.

4.6 Behövs boställsnämnderna?

Kritiken mot boställsnämnderna som legal institution leder, särskilt i förening med den

generella kritiken mot det kyrkliga jordförvaltningssystemet, öskt till frågan om i dag behovet av denna organisation finns kvar. Frågan bör ställas mot bakgrund av följande omständigheter.

Ett nytt system för skatte- och kostnadsutjämning mellan de kyrkliga kommunerna infördes 1983. De avgifter som pastoraten nu har att betala till kyrkofonden på grundval av sitt egendomsinnehav baserar sig när det gäller löneboställena på taxeringsvärden och är inte beroende av avkastningen. Den nära anknytningen mellan pastoratens prästlönetillgångar (fastigheter, fonder) och deras bestridande av lönekostnaderna har brutits. Avkastningen av löneboställena är en allmän inkomstpost för pastoraten och dess storlek påverkar inte, såsom vid det tidigare avräkningsförfarandet, kyrkofondens ekonomi. Lönsamheten i jordbruksdriften utgör därför inte längre på samma sätt som förut ett direkt statligt intresse. Däremot bör det kyrkokommunala intresset av en lönsam fastighetsförvaltning ha ökat, eftersom vinst och förlust på denna direkt påverkar pastoratets budget. Den detaljerade statliga uppsikt över prästlönetillgångarnas förvaltning som förut sätts i nuvarande lagstiftning och som till stor del utövas av boställsnämnderna förefaller därför inte längre befogad.

För tvister mellan jordägare och arrendatorer finns numera ett särskilt forum, arrendenämnderna. Vid dessa företräder stiftsnämnden den kyrkliga jorden i frågor om villkoren för jordbruksarrende.

Twist mellan pastorat och tjänstebostadsinnehavare om bostadens beskaffenhet m.m. kan avgöras i hyresnämnd.

Uppsikten över pastoratens förvaltning av tjänstebostäder ligger i sina mest betydelsefulla delar nu hos stiftsnämnden: ny- och ombyggnad, hyresättning (FFKJ 7-8 §§).

Om tjänstebostadssystemet skulle avskaffas kommer uppsiktsansvaret i fråga om prästgårdarna att vila på stiftsnämnden såsom framgår av avsnitt 3.4.

Initiativ till strukturrationaliserande köp och försäljningar tas i dag av såväl stiftsnämnd som lantbruksnämnd. Sådana initiativ tas mera sällan av boställsnämnderna och deras medverkan i detta hänseende saknar därför nämnvärd betydelse.

Således finns numera - till skillnad från när boställsnämnderna kom till år 1925 - samhällsorgan som utför eller skulle kunna utföra många av boställsnämndernas åligganden. Å andra sidan finns otvivelaktigt inom boställsnämndsorganisationen en efterfrågad expertis i mark- och byggnadsfrågor. Denna rådgivning, som oftast boställsnämndsordförandena svarar för utan biträde av nämnden, motiverar dock inte ensam hela nämndväsendet. Ett slopande av boställsnämnderna skulle kunna vara ett led i en önskvärd förenkling av hela det kyrkliga jordförvaltningssystemet.

4.7 Förslag

Övervägande skäl synes tala för att boställsnämnderna nu avskaffas. I konsekvens härmed föreslås följande med avseende på nämndernas nuvarande arbetsuppgifter.

Arrendesättningen (15 § LFKJ) kan tänkas antingen utföras av pastoratet, som förvaltar lönebostället (9 § LFKJ), eller av stiftsnämnden, som redan nu bestämmer arrendet på jord under stiftsnämndens förvaltning. Med tillämpning av det förra alterna-

tivet kan arrendesättningen komma att variera mellan olika pastorat mer än vad som motiveras av lokala förhållanden. I det senare alternativet nyttjar man en instans som har erfarenhet av arrendesättning och har större regional överblick än pastoraten kan antas ha. Därtill kommer att det redan med nuvarande ordning är stiftsnämnden som företräder den kyrkliga jorden, när arrendenämnd eller domstol behandlar tvister om arrendevillkoren. Det föreslås därför att stiftsnämnderna skall bestämma arrendevillkoren även för sådan jordbruksegendom som nämnden inte förvaltar, dock efter att ha hört den som har det löpande förvaltningsansvaret.

Ansvar för uppsikten över pastoratens förvaltning av löneboställena (22 § LFKJ) - ett statligt intresse - tillkommer naturligen stiftsnämnden. Uppsikten över prästgårdsförvaltningen övergår på stiftsnämnden om tjänstebostadssystemet avskaffas (se avsnitt 3.4).

Beslut om dispositionsändring som hittills kunnat fattas av boställsnämnden (19 § LFKJ) bör stiftsnämnden svara för. En sådan utvidgning av stiftsnämndernas nuvarande ansvar för dispositionen av den kyrkliga markanvändningen bör inte förorsaka dem nämnvärt merarbete, eftersom de beslut som boställsnämnderna f.n. får fatta som regel torde grunda sig på den av stiftsnämnden fastställda planen för löneboställets rationalisering.

Boställsnämndernas övriga arbetsuppgifter enligt förordning och instruktion är sådana som stiftsnämnderna redan nu har huvudansvaret för: fastighetsvärdering inför försäljning (72 § FPKJ) samt bevakning av den lokala fastighetsmarknaden som ett led i strukturrationaliseringen (3 § boställsnämndsinstruktionen).

Har stiftsnämnderna de erforderliga resurserna för att kunna bestämma jordbruksarrenden, värdera fastigheter och följa den lokala fastighetsmarknadens utveckling? Eftersom här är frågan om tillskott av arbetsuppgifter är det förmodligen inte fallet. Härför krävs ju också sådan lokalkännedom som boställsnämnderna besitter. Stiftsnämnderna kan således behöva tillföras vissa resurser, om boställsnämnderna slopas. Resursbehovet måste dock variera mycket i de olika stiften, med en spännvidd från Lunds stift med många och stora jordbruk till Luleå stift som har ett enda löneboställe med jordbruksdrift. Det är lämpligt att stiftsnämnderna själva får avgöra hur man ska lösa resurs- och kompetensproblemet. Kanske motiverar arbetsmängden i några stift att en särskild tjänst inrättas. Ofta bör dock i stället arvoderade konsulter kunna anlitas för avgränsade uppdrag, exempelvis sådana personer som tidigare varit boställsnämndsordförande. Båda lösningarna ryms inom ramen för stiftsnämndsinstruktionen, enligt vilken nämnden i mån av behov och tillgång på medel får anställa personal och anlita experter och sakkunniga (7 §).

En lämplig tidpunkt för avvecklingen av boställsnämnderna kan vara utgången av juni 1987, då tjänstebostadssystemet för prästerna - och därmed boställsnämndernas uppsikt över prästgårdarna - föreslås upphöra. Stiftsnämnderna har då god tid på sig att överväga vilken resurstilldelning de bedömer sig behöva i stället och i sina anslagsframställningar för budgetåret 1987/88 beräkna medel härför.

5.1 Riktlinjer

Det har länge varit en strävan att avlasta regeringen ärenden av löpande art så att statsråden och departementen får bättre tid för större och övergripande frågor. På det kyrkliga förvaltningsområdet har under de senaste åren denna strävan inneburit att beslut i en betydande mängd ärenden flyttats från regeringen till centrala eller regionala förvaltningsmyndigheter eller att ärendena på annat sätt upphört att belasta regeringskansliet.

Ett annat led i denna strävan är att befria regeringen från besvärärenden. Riksdagen antog den 25 april 1984 riktlinjer för en systematisk översyn av reglerna om rätt att överklaga förvaltningsbeslut hos regeringen och för utformningen av besvärsregler i nya ärendegrupper (prop. 1983/84:120, KU 23, rskr 250). I första hand skall varje departement på sitt område svara för det fortsatta arbetet med att anpassa besvärsreglerna till riktlinjerna. Dessa kan kort sammanfattas på följande sätt:

- Regeringen bör i allmänhet inte vara besvärinstans annat än när det behövs en politisk styrning av praxis.
- I vissa ärendegrupper kan man överväga att helt slopa besvärsmöjligheten (de nuvarande principerna för överklagbarhet bör dock bibehållas i väntan på resultatet av förvaltningsrättsutredningens arbete).
- Ärenden som kan prövas i två eller flera instanser under regeringsnivån bör normalt inte få

överklagas till regeringen (två-instansprincipen) annat än i undantagsfall (t.ex. vid behov av politisk styrning av praxis).

- I ärenden som regeringen prövar som andra instans och som behöver kunna överklagas även i fortsättningen bör beslutanderätten i första instans flyttas ner så att en besvärspövning under regeringsnivån kan ske.

- På områden där det är önskvärt att regeringen som politiskt organ styr praxis bör man i ökad utsträckning låta föreskrifter om överlämnande till regeringen av särskilt viktiga ärenden ersätta rätten att överklaga dit.

Om beslutanderätten i många förvaltningsärenden delegeras till förvaltande myndigheter och besvärssystemen förenklas, underlättas en effektiv kyrklig jord- och skogsbruksdrift. Beslutsvägarna blir kortare. Man skulle därigenom angripa ett av huvudmålen för kritiken mot de nuvarande förvaltningsbestämmelserna (jfr. avsnitt 1). I detta syfte lämnas i det följande ett antal förslag till förenklingar. (Förslagen markeras med streck i marginalen).

5.2 Delegering

5.2.1 Beslut rörande uppsikten

Uppsikt över pastoratens förvaltning av lönebo-ställenas jordbruk och av prästgårdar skall enligt 22 § LFKJ utövas av boställsnämnderna. Regeringen kan emellertid med stöd av 23 § LFKJ bestämma att uppsikten skall handhas av en stiftsnämnd. Sådana beslut blir obehövligen om boställsnämnderna avskaffas enligt förslaget i avsnitt 4.7. Uppsiktsansvaret skulle då föras över till stiftsnämnderna. Likaså blir det stiftsnämnderna som får

uppsikten över de förutvarande prästgårdarna, om tjänstebostadssystemet avskaffas (se vidare avsnitt 3.4). Om däremot dessa förslag inte skulle förverkligas, föreslås att beslut enligt 23 § LFKJ om att flytta över uppsiktsansvaret för viss egendom skall meddelas av kammarkollegiet.

Med stöd också av 23 § LFKJ kan regeringen också föreskriva att förvaltningen av viss egendom inte skall stå under uppsikt. I den mån det kan bli aktuellt att fatta sådana beslut bör det kunna få ankomma på kammarkollegiet att göra det.

5.2.2. Försäljning och köp m.m.

Stiftsnämnderna prövar fråga om försäljning av kyrklig jord och om fastighetsköp för medel ur prästlönefond, prästlönejordsfond eller församlingskyrkas fastighetsfond om egendomens saluvärde är högst 500 tkr. (63 och 97 §§ FFKJ). Om värdet är högre, dock högst 1 mkr. - eller vid försäljning till kommun för samhällsbyggnadsändamål högst 2 mkr. - prövas tillståndsfrågan av kammarkollegiet (64 och 98 §§ FFKJ). Köp för kyrkofondsmedel eller medel ur domkyrkas fastighetsfond prövas, utan nedre värdegräns, av kammarkollegiet om saluvärdet inte överstiger 1 mkr. (100 § FFKJ). Affärer som rör saluvärden över nämnda maximibelopp prövas av regeringen (65, 99 och 100 §§ FFKJ).

De angivna beloppsgränserna fastställdes vid en justering av bestämmelserna år 1981 med hänsyn till de stigande fastighetspriserna (SFS 1981:158).

Mycket av kritiken mot jordförvaltningslagstiftningen riktar sig mot dröjsmålen i behandlingen av inköps- och försäljningsärendena. Med stigande fastighetspriser ökar antalet ärenden som skall

handläggas av kammarkollegiet och regeringen. Detta förhållande kan man i och för sig råda bot på genom att från tid till annan justera beloppsgränserna. En jämförelse med den jordpolitiska regleringen genom förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen (1979:230) och jordförvärvsförordningen (1979:231) visar att lantbruksnämnderna f.n. får avgöra ärenden, där den berörda egendomen har ett högsta värde om 1 mkr. Lantbruksstyrelsen har i augusti 1984 föreslagit regeringen en höjning av gränsen till 5 mkr. Vidare har lantbruksstyrelsen föreslagit att det förs in samma beloppsgränser i kyrkans och domänverkets föreskrifter om köp och försäljning av fastigheter. Gränsbeloppens storlek bör möjligen utredas för sig. Bör de ha något samband med annan reglering? Hur skall de fortlöpande anpassas till ändrade priser? En tänkbar lösning på det sistnämnda problemet kunde vara att ange gränserna med ett antal basbelopp. Eftersom problemet kan komma att behandlas i ett jordbrukspolitiskt sammanhang, läggs här inte fram något förslag i fråga om hur den fortlöpande justeringen av beloppsgränserna skall ske. Däremot är de nu gällande beloppsangivelserna åter mogna att anpassas till aktuella fastighetspriser. Det föreslås att beloppsgränsen för stiftsnämndernas befattning med ärendena höjs från 500 tkr. till 1 mkr., vilket innebär en ytterligare delegering av beslutanderätten till stiftsnämnderna.

I konsekvens härmed bör samma höjning göras även i de fall som avses i 26 § FFKJ. I ärende som rör naturreservat eller naturminne skall kammarkollegiet enligt nuvarande bestämmelse företräda den kyrkliga jorden, om stiftsnämnden anser att ersättningen bör överstiga 500 tkr. eller om ärendet gäller inlösen av en fastighet vars saluvärde är högre än 500 tkr.

Möjligheten för stiftsnämnderna att till kammarkollegiet för prövning överlämna sådana försäljningsärenden, som rättsligt sett är särskilt invecklade (64 § första stycket p. 2 FFKJ) bör dock finnas kvar.

Den för kammarkollegiets beslutanderätt angivna beloppsgränsen (1 resp. 2 mkr.) föreslås bli slopad. Som skäl härför kan följande anföras.

Regeringens prövning av de kyrkliga förvärvs- och försäljningstillståndsärendena är huvudsakligen formell och grundas på stiftsnämndernas och kammarkollegiets utredning. På så vis och genom att kollegiet självt avgör många ärenden är intresset av en central styrning av rättspraxis väl tillgodosett genom kammarkollegiet. Något starkare behov av politisk styrning som skulle föranleda regeringens befattningsmed förvaltningsärenden (se ovan p. 5.1.) föreligger inte i dessa fall, till skillnad från den förut nämnda förvärvstillståndsprövningen på det jordbrukspolitiska området. Det föreslås därför att alla ärenden om tillstånd till försäljning och köp av kyrklig jord avgörs av kammarkollegiet, om inte stiftsnämnden äger besluta. Besvär skall dock som hittills prövas av regeringen (se vidare p. 5.3.3). Reformen skulle medföra en förkortning av handläggningstiderna för dessa ärenden. Eftersom kammarkollegiet nu som remissmyndighet utför den huvudsakliga beredningen av ärendena, innebär förslaget ingen ökad arbetsbörda för kollegiet. Tvärtom skulle härigenom myndighetens handläggning av dessa hittillsvarande regeringsärenden kunna förenklas beroende på vilken beslutsordning kollegiet väljer att tillämpa.

När ett ärende om försäljning eller köp skall avgöras av kammarkollegiet eller regeringen, skall stiftsnämnden överlämna det med eget yttrande till

kammarkollegiet (74 och 103 §§ FFKJ). Förordningens ursprungliga lydelse fick till följd att även ärenden som uppenbarligen inte skulle kunna leda till avtal måste lämnas till högre instans. År 1981 gjordes den ändringen att stiftsnämnderna oavsett saluvärde får avgöra ett ärende som de tagit upp på eget initiativ, om man finner att enighet om villkoren inte kan nås eller att fastighetsaffären av annan anledning inte bör fullföljas (64 § andra stycket, 98 § andra stycket FFKJ, SFS 1981:158). Denna möjlighet att undvika en omotiverat omständlig handläggning av ett "dödfött" fall bör utvidgas att omfatta motsvarande situationer i ärenden som anhängiggjorts genom någons ansökan. Den enskildes rätt tas i alla fall tillvara genom möjligheten att anföra besvär över stiftsnämndens avslagsbeslut.

5.2.3 Undantag från skyldighet att fondera inflytande försäljningsmedel m.m.

Ersättning för kyrklig jord som överlåts eller upplåts skall enligt huvudregeln fonderas (26 § LFK). Fondavkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för. Undantag kan göras (81-85 §§ FFKJ).

Sålunda kan ett pastorat som sålt en prästgård i stället få använda försäljningsmedlen till en ny prästgård, om regeringen medger det (81 § FFKJ). Detta undantag från fonderingskravet är inte av den centrala betydelse att regeringen har anledning att pröva frågan. Stadgandet medför dessutom att hela affären, byte av tjänstebostad, orsakar två ärenden som skall avgöras i två skilda instanser. Det föreslås att samma myndighet som lämnar försäljningsmedgivandet får besluta om undantaget från fonderingsskyldigheten, lämpligen vid samma tillfälle. I slutet av avsnitt 3.4 har föreslagits

en viss utvidgning av rätten att ta försäljningsmedel i anspråk för nyanskaffning av hus, om tjänstebostadssystemet för präster avskaffas.

Även ersättning som härrör från församlingskyrkas fastighet kan undantas från fondering, nämligen om medlen behövs för väsentlig ombyggnad av församlingskyrkan eller för sådant annat arbete på kyrkobyggnaden som inte är underhåll. Stiftsnämnden beslutar om undantagsbeloppet är högst 200 tkr., kammarkollegiet i beloppsintervallet upp till 500 tkr. och regeringen däröver (84 § andra st. FFKJ). Dessa ärenden bör delegeras på så vis att stiftsnämnderna får avgöra frågan om investering av belopp om högst 500 tkr. och kammarkollegiet de övriga.

5.3. Begränsning av besvärsrätten

Beslut av en stiftsnämnd eller kammarkollegiet kan - med några få undantag - överklagas genom besvär hos regeringen (31 § LFKJ, 110 § FFKJ). I de ärenden som i första instans avgörs av stiftsnämnd eller kammarkollegiet gäller således den rekommenderade tvåinstansprincipen (se ovan p. 4.1.).

5.3.1. Boställsnämnds beslut

Beslut av en boställsnämnd får överklagas endast av den som förvaltar egendomen. Besvären skall anföras hos stiftsnämnden (30 § LFKJ, 109 § FFKJ), vars beslut i ärendet inte kan överklagas (31 § LFKJ, 110 § FFKJ). Den besvärsordningen upphör förstås om boställsnämnderna slopas.

Beslut av en stiftsnämnd bör med ändring av nuvarande ordning överklagas genom besvär till kammarkollegiet. Kollegiet föreslås bli slutinstans i sådana besvärärenden. Om kollegiet anser att särskilda skäl motiverar det, bör det ha möjlighet att överlämna ett ärende till regeringens prövning. Myndigheten skall då bifoga eget yttrande i ärendet. Exempel på särskilda skäl kan vara behov av praxisbildande avgörande eller intresse av ett politiskt grundat avgörande.

5.3.3. Kammarkollegiets beslut

I ärenden där kammarkollegiet beslutar bör besluten även i fortsättningen kunna överklagas genom besvär hos regeringen. Här föreslås alltså ingen förändring.

Vid genomgången av gällande författningar har det i några avseenden uppmärksammats ett behov av förtydliganden och tillägg i syfte att klargöra rättsläget. (Förslagen markerats med streck i marginalen).

6.1. Kyrkotomt

I 1 § LFKJ anges vad som i denna lags mening är kyrklig jord. Därefter följer i 2 § definitioner av de jordnaturer som ingår i lagens begrepp "kyrklig jord". LFKJ ersatte bl.a. lagen (1927:1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord. I förhållande till den äldre lagens definition (1 §) finns i fråga om bl.a. församlingskyrkas och domkyrkas fastighet en skillnad som visat sig ha viss praktisk betydelse.

Den gamla lagen räknade till kyrklig jord bl.a. "den fasta egendom, som besittes av domkyrkor samt andra kyrkor i städer och på landet". LFKJ beskriver församlingskyrkas fastighet och domkyrkas fastighet som "kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov" resp. "domkyrkas behov". LFKJ:s begrepp utesluter således jord som inte ger avkastning. I specialmotiveringen till 2 § i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord (prop. 1970:168, s. 135) uttalas särskilt: "Denna definition innebär att själva kyrkotomten med tillhörande kyrkobyggnad, kyrkogård eller annan begravningsplats inte räknas såsom församlingskyrkas fastighet i denna lags mening. Sådana tillgångar förvaltas enligt lagen om församlingsstyrelse".

Det angivna förhållandet har bl.a. fått till följd att avyttring av kyrkotomt inte reglerats i huvudbestämmelserna om försäljning av kyrklig fast

egendom i LFKJ. Någon förändring av synen på vem som äger kyrkotomt (församlingskyrkas eller domkyrkas fastighet som inte ger avkastning) har inte inträtt med tillkomsten av LFKJ och FFKJ. Kyrkotomten, tillsammans med den fasta egendom som ger avkastning, ingår i och ägs av den stiftelse som församlingskyrkan och domkyrkan utgör. Kyrkotomt är därför inte församlingskommunal egendom. Försäljning kan därför inte heller ske enligt reglerna för sådan egendom. I brist på lag som medger att kyrkotomt kan säljas och anger formerna för det har regeringen i ett beslut den 15 december 1976 uttalat att kyrkotomt (kyrkogård) inte kan överlåtas.

Behovet att sälja kyrkotomt eller del därav finns, exempelvis för att den skall kunna tas i anspråk som gatumark. Den tidigare lagstiftningen tillät upplåtelse av denna typ av fast egendom, något som åter bör göras möjligt. Detta kan ske förslagsvis genom att i 2 § LFKJ definitionen av församlingskyrkas fastighet respektive domkyrkas fastighet kompletteras så att det av bestämmelsen framgår att den avser även den jord som inte ger avkastning. Det bör dock betonas att förvaltningsbestämmelserna i LFKJ och FFKJ inte i sin helhet kan göras tillämpliga på sådan jord. Den tidigare kyrkliga försäljningslagen behandlade ju endast frågor om utbyte, försäljning eller upplåtelse av tomträtt beträffande den kyrkliga egendom som angavs i lagen.

6.2. Definition av "löneboställe" och "prästlönefundsfastighet"

Definitionerna av löneboställe och prästlönefundsfastighet i 2 § LFKJ anknyter till ändamålet med fastigheternas avkastning, nämligen "avlöning åt församlingspräst i visst pastorat" resp. försam-

lingspräster i de pastorat som tillskjutit medel ur sina prästlönefonder för förvärvet av fastigheten.

När bestämmelsen kom till betalade pastoraten prästlönerna i första hand med avkastning från löneboställena och andra prästlönetillgångar. Om denna inte räckte, fick utdebiterade medel tas i anspråk intill en viss gräns. Vad som därutöver behövdes för avlönande av prästerna tillsköt kyrkofonden. Överskott av prästlönetillgångarna skulle i gengäld betalas in till kyrkofonden. Genom en årlig avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden fastställdes vilka tillskott som skulle utgå eller vad ett pastorat hade att betala in till fonden. Genom det nya system för kostnadsutjämning mellan pastoraten och församlingarna via kyrkofonden som infördes år 1983 har det direkta sambandet mellan avkastningen och det fastighetsägande pastoratets löneutgifter upphört. Pastoraten betalar församlingsprästernas löner. De disponerar fritt över boställenas avkastning men skall enligt 14 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (omtryckt 1982:379) betala en särskild kyrkoavgift för sina lönetillgångar till kyrkofonden. Fonden svarar i sin tur för utjämningsbidragen till pastorat och församlingar.

Definitionerna av löneboställe och prästlönefondsfastighet bör nu ändras så att de bättre stämmer överens med 14 § lagen om kyrkliga kostnader. De skulle t.ex. kunna bestämmas som kyrklig jord som utgör lönetillgång för ett pastorat resp. andelsägande pastorat.

6.3. Fastighetsvärdering

I LFKJ och FPKJ finns bestämmelser om förutsättningarna för försäljning av kyrklig jord.

Ett av villkoren för att tillstånd till försäljning av kyrklig jord skall lämnas är att fastigheten säljs till ett pris "som motsvarar fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning" (24 § andra stycket LFKJ). I den proposition som låg till grund för lagen (prop. 1970:168, sid. 139) uttalas att expropriationslagens värderingsregler i fråga om prissättningen gäller. I den då gällande 1917 års expropriationslag återfinns samma uttryck: "löse-skillning motsvarande fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning". Denna formulering ersattes i den nya expropriationslagen (1972:719) med orden "löse-skillning med belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde" (4 kap. 1 § första stycket). Ändringen är språklig och syftar inte till byte av värderingsprincip. Eftersom lagstiftaren i detta avseende uppenbarligen har eftersträvat likhet mellan de två lagarna bör för tydlighetens skull även i 24 § LFKJ anges att fastighetens pris skall bestämmas efter dess marknadsvärde.

6.4. Avskrift av köpehandling

Vid försäljning av kyrklig jord skall stiftsnämnderna enligt 79 § FFKJ sända avskrift av köpehandling till bl.a. kammarkollegiet. Syftet härmed torde vara att kollegiet fortlöpande skall ha tillgång till aktuella uppgifter om kronojord och kyrklig jord i de register som myndigheten för sedan länge. Eftersom stiftsnämnderna enligt 2 § FFKJ har ålagts att föra förteckning över den kyrkliga jorden i stiftet, förekommer här ett dubbelarbete beträffande fastighetsförhållandena efter år 1971. I enlighet med ett förslag från kammarkollegiet bör förordningen ändras så att avskrift av köpehandling i fortsättningen inte behöver tillställas kollegiet.

Sammanställning av remissyttranden över promemorian (Ds C 1984:13) Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m. m.

Prop. 1986/87:13
Bilaga 2

1. Inkomna yttranden

Efter remiss har yttranden avgetts av byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, lantbruksstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, statens arbetsgivarverk, statens tjänstebostadsnämnd, länsstyrelserna i Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands och Västernorrlands län, Svenska kyrkans centralstyrelse, domkapitlen i Uppsala, Linköping, Skara, Västerås, Göteborg och Luleå, samtliga stiftsnämnder, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges jordbruksarrendatorers förbund samt Boställsledamöternas riksförbund.

Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden av lantbruksnämnderna i Östergötlands, Kronobergs, Kristianstads, Älvsborgs, Värmlands och Gävleborgs län. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat ett yttrande av lantbruksnämnden där. Svenska kyrkans centralstyrelse har bifogat ett yttrande av Svenska kyrkans nämnd för församlings- och pastoratsförvaltning. Domkapitlet i Skara har bifogat yttranden från Mariestads, Norra Hestra, Särestads och Ullervads pastorat. Stiftsnämnden i Linköping har bifogat ett yttrande av Linköpings stiftsförbundsavdelning av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Stiftsnämnden i Visby har bifogat yttranden av ordförandena i stiftets boställsnämnder, Lärbro, Sanda, Stenkyrka och Östergarns pastorat, Näs och Vamlingbo församlingar, kyrkobokföringsinspektören, Visby stiftskrets av Svenska kyrkans personalförbund samt Visby stiftsförbundsavdelning av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Centralorganisationen SACO/SR har bifogat ett yttrande av Förbundet för jurister, samhällsvetare och ekonomer, JUSEK.

Yttranden har dessutom inkommit från domkapitlet i Växjö, landsarkivet i Uppsala, Floby pastorat, Östra Ämterviks församling, Svenska kyrkans personalförbund samt Sveriges kyrkokamerala förening.

2. Tjänstebostäder för ordinarie församlingspräster

2.1 Allmänna synpunkter

En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget har tillstyrkt helt eller huvudsakligen förslaget att avskaffa tjänstebostadssystemet för präster per den 1 juli 1987. Bland de övriga delar sig meningarna så, att hälften ställer sig helt avvisande till tanken att nu avskaffa tjänstebostadssystemet. Den andra hälften föreslår att systemet får leva vidare i landsbygds-pastoraten, eventuellt efter beslut av domkapitlet över ansökan av enskilda pastorat.

Representativt för flertalet yttranden – oavsett slutsats – är vad *kammarkollegiet* inledningsvis anför:

Frågan rymmer för svenska kyrkan med hennes speciella karaktär av öppen folkkyrka avgörande principiella bedömningar, från vilka kammarkollegiet inte kan bortse vid sitt ställningstagande.

Med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden i övrigt och den allmänna samhällsutvecklingen är det naturligt att ifrågasätta tjänstebostadstvånget för präster. Rådande värderingar på bostadsområdet måste tillåtas påverka också förhållandena för kyrkans anställda. På det statliga området har tjänstebostadssystemet avskaffats. De skäl som i promemorian anförts till stöd för en avveckling av de ordinarie församlingsprästernas tjänstebostadssystem förefaller kollegiet sålunda väl försvarbara.

En avveckling kan emellertid inte ses enbart som en personalsocial och ekonomisk fråga. Problem som rör den kyrkliga verksamhetens mål och förutsättningar ger prästernas bostadsfråga speciella accenter och en långt större räckvidd, vilket också uppmärksammats i promemorian.

Mot bakgrund av det anförda måste det enligt kollegiets uppfattning främst bli de kyrkliga organens uppfattning i huvudfrågan som skall tillmätas det avgörande inflytandet vid det slutliga ställningstagandet.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (RAÄ och SHMM) tar upp ytterligare en aspekt som tillmäts stor betydelse av många remissinstanser, nämligen prästgårdarnas kulturhistoriska betydelse.

Kyrkorna och kyrkomiljöerna har sedan urminnes tid bildat kulturella centra i sin bygd. Kring kyrkan fanns prästgård, klockargård och skola med befattningshavare som spelade en framträdande roll i bygdens offentliga liv. Senare tider har tillfört andra funktioner som föreningslokaler, handelsbod och ålderdomshem. I dag är förhållandena ändrade. Både de gamla och de sentida funktionerna har i många fall försvunnit från kyrkbyn och lett till en utarmning av den sociala och kulturella gemenskapen.

Mot den bakgrunden bör det enligt RAÄ och SHMM:s mening vara en viktig kulturpolitisk angelägenhet att i möjligaste mån slå vakt om de funktioner som ännu representerar en levande tradition från det gamla samhället och som positivt bidrar till att vidmakthålla något av äldre tiders kulturella och sociala gemenskap på det lokala planet.

Den traditionella prästgårdskulturen har inte blivit oberörd av det moderna samhällets förändringar och centraliseringsåtgärder. Indragning av prästtjänster och avveckling av prästboställen har lett till att man i många församlingar inte längre har vare sig präst eller prästgård.

Likväl har den traditionella prästgårdskulturen i stort sett levt kvar, med prästgårdar som ännu bildar levande miljöer med bibehållen funktion.

Det är angeläget att den nu förestående reformen inte tillåts rasera de positiva värden som ligger hos prästgården som sådan och i dess funktion för bygden och kyrkan.

Förslaget i promemorian tillstyrks helt eller huvudsakligen av *byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, statskontoret, statens arbetsgivarverk, statens tjänstebostadsnämnd, länsstyrelserna i Malmöhus, Skaraborgs och Värmlands län, domkapitlen i Uppsala, Västerås och Luleå, siftnämnderna i Uppsala, Linköping, Strängnäs, Västerås, Lund och Luleå, Lantbrukarnas Riksförbund, SACO/SR, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och Sveriges kyrkokamerala förening.*

1952 års tjänstebostadsutredning redovisade i sitt år 1955 avgivna betänkande (SOU 1955:30) ett statligt bestånd om ca 30 000 bostäder (omkring 22 000 familjebostäder och omkring 8 000 enkelrum och dubletter). Flertalet av familjebostäderna betraktades vid det tillfället som tjänstebostäder. Utredningen drog upp riktlinjer för en strängare tillämpning av tjänstebostadsbegreppet som efter riksdagens godkännande (prop. 1956:116, SU 118, rskr. 271) ledde till en kraftig minskning av antalet tjänstebostäder inom statsförvaltningen. Den minskning, som i varje fall i början föranledde viss tveksamhet om följderna hos vissa bostadsförvaltande myndigheter, ledde fram till ett avtal 1983-11-25 mellan statens arbetsgivarverk och den berörda personalens organisationer om en total avveckling av tjänstebostadssystemet inom statsförvaltningen vad gäller bostäder för vilka erläggs hyra (undantag gjordes för fria bostäder anvisade landshövdingar och tjänstemän inom utrikesförvaltningen). Avtalet godkändes av regeringen 1984-06-14. Såvitt byggnadsstyrelsen känner till har avvecklingen inte föranlett de störningar i de berörda myndigheternas verksamhet som i vissa fall befarades när tjänstebostadsutredningens förslag på detta område började förverkligas.

Riksantikvarieämbetet invänder mot den föreslagna tidpunkten för den successiva avvecklingen av tjänstebostadssystemet och fortsätter:

Enligt RAÄ:s och SHMM:s mening bör ej heller själva avskaffandet av tjänstebostadssystemet för präster få helt "ensamt" styra och bestämma tidpunkten. Också kulturminnesvårdens i sammanhanget nog så väsentliga intressen bör få göra sig något mer gällande än vad som uttalats i promemorian. Såväl återstående inventeringsarbeten som inte minst övervägandena om tillämpliga föreskrifter avseende vård och användning måste göras med omsorg och den tidsåtgång som fordras för att omfattande och väl underbyggda bevarandeinsatser skall komma till stånd. Enligt RAÄ:s och SHMM:s bedömning bör därför den aktuella tidpunkten rimligen förskjutas framåt åtminstone ett halvt år och därjämte sättas med utgångspunkt först från det tillfälle då också det formella översynsarbetet avslutats.

De flesta remissinstanser med särskilt ansvar för kyrklig verksamhet uppehåller sig vid de problem som kan uppstå på landsbygden, och särskilt i glesbygdsområden, om tjänstebostäderna avskaffas.

Domkapitlet i Luleå, som tillstyrker förslaget, gör denna bedömning:

Det ligger i öppen dag, att pastorat, särskilt i stiftets glesbygder – där bostadsmarknad inte finns – även i framtiden kommer att finna det angeläget att av rekryteringskäl kunna ställa lämplig bostad till församlingsprästers disposition.

Domkapitlet i Uppsala, som inte motsätter sig förslaget, anför:

Domkapitlet finner det angeläget att frågan om tjänstebostadsskyldigheten snarast får en central lösning. Ehuru domkapitlet har förståelse för att en förändring av tjänstebostadssystemet för präster är en följd av utvecklingen bör här påpekas den utomordentliga oro som domkapitlet känner för den allvarliga konsekvens detta kan få för det framtida arbetet inom kyrkan. I landsbygdspastoraten enkannerligen glesbygdspastoraten är det ofta av största betydelse för ett väl fungerande församlingsarbete att prästen har sin bostad i prästgården. I de pastorat där ingen bostadsmarknad finns och där inte heller ett boende på annan ort med resor till och från arbetsplatsen är ett

rimligt alternativ, torde enda möjligheten att kunna locka sökande till prästtjänsten vara att pastoratet erbjuder bostad i den tidigare prästgården eller eventuellt annan lämplig bostad. Omständigheterna tvingar här fram en acceptabel lösning. Beträffande de fall då prästen väljer att bosätta sig utanför pastoratet i exempelvis en tätort inom pendlingsavstånd finner domkapitlet det betänkligt att prästen på detta sätt mister sin förankring i bygden genom att inte längre tillhöra ortsbefolkningen. Domkapitlet skulle därför vilja föra fram tanken på tillskapandet av en fakultativ möjlighet varigenom domkapitlet i vissa fall skulle kunna ålägga ordinarie församlingspräst skyldighet att bosätta sig inom pastoratet. Ett sådant åläggande skulle dock förutsätta att exempelvis pastoratet ställer lämplig bostad till förfogande och att de lokala förhållandena i varje särskilt fall medger ett realiserande av åläggandet. En ytterligare förutsättning bör också vara att det klart framgår vid utannonseringen av tjänster huruvida domkapitlet avser att begagna sig av denna möjlighet eller ej.

Domkapitlet i Västerås varnar också för konsekvenserna i landsbygdspastoraten och avslutar, med instämmande av *stiftsnämnden i Västerås*:

Om tjänstebostadssystemet avskaffas – domkapitlet vill inte motsätta sig att så sker med tanke på de problem som är förknippade med det nuvarande systemet – så finner domkapitlet det därför angeläget att former skapas för att församlingsprästen som huvudregel kan och skall vara bosatt inom sitt tjänstgöringsområde. En följd av detta ställningstagande är att domkapitlet vill förorda att landsortspastorat åläggs att på lämpligt sätt biträda prästen med att skaffa hyresbostad av lämplig storlek.

Förslaget avstyrks helt av *kammarkollegiet, domkapitlen i Linköping, Göteborg, Växjö och Visby, stiftsnämnderna i Skara, Växjö och Visby* samt i yttranden från *Floby pastorat* och *Östra Ämterviks församling*, huvudsakligen med hänvisning till den befarade utvecklingen i landsbygdspastoraten.

Domkapitlet i Göteborg:

På platser där hyresmarknad finnes har tjänstebostadssystemet merendels redan avskaffats. På landsbygden bildar ofta kyrkan och prästgården samt icke sällan också lönebostället tillsammans ett levande kyrkokulturellt centrum med vissa typiska särdrag. Prästgårdarna har för det mesta givits en sådan storlek att däri också inrymts expeditjons- och arkivutrymmen för folkbokföringen och pastorsämbetet men även använts till representation och församlingsgemenskap. Genom systemet har också en garanti skapats för att prästen förblir boende i församlingen, vilket har betydelse för församlingsgemenskapen. Om prästen i stället bor i närmsta tätort uppstår lätt den situationen, att prästen förblir *anonym* för församlingsborna. Om prästgården upphör att vara tjänstebostad går alla nu nämnda värden till spillo. Man kan också fråga sig vad som händer med prästgårdarna om deras ställning som tjänstebostäder går förlorad. Flera av dem kan på grund av storlek, förekomsten av pastorsexpedition, belägenheten osv. visa sig vara svårålda. Vidare kan det riskeras, att många prästtjänster på landsorten inte längre vid ledigförklarande erhåller några sökande på grund av svårigheterna att anskaffa lämplig bostad. Domkapitlet anser därför, att överväldigande delen av prästgårdarna bör bibehållas som tjänstebostäder men att tjänstebostadstvånget bör kunna upphävas om vederbörande pastorat så önskar och tjänsteinnehavaren medger detta.

Det förtjänar här särskilt påpekas att utvecklingen av hela frågan kommit att forceras fram – inte främst av en bred inomkyrklig opinion, utan på grund av fiskala åtgärder grundade på systemets tidigare utformning. Denna förutsättning har ändrats genom överenskommelsen mellan statens arbetsgivarverk och de fackliga organisationerna om ändrade regler för bestämmande av tjänstebostadshyra m. m. för präster liksom genom riksskatteverkets skrivelse till skattecheferna, enligt vilken berörda präster fr. o. m. 1985 års taxering inte längre anses åtnjuta förmåner av frivillig bostad. Konsekvenserna av dessa åtgärder kan ännu inte överblickas, än mindre utvärderas. Slutligen må framhållas att kyrkomötet så sent som år 1984 godkände ett utskottsutlåtande enligt vilket tjänstebostadssystemet måste bevaras och det inte kunde komma i fråga att utreda en omläggning eller avveckling av det nuvarande systemet. I varje fall måste utvecklingen under den närmaste treårsperioden studeras närmare innan någon hänvändelse till regeringen företas, menade utskottet i sitt av kyrkomötet godkända utlåtande. Där framhölls också att tjänstebostadsfrågan aktualiserats särskilt men en ny situation inträtt genom överenskommelsen om ändrade hyressättningsregler.

Som kollegiet uttalade i sitt remissyttrande år 1983 över departementspromemorian angående delegering av tjänstebostadsärendena, är ett upphävande eller en väsentlig ändring av prästernas tjänstebostadssystem en åtgärd av så grundläggande betydelse för kyrkans arbete och den prästerliga organisationen att åtgärden bör föregås av yttrande från kyrkomötet. Den behandling som frågan sedan fått på kyrkomötet leder till att ett sådant yttrande nu framstår som nödvändigt. Med hänsyn till tidigare riksdagsbehandling av frågan torde en omprövning också kräva riksdagens medverkan.

Mellan prästernas tjänstebostadssystem, den prästerliga organisationen och svenska kyrkans struktur på lokalplanet synes också föreligga ett sådant samband att dessa frågor bör prövas i ett sammanhang. Kollegiet menar därför att departementspromemorians förslag i tjänstebostadsfrågan jämte remissyttranden bör överlämnas till 1982 års kyrkokommitté för utredning i samband med dess övriga arbete och att frågan sedan bör prövas i samband med kommitténs förslag i övrigt.

Andra frågor som är avhängiga av tjänstebostadsfrågan är pastorsexpeditionerna och pastorsämbetenas arkiv. Dessa frågor är emellertid inte utredda i promemorian. Ett ytterligare skäl mot beslut om avveckling av tjänstebostadssystemet nu är att frågan om kulturskyddet för tidigare prästgårdar inte blivit långsiktigt löst. Denna fråga togs upp av kollegiet i yttrande över en framställning att kyrkofonden skulle ta över en tidigare prästgård (remiss från civildepartementet 1983-02-08 Ky 1883/82) av utomordentligt kulturhistoriskt värde som blivit löneboställe. Därvid förklarade kollegiet att nuvarande regler för kyrkofonden inte medger att denna tar över enskilda fastigheter enbart i kulturminnesvårdens intresse och att frågan om kyrkans del i ansvaret för sådana för kulturminnesvården värdefulla prästgårdar som inte längre tas i anspråk för sitt ändamål bör lösas i större sammanhang.

En del remissinstanser, som främst av hänsyn till landsbygdspastoratens situation är tveksamma till en fullständig avveckling av tjänstebostadssystemet, föreslår lösningar som lämnar en viss valfrihet åt pastoraten. Dessa är *svenska kyrkans centralstyrelse, länsstyrelsen i Västernorrlands län, domkapitlet i Skara samt stiftsnämnderna i Växjö, Göteborg, Karlstad och Härnösand.*

När det gäller den mycket svåra frågan om tjänstebostadssystemets avskaffande även för prästerna vill centralstyrelsen uttala en mycket stor tveksamhet mot tanken på dess totala avveckling. För de allra flesta församlingarna på den svenska landsbygden, vilka sedan urminnes tider haft sin präst boende i församlingen, skulle en sådan ordning skapa helt nya och mycket oroande villkor för församlinglivet och församlingsarbetet. Ur pastoral synpunkt är det av allra största värde inte bara att församlingsprästen kan bo i församlingen utan också att han kan stimuleras att göra det. Särskilt i de mindre landsförsamlingarna är ett sådant förhållande dessutom av största intresse för det allmänna kulturlivet med tanke på de insatser i detta avseende, som landsbygdsprästerna traditionsenligt gör. En förändring av hittillsvarande förhållanden i detta avseende skulle ha allvarliga konsekvenser inte bara för själavården och det andliga livet i församlingarna utan också i många fall innebära ett radikalt ingrepp i den nuvarande socio-kulturella strukturen. Om tjänstebostadssystemet avvecklas utan att åtgärder vidtas för att skapa nya förutsättningar för prästens möjligheter att bo i sin församling skulle detta i många fall innebära att prästen bosätter sig i en närbelägen tätort och besöker församlingen endast i samband med gudstjänster och expeditionstjänstgöring eller vid tillfällen, då hans närvaro särskilt påkallas.

I de flesta församlingarna på den svenska landsbygden torde enligt centralstyrelsens mening nackdelarna med tjänstebostadssystemets avskaffande väga tyngre än de fördelar som därmed kan uppnås. Inte desto mindre är det möjligt att en avveckling av tjänstebostadssystemet av olika skäl kan visa sig oundviklig. I så fall bör dock enligt den allmänt accepterade kommunala självbestämmanderätten resp. kyrkoråd få tillfälle att mot bakgrund av sina lokala förutsättningar och erfarenheter göra avvägningen av fördelar och nackdelar med tjänstebostadssystemets avskaffande och beredas möjlighet att genom lokal överenskommelse lösa det uppkomna problemet på ett sådant sätt att det gagnar församlingen och församlinglivet. För detta talar också den omständigheten att kostnadsansvaret alltid ligger på pastoratet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län ser till fler samhällsintressen än de pastorala:

I de rena glesbygderna kan tillgången till präst innebära att flera samhällliga servicefunktioner fullgörs. Det kan förutom den direkt själsörjande vara att prästen engagerar sig i fritidsaktiviteter, kulturella arrangemang, näringslivsfrågor och i övrigt i sådant som befordrar bygdens utveckling. För dessa bygder är samtliga av dessa fåtaliga funktioner av betydelse. Det är angeläget att inte någon av funktionerna går förlorad. Länsstyrelsen befarar att ett avskaffande av tjänstebostadssystemet för präster skulle leda till svårigheter att rekrytera präster till de rena glesbygdspastoraten.

Domkapitlet i Skara, vars motivering huvudsakligen ansluter till vad Svenska kyrkans centralstyrelse anför, sammanfattar sitt yttrande så här:

1. Avveckling av tjänstebostadssystemet i städer och i pastorat med större tätorter med god främst hyresmarknad, vilken avveckling successivt pågått under en lång tid, tillstyrkes, dock med modifikationer i fråga om bevarandet av unika miljöer – kyrka + prästgård.
2. Om i övrigt i pastorat finns tätort – om ock ej ”större” – men av sådan storlek att hyresmarknaden är godtagbar har domkapitlet inte något att erinra mot avveckling av tjänstebostadssystemet för samtliga pastoratets präster.

3. Om tätort med godtagbar hyresmarknad saknas i pastoratet, bör tjänstebostad – prästgård alltjämt ställas till förfogande av pastoratet och tjänsteinnehavet alltjämt vara förenat med skyldighet att bebo tjänstebostaden, varför förslaget beträffande sådana landsbygdspastorat avstyrks med hänsyn till betydelsen av prästs boende inom pastoratet men individuell befrielsemöjlighet, om synnerliga skäl föreligger, skall enligt domkapitlet finnas.

Samma förslag och motivering framför *stiftsnämnderna i Göteborg och Karlstad*. *Stiftsnämnden i Linköping* – som dock tillstyrkt promemoriaförslaget – föreslår att pastorat som så önskar skall kunna ansöka hos domkapitlet om att få behålla tjänstebostadsvånget. Detta förslag lämnar även *Lantbrukarnas Riksförbund*. *Stiftsnämnden i Härnösand* anser att tjänstebostadssystemet bör behållas i stift med stora glesbygdsområden.

2.2 Konsekvenser av förslaget om att tjänstebostadssystemet skall upphöra

2.2.1 Möjligheterna för prästen att bo kvar i tjänstebostaden

Byggnadsstyrelsen, statens arbetsgivarverk, tjänstebostadsnämnden, stiftsnämnderna i Uppsala och Skara samt Svenska kyrkans personalförbund (SKPF) (genom SACO/SR) har yttrat sig över förslaget att en ordinarie tjänstinnehavare skall efter eget önskemål behålla sin rätt att bo i tjänstebostaden tjänstetiden ut. Ingen av dessa har motsatt sig förslaget till övergångsordning. Däremot har olika uppfattningar framförts i fråga om dels hyran, dels besittningsskyddet.

Byggnadsstyrelsen erinrar när det gäller hyran om vad som gäller enligt avtalet 1983-11-25 om avveckling av tjänstebostadssystemet inom statsförvaltningen, nämligen att "tjänsteman för vilken tjänstebostadsvånget slopas får fortsätta att hyra bostaden som uthyrningsbostad så länge han är anställd vid myndigheten och bor i bostaden. I fråga om hyran gäller under tre år vissa begränsningar av den hyreshöjning som slopan det av de speciella hyressättningsreglerna för tjänstebostad kan medföra".

Tjänstebostadsnämnden:

Nämnden är emellertid något tveksam om innebörden i den övergångsordning som föreslås för präst som vid utgången av juni 1987 är ordinarie innehavare av en tjänst, som då är förenad med "rätt till tjänstebostad". Sådan präst skall enligt förslaget ha kvar den rätten så länge han eller hon innehar tjänsten och önskar begagna sig av rätten. Om förslaget innebär att sådan präst skall ha rätt att bo kvar i den bostad prästen innehar den 30 juni 1987 så länge han eller hon kvarstår i den tjänst han eller hon innehar då, men att i övrigt gällande bestämmelser i fråga om exempelvis hyra skall tillämpas på hyresförhållandet fr. o. m. den 1 juli 1987, kommer tjänstebostadsnämndens verksamhet tydligen att upphöra fr. o. m. den 1 juli 1987, i varje fall i vad avser hyror som hänför sig till tid därefter. Skulle det finnas kvar oavgjorda ärenden eller – mindre troligt – uppstå nya ärenden som avser tid före den 1 juli 1987 bör tjänstebostadsnämnden kunna bestå ytterligare någon tid. Tjänstebostadsnämnden förutsätter att nämnden får tillfälle att yttra sig över

de förslag till övergångsordningar som kan komma att framläggas i detta hänseende.

Prop. 1986/87:13

SKPF:

Förslaget innebär att bostaden till dess avflyttning sker fortsätter att vara tjänstebostad och att kungörelsen (1961:333, ändrad 1984:537) angående tjänstebostadshyra m. m. kommer att fortsätta att gälla så länge en församlingspräst bebor tjänstebostaden.

Statens arbetsgivarverk utgår från att slopandet av tjänstebostadsvånget kommer att effektueras genom att 9 § i prästanställningsförordningen upphävs och konkluderar:

Det betyder att den grundläggande bestämmelsen om vad som menas med tjänstebostad försvinner. Reglerna i kungörelsen (1961:333) om tjänstebostadshyra för präster blir då inte längre tillämpliga, eftersom denna förordning bara gäller i fråga om hyra för tjänstebostad som anvisats en församlingspräst. Vill man bibehålla det materiella innehållet i förordningen krävs uttryckliga föreskrifter om detta.

Statens arbetsgivarverk:

Om tjänstebostadsvånget avvecklas kommer vissa regler i hyreslagen om besittningsskydd och hytesrätt att, till skillnad mot vad som nu gäller, bli tillämpliga på prästbostäderna. Det torde medföra att pastoraten inte kan fritt disponera över en prästgård som bebos av en präst som utnyttjar sin rätt att bo kvar i bostaden efter tjänstebostadsvångets slopande.

SKPF delar inte uppfattningen att hyreslagens regler om besittningsskydd skulle gälla för den som väljer att behålla sin tjänstebostadsrätt och fortsätter:

Under övergångsperioden kan det därför med den föreslagna ordningen bli så att pastorat upplåter olika bostäder åt präster samtidigt, där den ena upplåtelsen är förenad med besittningsskydd och den andra inte. Det bör enligt *SKPF*:s mening därför övervägas om inte ett motsvarande besittningsskydd bör införas för dem som bor kvar i en bostad som för dem är tjänstebostad.

Stiftsnämnden i Uppsala:

Enligt förslaget behåller en kyrkoherde eller komminister, som vid utgången av juni 1987 är ordinarie innehavare av en tjänst, rätten till tjänstebostaden. Stiftsnämnden förutsätter att prästen dock har rätt att avsäga sig denna rätt och i stället etablera ett vanligt hyresförhållande. Bostaden skulle därigenom bli löneboställe, som hyressätts av pastoratet i stället för stiftsnämnden. Vidare skulle prästen därigenom få möjlighet till besittningsskydd.

Stiftsnämnden i Skara:

Stiftsnämnden anser det givet att de präster som i dag har tjänstebostad skall ha rätt att bo kvar i prästgården om tjänstebostadssystemet avskaffas. Uthyrningen till dem bör i princip inte ske efter andra regler än till präster som efter den 1 juli 1987 tillträder tjänst till vilken prästgård kan erbjudas som bostad. En övergångsregel kan emellertid behövas som bevarar dem vid förmånen att inte behöva betala hyra för större bostadsyta än före denna

tidpunkt. Andra särskilda regler utöver det skydd jordabalkens regler ger hyresgäster i allmänhet torde inte behövas.

Prop. 1986/87:13

Emellertid föreslår denna stiftsnämnd av hänsyn till pastoratets behov av att kunna använda bostaden som prästbostad, en inskränkning i besittningsskyddet:

Oavsett om prästgården uthyres till präst eller annan hyresgäst är det viktigt att hyresförhållandet inte medför besittningsskydd för att prästgården skall kunna vara tillgänglig för ny innehavare av prästtjänsten.

SKPF:

När en präst som har tjänstebostad avgår med pension erhåller han flyttningssättning vid avflyttning från tjänstebostaden genom s. k. skälighetsbeslut från statens arbetsgivarverk med stöd av en arbetsgivarventil i de allmänna bestämmelserna om flyttningssättning. SKPF förutsätter att sådan flyttningssättning i stället skall komma att utgå till dem som efter den 1 juli 1987 väljer att flytta från tjänstebostaden. Detta innebär inte någon merkostnad, eftersom det endast är fråga om en tidigareläggning av flyttning, vilken annars skulle ske vid pensionsavgången.

2.2.2 Beslut om att tillhandahålla prästbostad

Förslaget att pastoratet avgör om prästbostad skall tillhandahållas tillstyrks av *Svenska kyrkans centralstyrelse, domkapitlet i Luleå, stiftsnämnderna i Strängnäs, Västerås och Lund, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund samt Sveriges kyrkokamerala förening.*

Svenska kyrkans centralstyrelse:

Enligt den allmänt accepterade kommunala självbestämmanderätten bör resp. kyrkoråd få tillfälle att mot bakgrund av sina lokala förutsättningar och erfarenheter göra avvägningen av fördelar och nackdelar med tjänstebostadssystemets avskaffande och beredas möjlighet att genom lokal överenskommelse lösa det uppkomna problemet på ett sådant sätt att det gagnar församlingen och församlinglivet. För detta talar också den omständigheten att kostnadsansvaret alltid ligger på pastoratet.

Förslaget avstyrks av *länsstyrelsen i Västernorrlands län, domkapitlet i Västerås* samt *stiftsnämnderna i Linköping, Karlstad och Härnösand.*

Stiftsnämnden i Härnösand:

Tjänstebostadssystemet bör behållas i stift med stora glesbygdsområden. Vidare bör rätten att befria pastoratet från skyldigheten att hålla tjänstebostad delegeras till domkapitlet.

Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *stiftsnämnden i Karlstad.*

Stiftsnämnden i Linköping, som oreserverat har tillstyrkt förslaget att avskaffa tjänstebostadssystemet, anser att domkapitlet bör kunna besluta om att behålla tjänstebostadsskyldigheten för de pastorat som begär det.

Domkapitlet i Västerås, som inte heller motsatt sig att tjänstebostadssystemet avskaffas, föreslår en annan skyldighet för vissa pastorat, nämligen att

landsortspastorat åläggs att på lämpligt sätt biträda prästen med att skaffa hyresbostad av lämplig storlek.

Prop. 1986/87:13

Stiftsnämnden i Härnösand har i fråga om villkoren för uthyrning av bostad yttrat:

För att undvika omotiverade skillnader i hyressättningen mellan olika pastorat bör stiftsnämnden även, om tjänstebostadssystemet avskaffas, ges möjlighet att fastställa hyresvillkor och hyra för bostad åt präst.

2.2.3 Åtgärder beträffande prästgårdar som inte längre är tjänstebostäder

I promemorian diskuteras olika tänkbara åtgärder beträffande en prästgård på vilken tjänstebostad inte längre är anvisad och som följaktligen blir löneboställe. I denna fråga har följande remissinstanser yttrat sig: *riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Skaraborgs, Värmlands och Västernorrlands län, domkapitlen i Uppsala, Skara och Västerås, stiftsnämnderna i Uppsala, Skara, Strängnäs, Västerås, Lund, Göteborg, Karlstad, Härnösand och Luleå, landsarkivet i Uppsala samt SKPF.*

I yttrandena diskuteras intressen som bostadsbehovet, kyrkoförvaltningen och kulturminnesvården, och om dessa intressen skulle kunna motivera en avvikelse från lagens avkastningskrav samt slutligen hur kostnaderna för att tillgodose dessa intressen skulle kunna bäras.

Kammarkollegiet:

Behov att tillhandahålla bostäder för församlingsprästerliga tjänsteinnehavare kommer troligen att finnas i någon utsträckning även i framtiden – oberoende av upplåtelseystemets utformning. Av många skäl – bl. a. historiska, pastorala, praktiska och antikvariska – bedömer kollegiet det vara till fördel om man därvid i första hand undersöker möjligheterna att utnyttja den prästgård som redan är anordnad, även om skäl skulle kunna anföras mot en sådan ordning. Står exempelvis valet mellan å ena sidan en rationell och på längre sikt ekonomiskt försvarlig investering i en befintlig prästgård och å den andra sidan nybyggnad av en villa i standardutförande, är det enligt kollegiets mening inte självklart att en nybyggnad är att föredra, ens från ekonomisk synpunkt. Någon konflikt med 14 § LFKJ behöver av de skäl som anförts i promemorian inte heller uppstå, om bostaden hyrs ut till en präst. I sammanhanget bör emellertid följande uppmärksammas.

Tillhandahållande av bostad åt församlingspräster torde bli vanligast i landsbygdspastoraten där det normalt inte finns någon hyresmarknad. Därtill kommer att vakansläget på de församlingsprästerliga tjänsterna främst drabbar glesbygdspastoraten. Bostadsfrågan kommer därför att bli ett led i rekryteringsprocessen med tänkbara negativa konsekvenser. Polarisering mellan landsbygds- och tätortspastorat kan bli en sådan följd. Med hänsyn till rekryteringssituationen kan exempelvis glesbygds/landsbygdspastorat tvingas medge alltför förmånliga hyresvillkor, hålla en betydande överstandard i bostaden eller ge andra typer av förmåner för att locka en sökande eller behålla sin tjänsteinnehavare. Sådana förhållanden missgynnar dessa pastorat som får en tyngre ekonomisk börda att bära såväl i förhållande till tätortspastoraten som i absoluta tal. Förmåner som avses här kan dessutom komma i strid mot gällande kommunalrättsliga principer.

Mot bakgrund av bl. a. de olägenheter som följer med utrymmen för allmänheten i omedelbar anslutning till en familjebostad – ett förhållande

som varit en inte obetydlig del av kritiken mot tjänstebostadssystemet – torde promemoriaförslaget om utnyttjande av överskjutande utrymmen i en prästgårdsbyggnad i allmänhet vara mindre lämpligt, särskilt i den mån det går ut över redan i dag kritiserade förhållanden.

Skulle prästgården inte erbjudas som bostad åt en församlingspräst, är en försäljning regelmässigt att föredra från ekonomisk synpunkt framför en hyresupplåtelse till annan person.

Stiftsnämnden i Skara anser däremot att samma avkastningskrav som för övriga löneboställen måste ställas på f. d. prästgårdar, även när de behålls som bostad. I övrigt delar stiftsnämnden kollegiets bedömning av de hinder som kan finnas mot att behålla en prästgård för andra ändamål än som bostad:

De prästgårdar som inte skall anvisas som bostad åt präst torde i första hand komma att säljas om inte särskilda kulturhistoriska eller miljömässiga värden föranleder att de behålls i allmän ägo eller de behövs som pastorsexpedition eller församlingslokal. Att behålla dem och hyra ut dem till annan person än präst är inte motiverat av ekonomiska skäl. När prästgårdarna blir löneboställen måste ställas samma krav på avkastning som för löneboställena i övrigt. Detta gäller även prästgårdar som i fortsättningen bebos av präst såvida inte särskilda övergångsregler för hyressättningen meddelas. Såväl praktiska som ekonomiska svårigheter uppstår för pastoraten att hyra ut prästgård eller disponera den på annat sätt när den inte bebos av präst om den skall kunna vara tillgänglig när präst på nytt vill utnyttja den. Alternativa användningssätt försvåras av byggnadernas planlösning och storlek samt medför som regel dryga ombyggnadskostnader. Inte desto mindre brukar prästgårdar vara attraktiva försäljningsobjekt.

Stiftsnämnden har erfarenheten att prästgårdar som blivit övertaliga på grund av pastoratsreglering eller att pastoratet befriats från skyldigheten att hålla tjänstebostad dels inte har givit pastoraten inkomster som motsvarat utgifterna dels blivit eftersatta i underhåll så att de vid senare försäljning betingat lägre pris än normalt. I allmänhet bör avyttring ske så snart prästgård inte längre skall upplåtas till präst.

Stiftsnämnden i Uppsala gör en liknande bedömning:

I förslaget sägs att försäljning kan bli aktuell först i sista hand sedan alla möjligheter till upplåtelse med hyresrätt uttömts. Enligt stiftsnämndens erfarenhet är det dock ytterligt svårt att uppnå ens schablonavkastningen vid förvaltningen av fastigheter som är taxerade som annan fastighet. Stiftsnämnden vill därför i första hand förorda en avyttring av dessa fastigheter förutsatt att de inte behövs för att över huvud taget klara rekryteringen av präster eller tillgodose behovet av lokaler för pastorsexpedition och tjänsterum.

Stiftsnämnden i Luleå ansluter sig till uppfattningen att ekonomiska överväganden kommer att leda till försäljning av de förutvarande tjänsteboställena:

Flertalet prästgårdar är gamla och för stora som enfamiljsbostäder. Underhållskostnaderna jämte årliga driftskostnaderna överstiger regelmässigt vad som kan anses vara en rimlig hyra för en familjebostad. Därav följer att möjligheterna för pastoraten att behålla och hyra ut överblivna prästgårdar på ett ekonomiskt försvarbart sätt blir starkt begränsade. Försäljning av prästgårdarna torde därför ligga närmast till hands såvida pastoratet i fråga inte har behov av fastigheten för annat ändamål än som bostadsfastighet.

I de fall då pastorexpedition jämte arkiv fiinns inrymda i prästgårdarna måste givetvis värdet av att kunna behålla dessa lokaler tas med i beslutsunderlaget.

Domkapitlet i Skaru uppmärksammar ytterligare ett hinder för en fortsatt användning som bostad, nämligen besittningsskyddet:

Det undandrar sig domkapitlets bedömande om det verkligen är realistiskt att tro, att pastorat skall kunna tillhandahålla för förhyrning bostäder åt församlingspräster utan garanti för att få dem uthyrda till dessa. Om t. ex. en tjänsteinnehavare valt att själv anskaffa bostad och en av pastoratet tillhandahållen bostad i stället fått uthyras till annan hyresgäst, torde denne inte vilja avvara sitt besittningsskydd vilket kan få till effekt, att vid byte på tjänsten kanske pastoratets bostad inte är disponibel för nästa tjänsteinnehavare, som kan vilja ianspråka den. Att som nu, då prästgård temporärt inte utnyttjas som tjänstebostad utan uthyrs som bostad till annan än tjänsteinnehavaren, få hyresnämndens godkännande av att det normala besittningsskyddet för hyresgäst inte skall gälla, torde när tjänstebostadssystemet blir avskaffat inte bli lika lätt. Särskilt kan det verka stötande att, om annan pastorats- eller församlingsanställd hyrt bostaden, dennes rätt ovillkorligt skall vika för nytillträdande präst.

Stiftsnämnden i Västerås påpekar att bostadsbehovet i många pastorat kan komma att förmå dessa att bortse från avkastningskravet:

Pastorat i glesbygdsområden utan egentlig bostadsmarknad kommer sannolikt att vilja kunna erbjuda prästen bostad inte bara ur rekryteringssynpunkt utan även för att möjliggöra för prästen att bo inom sitt tjänstgöringsområde. Det ligger då nära till hands att locka med en "fin prästgård till låg hyra". Pastorat kan frestas bortse från avkastningskravet för att tillgodose ett i och för sig angeläget önskemål om att få präst till församlingen.

När en prästgård upphör att vara tjänstebostad övergår den till att bli löneboställe. Det måste klargöras huruvida samma avkastningskrav efter ett avskaffande av tjänstebostadssystemet skall gälla för dessa prästgårdar som för övrig boställsegendom.

Stiftsnämnden kan annars såsom tillsynsmyndighet över pastoratens förvaltning av dessa bostäder hamna i ett olyckligt motsatsförhållande till pastoraten.

Domkapitlet i Skara berör i sitt yttrande prästgårdarnas användning också för pastoratsförvaltningen:

I detta sammanhang framhåller domkapitlet, vilken dyrbar investering det kan bli för pastorat att – vid försäljning av prästgård – tjänstebostad, som också omfattar pastorexpedition med arkiv – ordna expeditiions- och arkivlokaler i nya utrymmen. Härtill kommer osäkerheten om dimensioneringen av nya lokaler, eftersom statsmakterna ännu inte tagit ställning till frågan om ändrat huvudmannaskap för folkbokföringen. Domkapitlet anser också följande böra påpekas. Sedan prästgård övergivits som tjänstebostad men innan den hunnit försäljas och innan i vart fall nytt arkiv ordnats (själva pastorexpeditionen kan ha centraliserats och förlagts till befintlig expedition utan tillräckliga arkivutrymmen) det enligt arkivmyndigheternas uttalande i konkret ärende inte är en god lösning att ha kvar arkivalier i ett obeott och oeldat hus. Olägenheten att särskilt i glesbygdspastorat ha kvar pastorexpeditionen i en i övrigt "övergiven" prästgård med expeditionen endast bemannad någon eller några dagar i veckan talar emot tjänstebostadssyste-

mets avveckling enligt ovan i denna pastoratstyp. En kyrkobokföringsinspektör har i sin årsredogörelse till domkapitlet ifrågasatt lämpligheten av att hyra ut en bostad med pastorsexpedition till annan än präst.

Landsarkivet i Uppsala:

Särskilt på landsbygden är ofta pastorsexpeditionerna med anknutna arkiv inrymda i prästgårdarna. För landsortsförsamlingar har för vissa områden antytts att inemot 75 % av expeditionerna finnes i prästgårdar. I de fall präster skulle komma att flytta ut ur dessa prästgårdar ställs pastoraten i fråga inför kravet att bygga nya expeditioner med författningsenliga arkivrum. Säkerhetskraven på dessa arkivrum måste ställas högt med en brandsäkerhet motsvarande kraven för brandteknisk klass A 120 eller i vissa fall A 240 beroende på fastighetens konstruktion etc. Detta kan komma att medföra behov av kostsamma ny- eller ombyggnader av arkivrum på många orter.

Arkiven måste förvaras på betryggande sätt, oåtkomligt för obehöriga, vilket är särskilt att pointera, då det här rör sig om högst integritetskänsligt material. Pastor måste utan tidsutdräkt kunna ha tillgång till uppgifter ur arkivmaterialet. Det är således ej acceptabelt att arkivhandlingarna förvaras i byggnader som står tomma och obevakade eller uthyrda till privatpersoner utan anknötning till pastorsämbetet.

Många remissinstanser framhåller att kulturminnesvårdens intressen måste beaktas när man överväger hur man skall förfara med en förutvarande tjänstebostad.

Riksantikvarieämbetet:

Det är angeläget att den nu förestående reformen inte tillåts rasera de positiva värden som ligger hos prästgården som sådan och i dess funktion för bygden och kyrkan.

Mot den bakgrunden finns det starka skäl att verka för att prästgårdarna behålles i kyrklig ägo och att de även fortsättningsvis bör behålla sin gamla funktion, även om man avskaffar det nuvarande tjänstebostadstvånget. Som framhålles i promemorian äger många prästgårdar ett stort kulturhistoriskt värde. Det är i och för sig fullt möjligt att även fortsättningsvis ge prästgårdarna erforderligt legalt skydd, t. ex. genom byggnadsminnesförklaring vid eventuell försäljning. Samtidigt vill RAÄ och SHMM emellertid understryka att förutsättningarna för bevarande och vård är avsevärt gynnsammare om de får hålla sin gamla funktion. Härtill kommer det värde som ligger i att en ofta månghundraårig boställstradition alltjämt kan hållas levande. – De allmänskulturella aspekterna på prästgården som levande funktion i bygden har berörts tidigare. Det traditionella systemet med prästen boende i socknen eller inom pastoratet utgör vidare en viktig grund för den vardagliga kontakt med kyrkorna, som följer av prästens ansvar för kyrkobyggnaden och de kyrkliga inventarierna.

Det är således enligt RAÄ och SHMM:s mening angeläget att reformeringen av tjänstebostadssystemet förenas med lämpliga stimulansåtgärder – t. ex. subventionerad hyressättning – med syfte att bevara prästgårdarna som levande miljöer. Det är också angeläget att prästgårdarna får bli kvar i kyrklig ägo även i de fall de ej längre kan fungera som prästbostad.

Liknande uppfattningar framförs av *länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län.*

Länsstyrelsen i Västernorrlands län redogör närmare för hur det legala skyddet för kulturhistoriskt värdefulla prästgårdar kan anordnas:

Vid ett avskaffande av tjänstebostadssystemet kan svårigheter uppstå att klara skyddet för dessa prästgårdar. Om de inte försäljs utan övergår till löneboställen, blir det inga svårigheter. Om de däremot försäljs, kan särskilda skyddsbestämmelser med stöd av allmän lag meddelas endast för dem som uppfyller kraven för byggnadsminnen. I och för sig gäller ju även för övriga byggnader egenskapskraven enligt bl. a. 38 § byggnadsstadgan (1959:612), som gäller byggnaders yttre utformning m. m. och det föreligger krav på byggnadslov för de flesta åtgärder. För de kulturhistoriskt värdefulla prästgårdarna eller kulturhistoriskt intressanta löneboställena är det dock lämpligast att de krav som sålunda kan ställas kommer till den byggandes kännedom i förväg genom att särskilda skyddsbestämmelser har meddelats. Enligt nuvarande byggnadslagstiftning kan detta ske genom att stadsplan eller byggnadsplan med skyddsbestämmelserna fastställs för varje område. Enligt det till lagrådet remitterade förslaget till ny plan- och bygglag (PBL) måste skyddsbestämmelser meddelas, för områden med detaljplan, i planbestämmelserna och, för andra områden, genom områdesbestämmelser enligt lagförslagets 4 kap. 13 §.

Om tjänstebostadssystemet avskaffas, kan det således bli ett omfattande arbete med att införa skyddsbestämmelser för byggnaderna. Det kan dock knappast vara realistiskt att genom detaljplaner eller områdesbestämmelser söka skydda alla intressanta f. d. prästgårdar i ett sammanhang. Praktiskt borde därför frågan kunna lösas genom att stiftsnämnden blir skyldig att göra en anmälan till eller samråda med länsstyrelsen, innan en försäljning sker. Myndigheterna på plan- och byggnadslagstiftningens område ges då behövt rådrum att ta fram de särskilda skyddsbestämmelser som erfordras. Genom sådan anmälan eller sådant samråd får stiftsnämnden också upplysning om vilka krav som kan komma att ställas vid ev. byggnadslovsprövning. Sådana upplysningar torde stiftsnämnden vara skyldig enligt jordbalken att lämna en köpare.

I flera yttranden konstateras att prästgårdars kulturhistoriska värde kan förorsaka pastoraten kostnader, antingen de säljs eller behålls i kyrklig ägo. Förslag lämnas om kompensation till pastoraten för dessa kostnader t. ex. genom lägre krav på avkastning eller genom någon form av solidarisk fördelning på alla pastorat.

Domkapitlet i Skara:

Om prästgård representerar ett kulturhistoriskt värde i sig eller i sin miljö, uppstår problem av skilda slag. Bl. a. kan man inte bortse från det ansvar som kyrkan ändå måste anses ha i sig för sådana byggnader och särskilt för dem som del i en kyrkomiljö. Därtill kommer att köpeskillingen vid försäljning vid ev. restriktioner för byggnadens framtida utformning och nyttjande påverkas negativt och försäljningsmedlen kan då inte förslå till uppförande av annat bostadshus eller bekostande av pastorsexpedition.

Stiftsnämnden i Skara:

På grund av bestämmelserna i lagen och förordningen om förvaltning av kyrklig jord har prästgårdarna ett bättre kultur- och miljöskydd än byggnader i privat ägo. Detta förhållande kan dock inte få innebära att samtliga kulturellt eller miljömässigt intressanta prästgårdar behålls i kyrkans ägo. Pastoraten kan inte ensamma ta på sig det ekonomiska ansvaret för

bevarande av prästgårdar som inte behövs som prästbostad eller för annat kyrkligt ändamål. Vid försäljning kan stiftsnämnden, som har skett i några fall, inskriva skyddsbestämmelser i köpekontraktet men dylika villkor har inget egentligt värde, eftersom köparen inte är bunden härav.

Stiftsnämnden i Härnösand har samma uppfattning.

Stiftsnämnderna i Göteborg och Lund föreslår att tidigare prästgårdar skall undantas från den särskilda kyrkoavgift som pastoraten skall betala enligt 14 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader.

Stiftsnämnden i Göteborg:

Om tjänstebostadstvånget slopas övergår prästgårdarna till att bli löneboställen. Flera av de gamla prästgårdarna är kulturellt värdefulla. Det är ofta kostsamt att underhålla dem. Pastoraten bör därför medges befrielse från kravet på att inbetala särskild kyrkoavgift för den förutvarande prästgården, som nu förvandlats till löneboställe.

Stiftsnämnden i Lund:

Om pastoratet av olika anledningar inte anser sig kunna behålla prästgård såsom löneboställe och denna kanske inte är tillräckligt värdefull för att förklaras som byggnadsminne men ändå är skyddsvärd, blir det svårt att skapa garantier för fortsatt bevarande i ny ägares hand. Med hänsyn härtill är det önskvärt att den ekonomiska bördan av att behålla och vårda bostället underlättas så att pastoratet inte tillgriper försäljning förrän andra alternativ undersökts. Därför bör man t. ex. överväga att inte beräkna särskild kyrkoavgift på löneboställe som tidigare varit prästgård.

Stiftsnämnderna i Strängnäs och Karlstad föreslår åtgärder för att underlätta för pastoraten att behålla sina f. d. tjänstebostäder för det ursprungliga ändamålet.

Stiftsnämnden i Strängnäs:

För att en rad ur kulturell synpunkt värdefulla prästgårdar skall kunna bevaras i glesbygd torde en form av specialreglering böra komma till stånd. Man kan t. ex. tänka sig att de antikvariska myndigheterna i samråd med taxeringsmyndighet genom klassning åstadkommer ett system som knyts till rabatterad hyra för den enskilde för att han eller hon med sin familj behor ett kulturhus. Rabatten bör pastorat och samfällighet få göra avdrag för vid beräkning av förräntning av pastoratets kapitalplaceringar. Ett dylikt system skulle innebära att glesbygdens kulturellt värdefulla prästgårdar delvis belastade kyrkofonden och sålunda utgjorde ett led i den solidaritet mellan ekonomiskt starka och svaga pastorat, som kyrkofonden är avsedd att befrämja.

Stiftsnämnden i Karlstad:

Med hänsyn till behovet av att *dels* bibehålla prästgårdar av kulturminnesskäl *dels* tillhandahålla bostad åt prästen särskilt i glesbygd församlingar för att församlingsverksamheten skall fungera tillfredsställande, bör pastoraten ges hjälp till kostnaderna för att vidmakthålla prästgårdar som bostäder till präster. Eftersom dessa kostnader inte enligt stiftsnämndens mening självklart är sådana som präster och pastorat skall bära skulle de prästgårdar som efter ovannämnda inventering bedöms böra finnas kvar kunna upplåtas som

fri bostad förenad med viss tjänst och finansieras genom att kyrkofonden betalar ut ett bidrag motsvarande en skälig hyra för prästgården/bostaden. Prästen kommer därvid att bli beskattad för fri bostadsförmån, vilket torde motsvara en rimlig hyressättning enligt de regler som f. n. finns. Stiftsnämnden, som finner sistnämnda förslag mycket intressant, vill gärna framhålla vikten av att förutsättningarna för en sådan lösning närmare undersöks trots kyrkofondens ekonomi och svårigheter att höja den allmänna kyrkoavgiften.

SKPF framför förslag i samma riktning:

Enligt promemorian skall pastoraten fortsättningsvis efter tjänstebostadssystemets upphävande kunna erbjuda pastoratets präster bostad om det ligger i pastoratets intresse med hänsyn till möjligheten att rekrytera präster eller med hänsyn till önskemål om att prästen skall bo på en viss ort. De nyss nämnda reglerna om att löneboställen skall förvaltas på ekonomiskt bästa sätt kan enligt *SKPF*:s mening utgöra hinder för en hyressättning beträffande sådana bostäder, som kan göra det attraktivt för prästerna att anta ett erbjudande om sådan bostad. Enligt *SKPF*:s mening bör bestämmelserna om förvaltning av löneboställen som används för att bereda bostad åt präster som tjänstgör i pastoratet medge avsteg från kravet på maximal ekonomisk avkastning av egendomen. Detta kan ske genom uttryckligt undantag i lagen om förvaltning av kyrklig jord med avseende på detta slag av löneboställen eller genom motivuttalanden, som klargör att en upplåtelse som bostad åt en i pastoratet tjänstgörande präst, vore i överensstämmelse med avkastningskravet enligt lagen, även om den ekonomiska avkastningen i form av hyresintäkter blir lägre än om egendomen utnyttjats på annat sätt.

I promemorian diskuteras bl. a. behovet av att bibehålla prästgårdar av kulturminnesskal. På vissa orter finns också behov av att tillhandahålla bostad åt prästen för att församlingsverksamheten skall fungera tillfredställande. Det har också konstaterats i promemorian att upplåtelsevillkoren bör vara sådana att prästerna kan tänkas acceptera dem. Behovet av sådana bostadsupplåtelser är mycket skiftande. Kostnaderna för att vidmakthålla prästgårdar som bostäder åt präster i pastoraten av dessa två skäl bör enligt *SKPF*:s mening inte bäras av vare sig prästerna eller pastoraten. Den i promemorian omtalade prästgårdsinventeringen skulle kunna leda fram till ett visst antal prästgårdar som behöver bevaras av sådana skäl. Enligt *SKPF*:s mening skulle dessa prästgårdar kunna upplåtas som fri bostad förenad med viss angiven tjänst och med för hela kyrkan gemensam finansiering genom att kyrkofonden betalar ut ett bidrag som motsvarar marknadshyran för bostaden. Det bör därvid kunna ankomma på kyrkans centralstyrelse att pröva om sådan ersättning för fri hyresupplåtelse skall utgå, eftersom centralstyrelsen i fortsättningen skall svara för vissa beslut om bidrag från kyrkofonden.

2.2.4 Användning av ersättning från försäljning av en f. d. tjänstebostad

Kummarkollegiet, stiftsnämnderna i Lund och Luleå samt *Floby pastorat* har yttrat sig över förslaget att medel från försäljningen av en f. d. tjänstebostad får användas för att bekosta anskaffandet av en annan prästbostad och av nya expeditiionslokaler.

Endast *stiftsnämnden i Luleå* har avstyrkt förslaget:

Att pastorat för prästlönefondsmedel anskaffar och håller bostäder i beredskap åt präster som eventuellt kan tänkas välja sådan boendeform kan

inte anses stå i överensstämmelse med förvaltningslagens krav om att prästlönetillgångarnas avkastningsförmåga skall tillgodogöras på ekonomiskt bästa sätt. Inte heller torde pastorat särskilt ofta ha behov av att uppföra separata expeditions- och arkivlokaler. Sådana lokaler torde lämpligare kunna hyras eller inrymmas i andra pastoratsägda byggnader.

Kammarkollegiet tillstyrker förslaget, såvitt det avser investering i expeditiionslokaler, och fortsätter:

Denna rätt bör emellertid också omfatta medel som flutit eller flyter in vid avyttring av andra tidigare prästgårdar som blivit löneboställen och förvaltas av pastorat – särskilt om de anskaffats för utdebiterade medel.

Stiftsnämnden i Lund:

Pastoratet bör få den föreslagna utvidgade möjligheten att använda ersättning som härrör från tidigare prästgård till anskaffande av ny prästbostad men måste denna i så fall anordnas på fast egendom eller tomträtt som kan bli löneboställe för pastoratet. Pastorsexpedition som bekostats med sådana ersättningsmedel måste också inrymmas på löneboställe.

2.2.5 Inventering av prästgårdar

Riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands och Västernorrlands län, domkapitlen i Uppsala, Linköping, Västerås och Luleå samt stiftsnämnderna i Uppsala, Skara, Strängnäs, Karlstad och Luleå har yttrat sig över förslaget om en inventering av prästgårdsbeståndet. Alla tillstyrker förslaget. I några län eller stift har antikvariska inventeringar slutförts. Det påpekas dock att dessa bör kompletteras med inventeringar som beaktar också andra intressen.

Riksantikvarieämbetet upplyser att ämbetet har anvisats medel för sammanställning, komplettering och utvärdering av prästgårdsinventeringarna och fortsätter:

Även med beaktande av denna tillfälliga resursförstärkning för RAÄ och SHMM:s egen del, måste det till ett helhjärtat engagemang också från stiftsnämndernas sida. Minst lika angeläget är det att framhålla att även regionala insatser genom länsantikvariernas och läns museernas försorg samtidigt behövs för att de aktuella inventeringarna skall kunna genom- och slutföras framgångsrikt. Sådana regionala insatser kan – som RAÄ och SHMM tidigare framhållit – knappast ske utan tillskott av ytterligare AMS-medel.

Även *domkapitlet i Västerås* och *stiftsnämnden i Skara* påpekar att särskilda resurser behövs för att inventeringen skall bli färdig i tid.

Domkapitlet i Linköping finner tiden fram till föreslagen tidpunkt för reformens genomförande för kort för en inventering:

Den antikvariska genomgången av samtliga prästgårdar beräknas ej hinna bli klar till förslaget datum för tjänstebostadsskyldighetens upphörande 1987-06-30, vilket kommer att innebära svårigheter att bestämma vilka prästgårdar, som skall anses vara särskilt skyddsvärda vid detta datum.

Stiftsnämnden i Lund ser emellertid ingen avgörande olägenhet med det:

Inriktningen för inventeringen bör vara att arbetet slutförs före refomens genomförande men några större olägenheter blir det knappast om beslut hos stiftsnämnd och länsstyrelse meddelas först när prästgård iklätt sig löneboställsnatur. Skulle försäljning bli aktuell dessförinnan, kan stiftsnämnden höra länsstyrelsen i ärendet för att minska risken för oöverlagda åtgärder.

Kammarkollegiet föreslår en regel om samrådsskyldighet för stiftsnämnd i samband med försäljning av skyddsvärda prästgårdar:

Kammarkollegiet vill samtidigt upprepa sitt förslag i yttrande över departementspromemorian om delegering av beslut i ärenden om tjänstebostad för präst att i FFKJ införs en regel om skyldighet för stiftsnämnd att före försäljning av en kulturhistoriskt värdefull prästgård inhämta länsstyrelsens (länsantikvariens) yttrande däröver. Som kollegiet samtidigt framhöll, är det angeläget med tidigt samråd mellan pastorat och kulturminnesvårdande organ, när fråga om ändring av dispositionen beträffande prästgård eller tidigare prästgård aktualiseras. Bestämmelser som säkerställer sådant samråd bör meddelas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

I promemorian slås också fast att det är viktigt att kartlägga prästgårdsbeståndet, innan man avvecklar detta system. Länsstyrelsen delar denna uppfattning. De av stiftsnämnderna och länsstyrelserna pågående prästgårdsinventeringarna bör därför få slutföras innan reformen träder i kraft. Även om prästgård inte anses så skyddsvärd att den kan omfattas av beslut om byggnadsminnesförklaring kan den anses böra bevaras som löneboställe och är då alltså omfattad av skyddsbestämmelser, som bl. a. beaktar naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen. Prästgårdsinventeringarnas slutförande måste enligt länsstyrelsens mening också vara ett viktigt underlag för pastoraten vid bedömning av användandet av prästgård eller utrymmen i densamma, om den inte skall användas som bostad åt församlingspräst.

Länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län framför liknande uppfattningar.

Stiftsnämnden i Strängnäs föreslår att Strängnäs stift försöksvis blir som första stift föremål för den inventering som avses genomförd av Svenska kyrkans personalförbund och Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund. Härigenom kan snabbt värdefulla erfarenheter göras för det fortsatta arbetet omfattande hela riket.

3. Boställsnämnderna

3.1 Allmänna synpunkter

En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget har helt eller i huvudsak tillstyrkt förslaget att avskaffa boställsnämnderna per den 1 juli 1987.

Riksantikvarieämbetet, som vill senarelägga tjänstebostadssystemets avskaffande åtminstone ett halvt år, föreslår dock att också boställsnämnderna upphör vid denna senare tidpunkt. Boställsnämndernas kompetens, sakkun-

skap och lokalkännedom behövs nämligen under den inventering, som föreslås föregå tjänstebostadssystemets upphörande.

Kammarkollegiet:

Obestriddligen har en viktig ändring inträffat genom 1983 års inomkyrkliga ekonomiska utjämningsreform som innebar att det nära sambandet mellan lönetillgångarnas avkastning och lönekostnaderna bröts. Den tyngdpunktsförskjutning från det statligt ekonomiska intresset till motsvarande kyrkokommunala som var en av reformens effekter väcker i sin yttersta konsekvens frågan om någon statlig tillsyn överhuvudtaget är nödvändig speglad mot den kommunala kompetensens villkor.

Förvaltningen av den kyrkliga jorden präglas av "spänningen mellan församlingens kyrkokommunala förankring och det statliga överinseende, som sedan reformationen utövas på riks- och stiftsplanet" (prop. 1970:168 s 43). Bestämmelserna syftar till att "tillvarata intresset av att den kyrkliga egendomen bevaras och kommer till användning för det ändamål vartill den donerats av enskilda, anskaffats av församling eller pastorat och anslagits av kronan" (ibidem).

1983 års ekonomiska reform hade inte sådan räckvidd att också dessa grundläggande principer bröts, vilket förtjänar att uppmärksammas. Mot bakgrund härav och det särskilda skydd som den specialreglerade egendomen tillförsäkrades genom de nya bestämmelserna i punkten 9 övergångsbestämmelserna till regeringsformen är fortsatt statlig tillsyn motiverad och önskvärd. Därutöver må anföras att det allmännas intresse av att också den kyrkliga egendomen förvaltas enligt gällande regler och vedertagna ekonomiska principer alltid kan motiveras utifrån omsorgen om och ansvarstagandet för de värden denna egendom representerar.

Kammarkollegiet instämmer i utredningens överväganden i övrigt under detta avsnitt.

Kammarkollegiet tillstyrker att boställsnämnderna avskaffas. Arbetsuppgifterna kan då läggas på annan huvudman eller upphöra.

Lantbruksstyrelsen:

Samtliga hörda lantbruksnämnder anser att boställsnämnderna kan avskaffas. Som skäl härför anföras bl. a. boställsnämndernas oftast mycket begränsade medverkan i strukturrationaliseringen. De täta och ofta goda kontakter lantbruksverket har med kyrkan i hithörande frågor sker nästan alltid med stiftsnämnderna. Lantbruksstyrelsen tillstyrker därför att boställsnämnderna avskaffas och att det samlade förvaltningsansvaret för kyrkans jord och skog läggs på stiftsnämnderna.

Liknande uppfattningar har framförts av de övriga remissinstanser, som stöder förslaget.

Stiftsnämnden i Västerås har visserligen tillstyrkt förslaget men pekar på några nackdelar:

Ett avskaffande av boställsnämnderna förenklar administrationen och skapar kortare och därmed förhoppningsvis även snabbare beslutsvägar.

Sett ur pastoratens synpunkt innebär visserligen förslaget att beslutsvägarna förkortas men det blir samtidigt längre till beslutsfattarna. Förslaget kan sägas vinna i administrativ effektivitet men förlorar i flera andra avseenden.

Många pastorat är beroende av att ha tillgång till den sakkunskap och kompetens som kanske framför allt boställsnämndernas ordförande besitter.

Den dagliga kontakten och närheten till pastoraten har naturligtvis ökat ordförandenas kunskaper om och intresse för pastoraten. Den geografiska närheten och lokala förankringen hos beslutsfattarna upplevs av pastoraten som en tillgång. Det har säkert även hos många pastorat varit lättare att kontakta boställsnämnden än myndigheten stiftsnämnden.

I den mån boställsnämnderna avskaffas bör övervägas om i vart fall inte övergångsvis en modifierad boställsnämndsorganisation kunde vara lämplig. Uppsala stift kunde här tjäna som förebild med en för alla boställsnämnder gemensam ordförande.

Mot förslaget att boställsnämnderna skall upphöra i sin nuvarande form finns sålunda enligt stiftsnämndens förmenande inget att erinra. Man bör dock utreda möjligheten att ha en kompetensinstans mellan pastorat och stiftsnämnd och söka lösningar som inte ökar avståndet mellan pastoratet och förvaltningen av bostället vilket ofta är kyrkans närmiljö.

Svenska kyrkans centralstyrelse har en liknande uppfattning:

Samtidigt som centralstyrelsen alltså tillstyrker boställsnämndernas avskaffande i deras nuvarande funktion vill centralstyrelsen betona vikten av den erfarenhet och kunskap inom jordbruksförvaltningens område, som i dag finns samlad inom boställsnämnderna. Det är anslaget att denna sakkunskap tas till vara även i fortsättningen, vilket lämpligen kan ske genom att låta boställsnämnderna ha samma uppgifter beträffande lönebostälernas jordbruk och Lunds domkyrkas fastigheter, som man i dag har beträffande de jordbruksfastigheter som stiftsnämnderna förvaltar, dvs. prästlönefonds- och kyrkofondsfastigheter. Boställsnämndernas befattning med lönebostälernas jordbruk skulle därmed bli att som expertorgan biträda förvaltaren med råd och rekommendationer. En sådan förändring av boställsnämndernas funktion och uppgifter skulle också kunna kombineras med en förändring av boställsnämndsorganisationen. Ett färre antal boställsnämnder med större distrikt skulle kunna medföra en bättre anpassning till de lokala förhållandena vad gäller den geografiska fördelningen av landets jordbruk. Funktionen som rådgivande organ åt förvaltaren innebär också att boställsnämnderna mer bör ses som ett renodlat jordägarorgan.

Förslaget har avstyrkts av *domkapitlet i Göteborg, stiftsnämnderna i Lund och Visby samt Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund*.

Domkapitlet i Göteborg:

Boställsnämnderna har utgjort en stabiliserande faktor i många avseenden för de olika åsikter och uppfattningar som gjorts gällande i samband med arrendesättningar och kostnadsregleringar. Deras sakkunskap och erfarenhet har haft betydelse för bedömning av arrendesättning, kostnadsfördelning osv. Det måste beaktas, att i relation till de stora värden varom här är fråga kan kostnaderna för boställsnämndernas verksamhet inte anses vara så höga, att boställsnämnderna skulle kunna anses vara olönsamma.

Boställsnämnderna bör därför i någon form bestå. Domkapitlet anser därvid, att nämnderna kunde nedbringas så att envar av dem bestod av allenast en person, lämpligen då ordföranden som då benämnes förslagsvis boställssakkunnig. En sådan boställssakkunnig behålles i varje boställsdistrikt med samma arbetsuppgifter som boställsnämnden f. n. innehar.

Den föreslagna lösningen torde vara den mest ekonomiska inte minst om man därvid beaktar de ökade möjligheter till samförstånds lösningar på saklig grund vartill den boställssakkunnige kan bidra på grund av sin opartiska ställning, sin rutin och sina kunskaper.

Stiftsnämnden i Lund konstaterar att stiftets fem boställsnämnder har full sysselsättning med arrendegårdarna och fortsätter:

Prop. 1986/87:13

Inte minst beroende på utvecklingen på arrenderättens område har det också blivit allt svårare att förvalta arrendejordbruk. För boställsnämndsordförandena har detta inneburit att de allt oftare måste ställa sin sakkunskap till pastoratens och församlingarnas förfogande. Stiftsnämnden har erfarit att de kyrkliga förvaltarna i allmänhet saknar tillräckliga kunskaper om jordägarens ställning i ett arrendeförhållande. Antalet tvister hos arrendenämnder och domstolar hade sannolikt varit större om inte boställsnämnderna i kraft av sin sammansättning hade kunnat bl. a. vid arrendesättningen göra avvägningar mellan jordägarens och arrendatorns intressen. Trots detta har boställsnämnderna kommit att uppfattas som ett renodlat jordägarorgan.

Stiftsnämnden vill hålla på principen om enhetliga arrendenormer för de kyrkliga arrendegårdarna. I en längre driven decentraliserad förvaltning löper denna princip stor risk att gå förlorad. Rationaliseringsprocessen skulle inte heller gagnas av en decentralisering.

Så länge pastoraten skall agera som ägare av löneboställes jordbruk gentemot arrendatorerna och i förhållande till utomstående, bör boställsnämnderna inte avskaffas. En sådan viktig uppgift som arrendeuppskattning kan helt visst inte utföras vare sig bättre eller billigare genom något annat förfarande. Ingen av de antydda lösningarna (inrättandet av särskild tjänst, konsulter) passar för Lunds stifts vidkommande. Stiftsnämnden vill hellre se en lösning där man i de olika stiften skall kunna få välja om man vill behålla boställsnämnderna eller ordna tillsynen på något annat, för stiftets förhållande lämpligt sätt.

Stiftsnämnden i Visby anser också att boställsnämnderna har en viktig funktion att fylla och avslutar:

Om det skulle befinnas nödvändigt att utifrån förhållanden i andra stift avskaffa boställsnämndsinstitutionen är det stiftsnämndens bestämda mening att i varje fall boställsnämndsordförandefunktionen måste bibehållas och att stiften måste få möjlighet att utforma denna utifrån de lokala förhållandena.

Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund:

Förbundet skulle med tillfredsställelse se att den nuvarande organisationen med på olika instanser uppdelat förvaltningsansvar försvinner. Hela förvaltningsansvaret bör läggas under en demokratiskt vald stiftsnämnd. Boställsnämnden bör finnas kvar och dess uppgifter under stiftsnämnden bör i allt väsentligt vara desamma som de nuvarande vad gäller jordbruksfastigheterna.

3.2 Övertagande av boställsnämndernas uppgifter

Lantbruksstyrelsen, kammarkollegiet, domkapitlet i Skara, stiftsnämnderna i Linköping, Skara, Strängnäs, Karlstad och Härnösand, Lantbrukarnas Riksförbund, Boställsledamöternas riksförbund samt Floby pastorat har tillstyrkt förslaget att stiftsnämnderna skall överta boställsnämndernas nuvarande myndighetsuppgifter. *Svenska kyrkans centralstyrelse, stiftsnämnden i Västerås* och *Sveriges kyrkokamerala förening* har avstyrkt detsamma.

Vad först gäller frågan om arrendesättningen på löneboställets jordbruk, kan sålunda starka skäl anföras till stöd för principen att den som förvaltar egendomen och är beroende av förvaltningens ekonomiska resultat också bör vara den som har det avgörande inflytandet på beslut med direkta ekonomiska konsekvenser. Detta synsätt skulle tala för att pastoraten själva bör ansvara för och verkställa arrendevärderingen. Med hänsyn till den kommunala självstyrelsen vore denna ordning konsekvent.

Som tidigare påpekats, karakteriseras emellertid den kyrkliga egendomsförvaltningen av ett samspel mellan å ena sidan den kyrkokommunala förankringen och å andra sidan det statliga överinseendet över att egendomens intressen tillvaratas och bevakas. Det måste vidare vid bedömningen uppmärksammas att mycket av den kritik mot framför allt jordbruksförvaltningen som framkommit genom åren och som utgjort en av de väsentliga anledningarna till den nu aktuella översynen just tagit sikte på det splittrade förvaltningsansvaret och oenhetligheten i förvaltningsutövningen. Förvaltningen skulle därför med en strikt konsekvent tillämpning av den kommunala självstyrelsens princip splittras ytterligare och kyrkan undandras möjligheten till ett angeläget samlat grepp över sin jordbruksförvaltning. Stiftsnämndernas möjligheter att på ett meningsfullt sätt företräda den kyrkliga jorden vid exempelvis arrendetvister skulle vidare allvarligt kunna ifrågasättas. Allmänna objektivitets- och jävshänsyn talar också för den ordning som förordas i promemorian och som kollegiet sålunda tillstyrker.

Vad gäller uppsikten över prästgårdsförvaltningen om tjänstebostadssystemet avskaffas liksom frågan om beslut angående dispositionsändring enligt 19 § LFKJ, tillstyrker kammarkollegiet utredningsförslagen.

Stiftsnämnden i Karlstad anför i fråga om arrendesättningen:

En arrendesättning och tillsyn av enbart pastoraten är ej tänkbar. Både arrendesättning, kontraktsskrivning och uppföljning av bestämmelserna i jordabalken är grannliga uppgifter som mycket få pastorat behärskar. Det enda tänkbara alternativet är därför stiftsnämnderna, som ändock måste anlita fackkunniga konsulter för att lösa vissa frågor. Denna anordning borgar för en mera jämn arrendesättning, löser pastorats problem med den ibland nära anknytningen mellan arrendatorer och pastoratsrepresentanter och bör innebära ett rationellare förfarande. Varken pastorat eller stiftsnämnd, som i sådana fall representerar markägaren, har något organ som beslutar i arrendesättningen av löneboställets jordbruk. Boställsnämnden uppträder här som egen myndighet. Stiftsnämnden kan inte om det ej föreligger besvär från pastoratet, få en rättelse till stånd på ett felaktigt för lågt arrende. Det bör i första hand vara markägaren som framlägger ett beräknat arrende för arrendatorn och ej någon oberoende annan myndighet. Anledning saknas också att det vid arrendesättning finns arrendatorsrepresentation i beslutsfattandet. Denna representation finns företrädd om tvist skulle uppstå, i arrendenämnderna.

Övriga positiva yttranden uttrycker liknande uppfattningar.

I fråga om dispositionsändringar av kyrklig jord tillägger *lantbruksstyrelsen*:

Beslut om dispositionsändringar av kyrklig jord kommer enligt förslaget alltid att fattas av stiftsnämnden. Enligt förordningen om förvaltning av kyrklig jord, 27 §, skall yttrande inhämtas från lantbruksnämnden vid dispositionsändring av större vikt.

I samband med lantbruksstyrelsens översyn av verksamheten inom strukturområdet 1983 konstaterade en arbetsgrupp att detta samråd närmast är av formell natur. Lantbruksnämndernas synpunkter tycks sällan beaktas. Lantbruksstyrelsen finner det angeläget att sådana föreskrifter och arbetsrutiner tillskapas att lantbruksnämndernas synpunkter, i egenskap av fackmyndighet för strukturrationaliseringen inom jord- och skogsbruket, får ett större faktiskt inflytande på bl. a. dispositionsändring av kyrklig jord.

Svenska kyrkans centralstyrelse och stiftsnämnden i Västerås anser däremot att pastoraten bör överta boställsnämndernas uppgifter.

Svenska kyrkans centralstyrelse:

Ett avskaffande av boställsnämnderna eller en förändring av deras uppgift och funktion medför att deras nuvarande uppgifter som beslutande myndighet måste läggas på ett annat organ. Att anförtro pastoraten dessa uppgifter är en konsekvens av det nya utjämnningssystemet i kombination med intresset att värna den kyrkokommunala självbestämmanderätten. Med den förändring av boställsnämndernas roll, som ovan föreslagits, kommer pastoraten att tillförsäkras sådan sakkunskap att de bör kunna sköta sina utökade förvaltningsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Centralstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att pastoraten redan har beslutanderätten när det gäller uthyrning enligt hyreslagen av löneboställes byggnader. I klarhetens intresse bör vidare konstateras att centralstyrelsens ställningstagande i denna fråga innebär att den myndighetsutövning, som enligt gällande lag är förenad med boställsnämndernas uppsiktsskyldighet, inte kommer att finnas kvar. Pastoraten skall själva inom ramen för den kommunala självbestämmanderätten exempelvis kunna besluta om erforderliga investeringar på lönebostäl- lenas jordbruk, lämpligen efter samråd med berörda expertorgan. Det bör dock också även noteras att förslaget inte innebär något ingrepp i stiftsnämndernas roll och beslutanderätt när det gäller den kyrkliga jorden. Inte heller medför det någon försämring av det skydd som lagstiftaren ansett vara viktigt för att bevara och värna om det kyrkliga egendomsinnehavet.

Sveriges kyrkokamerala förening förordar att vissa, men inte alla, av boställsnämndernas uppgifter fullgörs av pastoraten:

Väsentligt är att pastorat/samfällighet får beslutsrätt i frågor av ekonomisk karaktär som berör jordbruksförvaltningen. Framför allt är detta viktigt i ekonomiska frågor som skall täckas med utdebiteringsmedel. Boställsnämndens beslutsfunktion bör därför inte generellt överföras till stiftsnämnden utan, i enlighet med vad som anförts ovan, även decentraliseras till pastoratet/samfälligheten.

3.3 Resurser

I promemorian föreslås att stiftsnämnderna själva får avgöra hur man bäst ersätter den resurs och kompetens som boställsnämnderna representerar.

I denna fråga har naturligen de yttrat sig som ställt sig bakom förslaget att stiftsnämnderna – inte pastoraten – övertar boställsnämndernas uppgifter. De har också tillstyrkt stiftsnämndernas valfrihet i resursfrågan. Olika lösningar nämns.

LRF delar uppfattningen att de utvidgade uppgifterna för stiftsnämnderna kräver större resurser för att kunna handlägga främst jordbruksfrågor. Stiftsjägmästaren besitter en skoglig kompetens som bör kompletteras av personer som har önskvärd jordbruksutbildning. I promemorian framhålls att ordföranden i boställsnämnden under en övergångstid bör kunna anlitas som konsult. LRF finner det önskvärt att resurs- och kompetensfrågorna får en permanent lösning i samband med att boställsnämnderna upphör. LRF konstaterar att avskaffandet av boställsnämnderna bör medföra att stiftsnämnderna i ökad utsträckning utnyttjar möjligheten till samråd med arrendatorerna. Genom att utnyttja samrådsförfarandet kan sannolikt antalet frågor som annars hänskjuts till arrendenämnden begränsas.

Kammarkollegiet:

Kammarkollegiet delar övervägandena i promemorian och vill därutöver peka på den ordning som f. n. gäller bl. a. i Uppsala stift med en för stiftet gemensam boställsnämndsordförande. Denne kan vid en organisationsreform komma att gå in i de uppgifter som blir följden för stiftsnämndernas vidkommande. Inget hindrar heller att man i likhet med Uppsala universitets jordbruksförvaltning tillförsäkrar sig lokalkännedom genom fakultativa arrendeuppskattningsnämnder och ett lokalt kontaktnät på pastoratsnivå liknande det tidigare systemet med boställsstyrelse/boställsvärd.

Stiftsnämnden i Strängnäs:

För stiftsnämndens del är det väsentligt att den sakkunskap som boställsnämndsordföranden representerar på något sätt bibehålls. Nämnden föreslår därför att medel ställs till nämndens förfogande för att arvoda – för Strängnäs del – tre sakkunniga att biträda stiftsnämnden i dess del av förvaltningen av den ecklesiastiska jorden på sätt ovan antytt.

Stiftsnämnden i Linköping:

För att behålla lokal anknytning och ta tillvara befintligt kunnande förefaller det logiskt, att till en början utnyttja nuvarande boställsnämndsordförande på konsultbasis. Att samråd skall ske med berört pastorat är självklart. Berört pastorat måste också beredas möjlighet till besvär över stiftsnämndens beslut, varför kammarkollegiet efter utvidgande av sin kompetens kan bli belastat med en del arrendefrågor.

Stiftsnämndens resursbehov för övertagande av boställsnämndens arbetsuppgifter får ej begränsas till ett fast belopp. Möjligheter för stiftsnämnden att kunna anlita sakkunnig expertis måste tillskapas.

Stiftsnämnden i Skara:

Med tanke på att Skara stift har ett förhållandevis stort antal löneboställen med arrendejordbruk och att rationaliseringen av kyrklig jord och skog fortfarande kräver stor arbetsinsats utgör övertagandet av boställsnämnds-uppgifterna ett så stort tillskott av arbetsuppgifter att en särskild tjänst bör inrättas. Stiftsnämnden är dock inte beredd att i den framtida förvaltningen tillämpa en renodlad domänverksmodell utan anser att den lokala erfarenheten och sakkunskapen måste tillvaratas. Enligt stiftsnämndens mening vore det ett misstag att inte utnyttja de nuvarande boställsnämndsordförandenas sakkunskap och kännedom om arrendeställena. Därför bör – i vart fall så länge de nuvarande boställsnämndsordförandena är beredda därtill – några

av dem kunna engageras att biträda som konsulter vid arrendesättningen. Deras medverkan skulle kunna påkallas endera av stiftsnämnden eller pastoratet. Det förutsätts att till sådant uppdrag utses person som åtnjuter förtroende också av arrendatorsorganisation i stiftet.

Boställsledamöternas riksförbund:

Förbundet anser det naturligt att stiftsnämnderna vid övergång till nytt system utnyttjar nuvarande ordförandena i boställsnämnderna som konsulter och ombud vid besiktningar av löneboställen. Härigenom bibehålles kontinuiteten och förändringarna i pastoratens handläggning av ärendena blir ej genomgripande, vilket torde uppfattas positivt av dessa.

Konsulterna-ombuden bör främst uppfattas som rådgivare åt pastoraten och av dem kallas till besiktningar av, eller då beslut fattas rörande, löneboställe, men därvid ej äga beslutsfunktion. Då pastorats beslut av konsulten bedömes avvika från gällande regler, allmän praxis eller likformighet skall han avge avvikande mening och hänskjuta ärendet till stiftsnämnden för avgörande.

Ovan har framförts att nuvarande boställsnämndsordförandena bör knytas till stiftsnämnderna som konsulter i jordbruksfrågor. Dock kan vara lämpligt att antalet konsulter blir mindre än antalet boställsnämnder. Beslut härom ankommer givetvis på vederbörande stiftsnämnd, men för att bibehålla lokalkännedom och för att begränsa arbetsuppgifterna till lämplig nivå för extrauppdrag för intresserade och kunniga lantbrukare bör riktlinje vara att antalet konsulter hålles ungefär på halva antalet boställsnämnder.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län påminner om den kompetens på boställsnämndernas ansvarsområde som finns också hos andra samhällsorgan:

I flertalet kommuner bör byggnadsnämndernas och fastighetsbildningsmyndigheternas tjänster kunna tas i anspråk. Även läns museet kan utnyttjas för rådgivning. Detta bör beaktas vid bedömningen av behovet av nya resurser.

4. Delegering av regeringsärenden. Begränsning av besvärsrätten

4.1 Delegering

Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet förslagen.

Förslaget att höja beloppsgränsen till 1 mkr för stiftsnämndernas behörighet att besluta om försäljning av kyrklig jord och om vissa fastighetsköp m. m. tillstyrks av *kammarkollegiet, länsstyrelserna i Malmöhus och Värmlands län, domkapitlet i Skara och Göteborg, stiftsnämnderna i Uppsala, Linköping, Skara, Karlstad och Härnösand* samt *Boställsledamöternas riksförbund*.

Domkapitlet i Göteborg:

Domkapitlet tillstyrker höjningen av beloppsgränserna för stiftsnämnderna vid köp och försäljning av kyrklig jord. Gränserna för stiftsnämndernas befogenhet bör för undvikande av misstag anges i bestämda tal och inte knytas till variabla faktorer som hasbelopp eller motsvarande.

Stiftsnämnden i Uppsala:

Den föreslagna höjningen av beloppsgränsen för stiftsnämndernas beslutanderätt i köp- och försäljningsärenden synes välbetänt men bör kompletteras med en regel om översyn exempelvis vart femte år, då frågan om en lämplig indexering ännu inte fått någon lösning.

Stiftsnämnden i Skara:

Med den föreslagna höjningen av beloppsgränsen för ärenden om köp eller försäljning som skall prövas av stiftsnämnden blir gränsen tillräckligt hög för att flertalet ärenden skall kunna avgöras av stiftsnämnden. På grund av ökande fastighetspriser kan dock värdegränsen efter ett par år åter vara mogen för höjning, varför en bestående lösning med fortlöpande justering av beloppsgränsen förordas. Stiftsnämnden föreslår som ytterligare förenkling att samma värdegräns får gälla i alla ärenden som kan avgöras av stiftsnämnden eller högre instans.

Förslaget tillstyrks i princip också av *lantbruksstyrelsen, stiftsnämnderna i Strängnäs, Västerås, Växjö, Lund, Göteborg och Luleå* samt *Lantbrukarnas Riksförbund* med den skillnaden att de anser att beloppsgränserna skall vara högre eller rentav slopas.

Stiftsnämnden i Strängnäs:

Stiftsnämnden anser att en höjning av beloppsgränsen för försäljning genom stiftsnämnd kunde höjas till 2 mkr.

Stiftsnämnden i Växjö invänder att beloppsgränsen en miljon för stiftsnämndens beslutande i köp och försäljningsärenden redan verkar alltför låg. Stiftsnämnden vill ansluta sig till den höjning av beloppsgränsen till fem milj. kr. som omnämns i förslaget.

Lantbruksstyrelsen:

Lantbruksstyrelsen tillstyrker att köp och försäljning av kyrklig jord skall få avgöras av kammarkollegiet om inte stiftsnämnden äger besluta. Förhoppningsvis kommer detta att innebära en önskvärd förkortning av handläggningstiderna. Lantbruksstyrelsen finner det dock angeläget att de beloppsgränser som reglerar beslutsnivån anpassas till motsvarande belopp i 8 § jordförvärvsförordningen (1979:231). Styrelsen har sålunda i augusti 1984 föreslagit att lantbruksnämnd skall få avgöra förvärvsansökan från juridisk person om egendomens värde inte överstiger 5 milj. kr. För den lokala samordningens skull bör stiftsnämnds beslutsnivå överensstämja härmed. Frågorna bör därför lösas parallellt.

Stiftsnämnderna i Lund och Göteborg samt *Lantbrukarnas Riksförbund* förespråkar också en samordning med jordförvärvsförordningen.

Stiftsnämnden i Västerås föreslår att beloppsgränserna slopas:

De skäl som anförs för en delegering av flertalet av de kyrkliga förvärvs- och försäljningstillståndsärendena från regeringen till kammarkollegiet gäller i lika hög grad för en delegering till stiftsnämnderna. Regeringens och i förekommande fall kammarkollegiets prövning grundas huvudsakligen på stiftsnämndernas utredning. Stiftsnämndens kompetens att handha köp och

försäljning av fast egendom bestäms av andra faktorer än värdet på egendomen. Att låta beloppsgränser avgöra beslutsnivån är konstlat och sakligt omotiverat. Stiftsnämnden bör kunna anförtros att som första instans avgöra ärenden om köp och försäljning oberoende av värdet på egendomen.

Om kammarkollegiet och i sista hand regeringen är besvärinstans möjliggör en sådan ordning även att *alla* ärenden kan överprövas enligt tvåinstansprincipen.

Stiftsnämnden i Luleå framför samma uppfattning.

Remissinstanserna har ingen erinran mot förslaget att de ärenden om tillstånd till köp och försäljning av kyrklig jord som stiftsnämnden inte får besluta om skall avgöras av kammarkollegiet.

Stiftsnämnderna i Västerås och *Luleå* föreslår dock, som tidigare har redovisats, att stiftsnämnderna får besluta i alla tillståndsärenden.

Kammarkollegiet påpekar:

Två av de främsta företrädarna för den kyrkliga jorden – Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och stiftsnämnderna genom stiftsnämndskonferensens arbetsutskott – har tagit initiativet till den nu föreslagna delegationen till kammarkollegiet, i främsta syfte att möjliggöra en snabbare handläggning av de kyrkliga köp- och försäljningsärendena.

Kammarkollegiets prövning av nu aktuella ärenden kommer dock genom förslaget att få vidgad betydelse eftersom kollegiet såsom föreslagen slutinstans också kommer att få fatta beslut av allmän policykaraktär angående den kyrkliga jorden och inte kan inskränka sig till en formell och rättsvårdande granskning.

Denna markering av kollegiets centrala roll i den kyrkliga egendomsförvaltningen förutsätter emellertid att dess möjligheter till initiativtagande och handlande i dessa frågor förstärks. Enligt 105 och 111 §§ FFKJ kan kollegiet meddela föreskrifter om förvaltningen av kyrkofondsfastigheterna resp. för förvaltningen av kyrklig jord i allmänhet. Lagstiftningen är däremot oklart utformad i fråga om försäljning av kyrklig jord. I 24 § LFKJ sägs att "tillstånd till försäljning eller byte av kyrklig jord får lämnas" i bestämda fall, och i 25 § sägs vidare att "frågan om tillstånd prövas av" regeringen, kammarkollegiet eller stiftsnämnden. I FFKJ talas i 63–65 §§ om att stiftsnämnden, kammarkollegiet resp. regeringen "prövar fråga om försäljning av kyrklig jord". Uttrycket "tillstånd till försäljning" förutsätter att någon annan verkställer försäljningen. Detta gäller emellertid i varje fall inte stiftsnämnden, eftersom den också beslutar om försäljning även beträffande jord som förvaltas av pastorat eller församling. Motsvarande läsning av samma uttryck för kammarkollegiets befogenhet skulle innebära att kollegiet kunde av eget initiativ besluta om försäljning av jord som förvaltas av stiftsnämnden. Uttrycket "prövar fråga om försäljning", som är gemensamt för alla beslutsnivåerna, innebär sådan befogenhet. I FFKJ talas emellertid om anhängiggörande av försäljningsfråga endast genom ansökan hos stiftsnämnden eller eget initiativ av nämnden (67 §). Kollegiet bör ha möjlighet att ta initiativ till försäljning av kyrklig jord. Särskilt gäller det av naturliga skäl kyrkofondens fastigheter. Det är förutsättningen för en sammanhållen förvaltning av kyrkofondens tillgångar med en sådan samlad avvägning av fondens placeringar som krävs för att kyrkofonden skall kunna möta de växande anspråken på fonden. Lagstiftningen bör förtydligas så att kollegiets befogenheter i fråga om försäljning av kyrklig jord tydligt framgår.

Kammarkollegiet anser vidare att en naturlig följd av en stärkt initiativrätt för kollegiet skulle vara att likställa kammarkollegiet med stiftsnämnderna i fråga om möjligheten att disponera medel ur kyrkofonden för utredning angående köp och försäljning av kyrklig jord.

Stiftsnämnden i Skara:

Delegeringen till kammarkollegiet av köp- och försäljningsärenden som i dag skall avgöras av regeringen kommer att påtagligt underlätta för stiftsnämnden att ingå köpeavtal beträffande större fastighetsobjekt. Den utdragna handläggningstiden i dessa ärenden förorsakar irritation hos stiftsnämndens motpart och andra berörda myndigheter och har ibland lett till ersättningskrav.

Liknande uppfattningar uttrycks i de övriga positiva remissyttrandena.

Ingen remissinstans har avstyrkt förslaget om att utvidga stiftsnämndernas befogenhet att avgöra även sådana försäljningsärenden som har anhängiggjorts genom någons ansökan men i vilka nämnden finner att enighet om villkoren inte kan nås eller att affären av annan anledning inte bör fullföljas.

Emellertid invänder *lantbruksstyrelsen* i fråga om besvärsrätten i de avsedda situationerna:

Lantbruksstyrelsen ifrågasätter denna besvärsrätt eftersom det här inte torde vara fråga om myndighetsutövning. Att enbart med utgångspunkt från ett avslag på en framställning om att få köpa eller sälja mark till kyrkan äga rätt att anföra besvär häröver till kammarkollegiet och regeringen ter sig orimligt. Exempel finns på att sådana "okynnesbesvär" resulterat i långa handläggningstider till väsentligt förfång för andra parter i samma ärende. Någon motsvarande besvärsrätt föreligger inte vid lantbruksnämndernas försäljning av fastigheter.

Även *kammarkollegiet* har synpunkter på besvärsrätten:

I detta sammanhang kan påpekas att det inte sällan upplevs som stötande av en kyrklig förvaltare att någon – mot förvaltarens uttryckliga vilja – skall ha möjlighet att "klaga sig till" ett förvärv av kyrklig jord. Detta, menar man, försätter kyrkan i ett ofördelaktigare förhandlingsläge med en motpart än om denne haft att göra med en privat jordägare. Man skulle därför kunna överväga möjligheten att införa en bestämmelse av innebörd att besvär inte får anföras över stiftsnämnds beslut när det förvaltande organet och stiftsnämnden fattat överensstämmande beslut.

Ingen remissinstans har erinrat mot förslaget att ett pastorat som säljer en prästgård skall få använda försäljningsmedlen till att bekosta en ny prästgård i stället för att enligt huvudregeln fondera dessa (hittills regeringsärende).

Beträffande beslut om undantag från skyldigheten att fondera ersättning från församlingskyrkas fastighet, om medlen behövs för arbeten på kyrkan föreslås i promemorian att beloppsgränsen för stiftsnämndernas befogenhet höjs till 500 000 kr. och att kammarkollegiet får fatta övriga beslut.

Ingen remissinstans har motsatt sig den förenkling som förslaget medför. Några vill dock förenkla ytterligare.

Stiftsnämnden i Lund:

Höjningen för stiftsnämnden av undantagsbeloppet från 200 000 kr. till 500 000 kr. vid användande av ersättningsmedel för arbete på församlingskyrka bör genomföras samtidigt med en ändring av 94 § FFKJ som gör att församlingskyrkas fastighetsfond kan få motsvarande användning.

Kammarkollegiet föreslår detsamma, dock med syftning även på fonderade prästgårdsmedel.

Stiftsnämnden i Uppsala:

För underlättande av tillämpningen av författningarna om kyrklig jord borde samma beloppsgräns för stiftsnämndens beslutanderätt gälla generellt – inte bara beträffande köp, försäljning, naturreservat utan även beträffande undantag från fonderingsskyldigheten såväl vid försäljning av prästgård som vid ombyggnad av församlingskyrka vad gäller medel härrörande från församlingskyrkas fastighet. Visserligen får man i sistnämnda fall icke någon avkastningsgivande ersättningsfastighet, men medlen används dock för det med egendomen avsedda ändamålet. Angelägenheten av planerade åtgärder torde kunna prövas av stiftsnämnden lika väl som av kammarkollegiet.

Det mest radikala förslaget är givetvis ett totalt slopande av beloppsgränserna i samtliga ovannämnda fall. Besvärsrätten och möjlighet att till högre instans hänskjuta kontroversiella fall torde borga för en betryggande handläggning och för att den ändamålsbestämda egendomen icke skingras.

Även *stiftsnämnden i Skara* anser att stiftsnämndernas befogenhet bör avgränsas med samma tal för alla ärendeslag.

Stiftsnämnderna i Västerås och Luleå föreslår, som förut nämnts, att beloppsgränserna avskaffas generellt.

4.2 Besvärsrätten

Förslaget om en begränsning av möjligheten att klaga över en stiftsnämnds beslut tillstyrks av alla som har yttrat sig över det. Invändningar mot kammarkollegiet som sista instans har med anledning av kollegiets beslutsformer emellertid gjorts av några myndigheter.

Stiftsnämnden i Uppsala:

Från ärkestiftets sida har i tidigare sammanhang anförts viss tvekan till att kammarkollegiet ges en ny ställning och funktion som besvärinstans i allt fler kyrkliga ärenden. Med hänsyn till beslutsformerna inom kollegiet kvarstår denna tveksamhet.

Stiftsnämnden i Västerås:

Vid bestämmandet av på vilken nivå som besvär i sista hand skall avgöras måste enligt stiftsnämndens mening beaktas den beslutsordning som gäller hos kammarkollegiet. I kammarkollegiet såsom enrådighetsverk är det generaldirektören ensam som fattar besluten.

Domkapitlet är av den uppfattningen att det inte är förenligt med de demokratiska principer vi har att överlåta avgörande frågor till en myndighet som är ett enrådighetsverk dvs. där bara en person, generaldirektören, beslutar.

Stiftsnämnden i Lund anför i fråga om stiftsnämndsbeslut som rör arrendevillkor:

Till skillnad från redan behandlad delegering, som medför nedflyttning av beslutanderätten, innebär boställsnämndernas eventuella avveckling att beslutanderätten går i motsatt riktning. Med hänsyn härtill och då i arrendenämndens uppgifter ingår bl. a. att avgöra tvist om villkor för förlängning av arrendeavtal, som då också företräds av stiftsnämnden, kan det starkt ifrågasättas om det skall bli möjligt att överklaga stiftsnämndsbeslut rörande arrendevillkor vars verkställighet kan bli beroende av arrendenämnds eller domstols prövning.

Domkapitlet i Göteborg:

Om ett pastorat inte är åtnöjt med boställsnämndens beslut bör pastoratet medges rätt vända sig till arrendenämnden och inte till stiftsnämnden.

I nuvarande rättsläge kan pastoratet anföra besvär över boställsnämndens beslut hos stiftsnämnden. Om stiftsnämnden därvid helt eller delvis bifaller besvären vänder sig arrendatorn regelmässigt till arrendenämnden, som därvid icke sällan meddelar nytt beslut utan hänsyn till vad stiftsnämnden strax dessförinnan beslutat. Det är därför bättre, att pastoratet får vända sig direkt till arrendenämnden i stället för att gå omvägen över stiftsnämnden.

I detta instämmer *stiftsnämnden i Göteborg*.

5. Förtydliganden av författningstexten, m. m.

5.1 Allmänna synpunkter

Kammarkollegiet har i en bilaga till sitt yttrande över promemorian framfört ytterligare en rad förslag och har där vidare anfört bl. a.:

De i departementspromemorian aktualiserade reformerna täcker endast till en del det behov av en allmän översyn av LFKJ och FFKJ som genom åren gjort sig alltmer påträngande. När nu arbete pågår att förenkla och förbättra denna lagstiftning, ser kollegiet det vara naturligt och riktigt att vidga arbetet till att omfatta hela regelsystemet och inte inskränka sig till detaljgrepp vars följder ofta blir en oenhetlig lagstiftningsprodukt.

I de flesta remissyttranden återfinns liknande uppfattningar.

5.2 Kyrkotomt

Ingen remissinstans har erinrat mot förslaget om en ny definition av begreppen "församlingskyrkas fastighet" och "domkyrkas fastighet".

Denna angelägna komplettering av 2 § LFKJ tillstyrks. Kollegiet vill emellertid fästa uppmärksamheten på det alltför generella konstaterande utredningen gör beträffande kyrkotomts rättsliga natur. Kollegiet finner det därför angeläget erinra om sitt yttrande 1983-12-14 till civildepartementet med anledning av fråga om disposition av Klara församlings kyrkogård i Stockholm m. m. Då anfördes bl. a. följande.

I församlings- och pastoratsförbundets skrivelse sägs att "det har allmänt ansetts att s. k. kyrkotomt ägs av den lokalkyrka till vilken egendomen är knuten". Kollegiet vill framhålla att detta i princip gäller endast sådan kyrkotomt med tillhörande kyrkogård som församling anskaffat innan den blivit juridisk person, vilket för landsbygdsförsamling anses ha blivit fallet år 1817 och för stadsförsamling senast år 1843. Om församlingen har anskaffat kyrkotomten senare, får församlingen som regel anses vara ägare till tomten. Denna är då s. k. församlingskommunal egendom. Vidare har kyrkotomt i några fall anslagits av kronan. Beträffande kronoanslag i allmänhet råder i doktrinen den uppfattningen att kronan inte har överlåtit äganderätten utan endast har anvisat egendomen för visst kyrkligt ändamål. Staten skulle alltså ha kvar den formella äganderätten till egendomen.

Kammarkollegiet anser att behov också föreligger av ett klargörande av de s. k. kyrkstädernas rättsliga natur.

Stiftsnämnden i Uppsala aktualiserar en fråga om fastighetsreglering av mark som ingår i kyrkotomt:

Vid kyrkogårdsutvidgningar har exempelvis hinder ansetts föreligga mot överförande av mark till kyrkotomten på grund av olika ägarskap. Huruvida detta tillämpats konsekvent av alla lantmätare är dock osäkert. Enligt stiftsnämndens erfarenhet har också förekommit att en mindre del av kyrkotomten genom fastighetsreglering överförts till exempelvis angränsande gatufastighet. Fastighetsregleringen har i dessa fall genomförts "tvångsvis" och utan att någon företrädare för kyrkotomternas ägare godkänt den formellt. Stiftsnämnden finner det därför påkallat med ett klargörande även beträffande frågan om vem som i en fastighetsbildningsförrättning äger företräda kyrkotomtens ägare.

5.3 Löneboställe och prästlönefondsfastighet

Förslaget om en ny definition av begreppen löneboställe och prästlönefondsfastighet tillstyrks av alla som yttrat sig däröver, utom av *stiftsnämnderna i Skara och Lund*.

Kammarkollegiet föreslår med hänsyn till motiveringen för en ändrad definition – dvs. att det direkta sambandet mellan avkastningen och pastoratets löneutgifter har upphört – den alternativa beteckningen "boställstillgång".

Stiftsnämnden i Skara:

Beroende på egendomens ändamål brukar kyrklig jord beskrivas som inkomstgivande resp. icke inkomstgivande egendom. Beskrivningen hänför sig till 2 § lagen om förvaltning av kyrklig jord där det framgår att all kyrklig jord utom prästgård och biskopsgård är ändamålsbestämd så att avkastning-

en är avsedd till visst ändamål. Löneboställes och prästlönefondsfastighets avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

I promemorian hävdas att det direkta sambandet mellan avkastningen och det fastighetsägande pastoratets utgifter upphört och att pastoraten fritt disponerar över boställes avkastning. Som parentes kan påpekas att pastoratets disposition av egendomen egentligen endast består i besittningsrätt. I lagen om förvaltning av kyrklig jord anges ju inte pastoraten som ägare utan som förvaltare av egendomen. Löneboställena brukar betraktas som stiftelseägd egendom på grund av att de ofta tillkommit som donation av enskilda. Historiskt utgjorde löneboställe en avlöningsförmån åt präst dels som bostad dels genom avkastningen av jorden.

Den i promemorian framförda uppfattningen är möjligen principiellt riktig men lagens föreskrift att egendomens avkastning skall användas till visst ändamål måste fortfarande anses gälla. Det förhållandet att avräkningssystemet med kyrkofonden avskaffats och ersatts av en schablonavgift innebär inte enligt stiftsnämndens mening att pastoraten kan använda avkastningen till vilket ändamål som helst. I så fall skulle detta betyda att prästlönetillgångarnas ändamålsbestämning ändrats på grund av tillkomsten av 14 § lagen om kyrkliga kostnader. Stiftsnämnden anser inte att detta åsyftas.

Trots den för visst slag av egendom höga avgiften till kyrkofonden ger prästlönetillgångarna totalt sett överskott som täcker en del av lönekostnaderna. Även med det tidigare systemet lämnade en del pastorat tillskott till kyrkofonden. Skillnaden i att avgiften nu utgår med en fastställd procentsats på taxeringsvärdet, innebär ändå endast att pastoraten har en utgift av egendomen till kyrkofonden. Avkastningen måste ändå fortfarande anses skola gå till det ursprungliga ändamålet. Givetvis kan 2 § lagen om förvaltning av kyrklig jord ändras om lagstiftaren finner att löneboställes och prästlönefondsfastigheternas avkastning skall få användas till annat ändamål än prästernas löner men stiftsnämnden anser att det är fel att vidta en sådan ändring endast med åberopande av 14 § lagen om kyrkliga kostnader.

Det är för övrigt en uppenbar risk att egendomens inkomstgivande karaktär kommer i skymundan om ändamålet inte framgår av lagtexten. Rent definitionsmässigt vore det i så fall konsekvent att även definitionen på övrig kyrklig jord ändras t. ex. så att kyrkofondsfastighet betecknas som egendom för kyrkofondens behov. Även 26 och 27 §§ om prästlönefond behöver ändras om förslaget i promemorian genomförs.

Stiftsnämnden i Lund:

Stiftsnämnden ifrågasätter ändringen av definitionen av löneboställe och prästlönefondsfastighet. Eftersom med pastorats lönetillgångar förstås bl. a. löneboställen och prästlönefondsfastigheter går det i vart fall inte att definiera den fasta egendomen såsom i exemplet – med mindre begreppet lönetillgång får ett eget innehåll. Då är det bättre att bibehålla den historiska anknytningen till ändamålet och ange att avkastningen *har varit* avsedd till avlöningen.

5.4 Försäljning av kyrklig jord

Förslaget att en fastighets pris skall bestämmas efter dess marknadsvärde tillstyrks av alla som yttrat sig däröver utom av *Lantbruksstyrelsen*.

Stiftsnämnden har inte någon erinran mot att fastighetsvärdet enligt 24 § LFKJ bestäms uteslutande med hänsyn till marknadsvärdet. Även om det bara är en anpassning till expropriationslagens bestämmelse om värdenorm för löseskilling och intrångsersättning, kommer den nya lydelsen att ännu tydligare stå i konflikt med jordförvärvslagens priskontroll. Tydligast framträder denna konflikt när fastigheten innehåller stor andel avverkningsmogen skog.

Lantbruksstyrelsen föreslår att bestämmelsen i stället anpassas till jordförvärvslagens prisprövningsregler:

Enligt lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord är ett av villkoren för försäljning av sådan jord att fastigheten säljs till ett pris "som motsvarar fastighetens värde med hänsyn till ortens pris och fastighetens avkastning" 24 § 2 st. Promemorian föreslår härvidlag i stället samma formulering som återfinns i den nya expropriationslagen (1972:719) "belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde".

Förvärv av jordbruksfastigheter prövas enligt jordförvärvslagen (1979:230). Enligt 4 § första stycket 1 skall förvärvstillstånd vägras om köpeskillingen eller annan ersättning inte endast obetydligt överstiger egendomens värde med hänsyn till avkastning och övriga omständigheter. Detta innebär att värdenivån är avkastningsanknuten. Jordförvärvslagens regler begränsar också köparkretsen. För frivilliga överlåtelser av jordbruksfastigheter kan därför inte någon i strikt teoretisk bemärkelse definierad marknadsvärdenivå urskiljas.

Försäljning av kyrkliga jordbruksfastigheter genom anbudsförfarande och även under hand med målsättningen att få ut högsta möjliga pris resulterar inte sällan i prisnivåer som inte kan godkännas enligt jordförvärvslagen. Detta medför tidsutdräkt och att angelägna rationaliseringsåtgärder ibland inte kommer till stånd. *Lantbruksstyrelsen* föreslår därför i stället att lagen om försäljning av kyrklig jord anpassas till jordförvärvslagens prisprövningsbestämmelser vid fråga om försäljning av jordbruksfastigheter. Det synes rimligt att samma värderingsregler som tillämpas vid köp av kyrklig jord jämväl tillämpas vid försäljning av sådan jord.

Förslaget att slopa skyldigheten för stiftsnämnden att sända avskrift av köpehandling till kammarkollegiet tillstyrks av alla som yttrat sig däröver utom av *stiftsnämnderna i Linköping* och *Skara*.

Stiftsnämnderna i Lund och *Göteborg* föreslår att också skyldigheten enligt 103 § sista stycket att skicka gravationsbevis till kammarkollegiet slopas.

Stiftsnämnden i Linköping:

Enligt stiftsnämndens uppfattning bör kammarkollegiet alltför föra sitt register över kyrklig jord, inte minst för att säkerställa en kontinuitet beträffande utveckling och historik beträffande nuvarande och förutvarande kyrkliga markinnehav. En försåld kyrklig jord är ju som regel ej längre kyrklig och torde bortfalla ur stiftsnämndens register i samband med avyttringen.

Förslaget att avskrift av köpehandling i fortsättningen inte skall behöva tillställas kammarkollegiet kan uppfattas så att man räknar med att utredning och uppgifter angående innehav och förändring av kyrklig jord skall kunna lämnas av stiftsnämnden. Förslaget förutsätter att stiftsnämnderna har ett tillförlitligt register som fortlöpande ajourhålls. Skara stiftsnämnd för ett sådant register men detta är inte utformat som arkivregister. I vetskap om att uppgifter om den kyrkliga jordens ursprung och rättsliga ställning kunnat erhållas från kammarkollegiet har stiftsnämndens register givits funktion som arbetsregister där vissa grundläggande uppgifter är redovisade och förändringar i innehavet antecknas. Närmare uppgifter om jordens ursprung innehåller registret ej. Om kammarkollegiets registerföring upphör bör inskrivas i förordningen om förvaltning av kyrklig jord vilken funktion stiftsnämndens register skall fylla.

1 Förslag till Lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader

Prop. 1986/87:13
Bilaga 3
De för yttrande
överlämnade lag-
förslagen

Härigenom föreskrivs att 6 och 23 §§ lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §²

Ur kyrkofonden *bestrides*

Ur kyrkofonden *betalas*

1. sådan kostnad för avlöningsförmåner till präst som regeringen och riksdagen bestämmer,

2. kostnad för pensionsförmån åt präst eller efterlevande till präst enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal samt för försäkringsförmån som utgår för präst eller annan kyrkomusiker än skolkantor enligt statlig grupplivförsäkring,

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och *boställsnämnd samt* för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handlägges*,

3. förvaltningskostnad enligt regeringens och riksdagens bestämmande för stiftsnämnd och för departement eller myndighet där kyrkliga frågor *handläggs*,

4. kostnader för verksamhet som bedrivs av Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet i den omfattning som regeringen bestämmer,

5. annan kostnad för kyrklig verksamhet enligt regeringens och riksdagens bestämmande,

6. anslag till extra utgifter med ett av regeringen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter regeringens bestämmande får användas till kyrkliga ändamål.

23 §

Pastorat skall tillhandahålla ordinarie församlingspräst tjänstebostad på prästgård eller i bostadslägenhet på annan fastighet, om regeringen bestämmer det.

Ett pastorat får besluta att innehavaren av en tjänst som kyrkoherde eller komminister skall anvisas tjänstebostad. Om tjänsten är tillsatt, får pastoratet meddela eller upphäva ett sådant beslut endast om den som innehar tjänsten samtycker till det.

Pastoratet skall underrätta domkapitlet och stiftsnämnden om beslut enligt första stycket.

Kostnad för tjänstebostad bestrides av pastoratet. Tjänstebostadshyra som församlingspräst betalar tillfaller pastoratet.

Kostnaderna för en tjänstebostad skall betalas av pastoratet. Hyran för tjänstebostaden tillfaller pastoratet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Vid lagens ikraftträdande skall beslut som regeringen med stöd av äldre

¹Lagen omtryckt 1982:379.

²Senaste lydelse 1985:418.

bestämmelser har meddelat om skyldighet för ett pastorat att tillhandahålla en ordinarie församlingsprästs tjänstebostad upphöra att gälla. Om en ordinarie församlingspräst vid lagens ikraftträdande bor i en anvisad tjänstebostad, upphör dock pastoratets skyldighet att tillhandahålla bostaden först sedan prästen har avgått från sin tjänst och avflyttat eller vid den tidigare tidpunkt som parterna kommer överens om.

Prop. 1986/87:13

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

Prop. 1986/87:13

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord

dels att 7, 10, 15, 23 och 30 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2, 5, 8, 9, 11, 18, 19, 22, 26, 29 och 31 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 22 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Löneboställe är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräst i visst pastorat.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *ordinarie församlingspräst i anledning av att pastorat skall tillhandahålla sådan församlingspräst tjänstebostad enligt beslut som avses i 23 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader eller motsvarande äldre bestämmelser. Är tjänstebostad ej längre anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.*

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov.

Prästlönefondsfastighet är kyrklig jord som förvärvats för medel ur prästlönefonder från flera pastorat och vars avkastning är avsedd till avlöning åt församlingspräster i dessa pastorat.

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillföres* kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov.

Prästgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt *en kyrkoherde eller en komminister. Om tjänstebostad inte längre är anvisad på egendomen, blir egendomen löneboställe.*

Församlingskyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till församlingskyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en församlingskyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som församlingskyrkas fastighet.*

Kyrkofondsfastighet är kyrklig jord vars avkastning *tillförs* kyrkofonden.

Domkyrkas fastighet är kyrklig jord vars avkastning är avsedd till domkyrkas behov. *Vid tillämpning av 24 och 26 §§ skall även sådan fast egendom på vilken en domkyrka av stiftelsekaraktär är uppförd anses som domkyrkas fastighet.*

Biskopsgård är kyrklig jord på vilken tjänstebostad är anvisad åt biskop.

¹Senaste lydelse 1983:402.

5 §²

I varje stift finns en stiftsnämnd samt boställsnämnder till det antal regeringen bestämmer. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämnds åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

Boställsnämnds verksamhetsområde bestäms av regeringen.

I varje stift finns en stiftsnämnd. I Stockholms stift fullgöres dock stiftsnämndens åligganden av stiftsnämnderna i Uppsala och Strängnäs stift enligt regeringens bestämmande.

8 §

Ledamot av stiftsnämnd eller boställsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

Ledamot av stiftsnämnd och ersättare för ledamot förordnas för högst tre år.

9 §³

Löneboställe, med undantag av tillhörande skog, och prästgård förvaltas av pastoratet.

Församlingskyrkas fastighet förvaltas av församlingen.

Löneboställes skog, prästlönefondsfastighet, kyrkofondsfastighet, domkyrkas fastighet och biskopsgård förvaltas av stiftsnämnden. Lunds domkyrkas fastigheter förvaltas dock av ett särskilt domkyrkoråd.

Regeringen kan efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning i fråga om viss sådan kyrklig jord som avses i andra eller tredje stycket.

Regeringen får efter framställning av den som förvaltar den kyrkliga jorden besluta om förvaltning i annan ordning.

11 §⁴

Om tjänstebostad är anvisad ordinarie församlingspräst på prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården. Om pastoratet ej redan har prästgård, skall prästgården efter stiftsnämndens bestämmande läggas på löneboställe eller på annan mark som pastoratet ställer till förfogande. Detsamma gäller om pastoratet vill ersätta prästgård med annan prästgård.

Om ett pastorat har anvisat en kyrkoherde eller en komminister tjänstebostad på en prästgård, ankommer det på pastoratet att anordna prästgården.

Pastoratet skall underhålla och vid behov nybygga husen på prästgård. Pastoratet svarar för prästgårds skötsel, i den mån detta ej enligt bestämmelser som regeringen meddelar eller enligt avtal ankommer på innehavaren av tjänstebostaden.

²Senaste lydelse 1975:1322.

³Senaste lydelse 1975:1322.

⁴Senaste lydelse 1975:1322.

18 §⁵

I ärende som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I ärende som rör ledningsrätt eller vägrätt *företrädes* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller ärende som rör naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet, om ej regeringen bestämmer annat.

I ärenden som rör upplåtelse av rätt till vattenkraft *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av kammarkollegiet.

I ärenden som rör ledningsrätt eller vägrätt *företräds* kyrklig jord som avses i 14 § av stiftsnämnden även om den ej förvaltas av stiftsnämnden. Detsamma gäller ärenden som rör *byggnadsminne, naturvårdsområde*, naturreservat, naturminne eller bestämmelser till skydd för djurlivet om ej regeringen bestämmer annat.

19 §

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas i fråga om löneboställe, med undantag för tillhörande skog, av boställsnämnden och för annan kyrklig jord som avses i 14 § av den som förvaltar egendomen. *Föranledes* ändringen av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller leder ändringen till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Dispositionsändring, som ej avser sådan upplåtelse eller sådant godkännande som anges i 17 eller 18 §, prövas av den som förvaltar egendomen. *Om ändringen föranleds* av att ett självständigt jordbruk ej längre är bärkraftigt eller *om ändringen leder* till att ett sådant jordbruk ej kan uppehållas, prövas dock frågan alltid av stiftsnämnden.

Uppsikt över förvaltningen

Tillsyn över förvaltningen

22 §⁶

Uppsikt över pastorats förvaltning av löneboställes jordbruk och av prästgård utövas av boställsnämnden.

Stiftsnämnden *utövar uppsikt* över sådan annan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Stiftsnämnden *har tillsyn* över sådan förvaltning av kyrklig jord som ej handhas av nämnden.

Vid sin tillsyn får stiftsnämnden meddela sådant föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall efterlevas.

I beslutet om föreläggande eller förbud kan stiftsnämnden utsätta vite.

⁵Senaste lydelse 1975:1322.

⁶Senaste lydelse 1975:1322.

Närmare bestämmelser om uppsikt över förvaltning av kyrklig jord meddelas av regeringen.

Närmare bestämmelser om tillsynen över förvaltningen av kyrklig jord meddelas av regeringen.

26 §⁷

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om ej annat följer av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Ersättning som inflyter för kyrklig jord på grund av försäljning, expropriation, upplåtelse av naturtillgång, eller av annan jämförlig anledning skall fonderas, om inte annat följer av andra stycket eller av bestämmelser som regeringen meddelar. Avkastningen skall användas för samma ändamål som jorden varit avsedd för.

Om stiftsnämnden medger det får ett pastorat använda medel som inflyter eller som har influit på grund av försäljning av en prästgård eller av ett löneboställe, som tidigare har varit prästgård, för anordnande av ny prästgård, ny annan bostad åt en präst eller nya expeditionslokaler.

29 §

Om talan mot församlings eller pastorats beslut finns bestämmelser i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse.

Bestämmelser om överklagande av beslut av en församling eller ett pastorat finns i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundligheter.

31 §⁸

Talan mot stiftsnämnds eller kammarkollegiets beslut enligt denna lag föres genom besvär hos regeringen. Talan mot beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust som avses där föres dock genom besvär hos kammarrätten.

Stiftsnämndens beslut enligt 21 § om fördelning av vinst eller förlust får överklagas hos kammarrätten.

Mot stiftsnämnds beslut i fråga som fullföljts dit får talan föras endast om sådant är tillåtet enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Stiftsnämndens beslut i övrigt enligt denna lag får överklagas hos kammarkollegiet. Om ärendet är av principiell betydelse eller annars av särskild vikt får kammarkollegiet med eget yttrande överlämna det till regeringen för avgörande.

⁷Senaste lydelse 1975:1322.

⁸Senaste lydelse 1975:1322.

Kammarkollegiets beslut i en överklagad fråga får inte överklagas. Kammarkollegiets beslut i övrigt med anledning av det överklagade ärendet eller i andra ärenden enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987. Om det vid lagens ikraftträdande har väckts ett ärende vid arrendenämnd eller domstol gäller dock den upphävda 15 § till dess ärendet har slutligt avgjorts.

Innehåll

Sid. Prop. 1986/87:13

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader	2
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord	4
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 juni 1986 med beslut om skrivelse till kyrkomötet	9
1 Inledning	9
2 Allmän motivering	10
2.1 Prästernas tjänstebostäder	10
2.2 Boställsnämnderna	15
2.3 Vissa andra förenklingar i lagen om förvaltning av kyrklig jord	18
2.4 Tidpunkten för genomförande av mina förslag	20
3 Upprättade lagförslag	21
4 Specialmotivering	21
4.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader	21
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord	23
5 Hemställan	27
6 Beslut	27
Kyrkomötets skrivelse 1986:6	28
Kyrkolagsutskottets betänkande 1986:1	29
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 oktober 1986 med beslut om proposition	49
1 Anmälan av kyrkomötets yttrande	49
2 Hemställan	50
3 Beslut	50

Bilaga 1 Departementspromemorian (Ds C 1984:13)

Översyn av bestämmelserna om förvaltning av kyrklig jord m. m.

Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden över departementspromemorian**Bilaga 3** De till kyrkomötet överlämnade lagförslagen

